Máj

JIŘÍ

ŠOTOLA

MALOVANÝ DĚTI

JIŘÍ ŠOTOLA

MALOVANÝ DĚTI

MLADÁ FRONTA 1983

1

Marcel Flanderka dal šikovateli Wagenknechtovi po hubě.

Es war der wunderschöne Monat Mai.

Válka trvala teprve tři sta osm dní; a oni už ztráceli humor a dobrou náladu.

Ostatně kdo jim poradil, aby sem šli?

Slušný člověk do pole válečného nechodí. Slušný člověk se kasárnám infantérie vyhne. Sedí v kavárně a pije kávu. Sedí doma a něco si čte.

———

Do večera se ta zvěst roznesla po celé marškompanii. Marcel Flanderka, ten blonďák, jednoročák, co jeho tatík nahoře na náměstí kšeftuje v látkách, dal šikovateli Wagenknechtovi po čumě.

Pohádali se u reterátu. Vlastně ani se nepohádali. Marcel Flanderka dal šikovateli po tlamě a hotovo. Šikovatel Wagenknecht předtím bušil na dveře a řval, ať osoba uvnitř přítomná okamžitě vyleze. Uvnitř přítomný pronesl stručně cosi neuctivého a šikovatel Wagenknecht se uchýlil k argumentům velmi vulgárním, měl na to koneckonců hodnost. Honit si na sráči tágo, pravil, je prasárna a švajneraj. Brečet na sráči po mamince, pravil, je prasárna a švajneraj. Všecko na ten způsob, pravil, je prasárna a švajneraj, vylez, lemoune, nebo ti budu soukat střeva krkem. Marcel Flanderka posléze vylezl, rozkročil se, popotáhl si kalhoty a dal šikovateli Wagenknechtovi po paštice. No a co?

U řeky Orlice kvetly střemchy, na dvoře kasáren voněl večerní guláš a kompanie líně probírala zmíněnou příhodu, jelikož jiné, zajímavější příhody se toho dne nezběhly. Zbíhaly se ovšem příhody na frontě italské i na frontě haličské, ale Halič a Itálie byly přece jen

dost daleko. Prozatím dost daleko.

Šikovatel Wagenknecht vulgo Vagón sem přišel z nedalekého Trutnova. Trautenau. Město německé v Království českém. Wagenknechtové sídlili v Trutnově odjakživa. Od stvoření světa. Když Bůh tvořil svět, zavolal si Wagenknechta a kázal jemu: Wagenknecht, onde kousek napravo od Neandertal se udělá Sudetenland a v tom Sudetenland se vzdělá město Trautenau a tam se odebéřeš, Wagenknecht, a budeš se tumlovat, verstanden? A Wagenknecht odpověděl: Jawohl, Herr Gott. A odebral se do Trautenau a tumloval se.

Marcel Flanderka byl místní. Tatík prodával na náměstí látky. Loden, plátno, plyš. Ne nějaký kvelbík a štěničárna jako na vsi u židů. Solidní firma. Firma Flanderka.

Ale Flanderkové nesídlili v místě odjakživa. Flanderkové sem přišli z daleka.

Bůhví kdo jim poradil, aby sem šli.

Šikovatel Wagenknecht věděl, že se příští týden odjíždí na frontu, a byl z toho nervózní. Mužstvo nevědělo, a proto v klidu probíralo onu reterátní příhodu. Na ostatní věci stejně dojde. Věci lidské se sluší brát popořadě. Guláš, pak smrt Obráceně by to byl nesmysl.

Civilní guláš se připravuje z masa předního zvaného kližka, pod to pár kostiček uzeného bůčku samozřejmě neškodí. Tento guláš, guláš militární, vařil se z paznehtů. Nicméně voněl. Svatý Václave, patrone zemský, ten guláš prakurevsky voněl! Kompanie svorně odpočívala po celodenním výcviku, cídila boty, zašívala untrtrika a hlučně zpívala.

„Vojáci, vojáci, malovaný děti," zpívala. Z hladu.

– Flanderka nabil Vagónovi držku.

– No a co?

No a nic. Ministerský předseda hrabě Karl Stürgkh starostlivě přecházel ve Vídni po úřadovně, očekávaje telegram z hlavního stanu od maršála Franze Conrada von Hotzendorf. Dobyto-li již města Przemyslu? Táhnou-li Italové na Trident či na Lublaň? Či kam ti ksindlmakaróni táhnou? Válka trvala už tři sta osm dní a dohromady to bylo všechno stále jakési Null zu Null. A Bůh se na to díval.

Také národové se na to dívali. Mrzutě.

Někteří se dokonce už ani nedívali. Leželi pod drnem s vlásky slepenými, s kabátky roztřepenými, s břichy prostřelenými.

Prděli do hlíny, řekl by šikovatel Wagenknecht. Švajneraj. Šikovatel Heinrich Wagenknecht zanechal v Trutnově Trudi Wagenknechtovou, choť svou jedinou, a Wagenknechty Seppa a Honzla, dvojčata, Heinrichu Wagenknechtovi se do Haliče taky nechtělo. Ledaže by byl vbrzku povýšen; povýšení těší. Ale mohlo by se k němu dospět i jednodušeji. A zaživa.

Vojáci zpívali, guláš voněl, střemchy bělostně kvetly, s Marcelem Flanderkou sepsali předběžný arestační protokol, přiznal se, nezapíral, přestože mu muselo být známo, že na tohle je polní soud a u polního soudu že to berou hop trop, však ona vás přejde sranda, podepište se, Flanderka. Přiznal se, podepsal se, vše s úsměvem, a pak ho odvedli pod bodákem do garnizónního vězení.

A přece válka teprv loni začala. A už takový malér. Může-li mocnář věřiti svým národům?

A může věřit Marcel Flanderka, že tato válka včas a náležitě skončí?

Vojáci, vojáci,
malovaný děti…

Marcel Flanderka uvízl v garnizónní base a šikovatel Wagenknecht odcestoval v dobytčáku do Haliče, na ruskou frontu. V obou případech to určitě nebylo nejšťastnější řešení.

Ale proč proboha nezůstali doma?

Kdo jim poradil, aby sem šli?

———

Přišli z nížiny flanderské, od řeky Lysu, z přímořských marší, z města Brugg nebo z Gentu nebo z Rysselu, a asi to byli soukeníci; z těch končin, kdo sem přišel, obvykle byl soukeník. Možná je povolal sám Přemysl Otakar Druhý, aby k nám přinesli svou vyhlášenou techniku výroby suken, jemných, zručně tkaných i valchovaných, čtyřmi vodami vypíraných, bez pruhů, skvrn a uzlíčků, barvených

šafránem, vajdišem i rejtem.

Spíš ale přišli až někdy za Jagellonců. Ve století šestnáctém žil kupříkladu v Praze jistý Ondřej, kterého zvali Flanderka, což znamená, že rod sem přibyl celkem nedávno, když jeho flanderský původ byl v sousedské paměti.

A možná dorazili ještě později, na jaře roku 1619 přitáhlo do Čech mnoho mužů z Flander, a to ovšem nebyli soukeníci, to byli soldáti, naverbovaní k posile vojsk císařských, nejprve sedm tisíc pěších a brzy nato i jízdní pluk pro Albrechta z Valdštejna. A třeba některý z nich už měl toho mordování dost, zdejchl se z vojště někde na panství jičínském nebo smiřickém a zůstal tam a chválil Pánaboha, že mu aspoň hlava pod kloboukem zbyla, a lidi si na toho zatoulaného Flanderku časem zvykli.

Tak či onak, jednoroční dobrovolník Marcel Flanderka byl místní. Pocházel, jak documenta svědčí, z rodu usedlých měšťanů hradeckých a ti tam v Králové Hradci pobývali prokazatelně od roku 1748, kdy jistý Flanderka Vojtěch, mladší syn chalupníka ze vsi Malšovic na panství jezuitského řádu, byl se svolením milostivé vrchnosti přijat do učení u mistra krejčovského Adama Círka a vyučen setrval pak u něho jako tovaryš. Když Adam Círek zesnul, nezanechav potomků, tovaryš Vojtěch vstoupil s vdovou Dorotou ve stav manželský. Oddáni byli u Svatého Ducha o neděli Provodní léta Páně 1756, nevěstě bylo padesát roků a ženichovi dvacet jeden. Byla to kyselá polívčička, ale Vojtěch Flanderka nepochybně věděl, co chce, a věděl, že v životě lidském našinci nezbývá než se prát. Chutě se ujal živnosti a povinností manželských se záhy zbavil, neboť manželka Dorota mu za tři roky zemřela. Oženil se hned napřesrok s Aničkou Šedovou z Kydlinovského mlýna a oženil se šťastně, panně nevěstě bylo necelých osmnáct a měla sličné věno.

Praotec Vojtěch Flanderka se dal čile do práce. Na Velkém rynku, na podloubí, koupil menší dům a tam přestěhoval dílnu i rodinu. Žil dlouho, pracoval perně a živnost zvelebil. Potomky zanechal. Zemřel roku 1800, v červenci, když rakouská armáda v nepořádku ustupovala před Napoleonem kdesi Pádskou nížinou a koráb habsburské monarchie se na vlnách dějin povážlivě kymácel.

———

Koncem července roku 1915 postupovala rakousko-uherská armáda pod velením generálplukovníka Josefa Ferdinanda, arciknížete z habsburské větve toskánské, rovinou mezi Lvovem a říšskou hranicí, blížíc se řece Bugu. Armády neustále někde postupují anebo ustupují. Na to je císař pán živí. A daně pro ně vybírá.

Marcel Flanderka se čtvrtou armádou nepostupoval. Marcela Flanderku nechali v garnizóně, celý jeho pluk odjel a nyní na levém křídle čtvrté armády rázně postupoval, vojáci postupovali, kuchaři a lapiduchové postupovali, i koně postupovali, jen Marcel Flanderka seděl v garnizónním vězení opuštěn a sám.

Též polní soud opatrně postupoval haličskou plání za svou divizí; a Marcel Flanderka vězel v garnizóně, v base, aniž jeho případ stačili před odjezdem vyřídit. Světová válka je náročné zaměstnání. I pro majory justiční služby. Na maličkosti nebyl čas.

Trčel v base, v noci líhal na holé pryčně, přes den vytíral mokrým hadrem chodbu, vymýval konve od menážní polévky, vynášel splašky na dvůr do kanálu. Večer sedal v cele na podlaze opřen zády o vlhkou zeď, skrz mříže pozoroval hvězdy, poslouchal krysy a rozpomínal se, jak voní vánoční cukroví. Zhubl, jeho plavé kučery zplihly, jeho nemyté tělo páchlo starobylou posádkovou věznicí.

Vždycky v pátek, když čistil záchod vedle strážnice, vzpomněl šikovatele Wagenknechta. Vzpomínal na něho ve zlém, ale rád; sbližovalo ho s ním to blahodárné plesknutí. Ten překvapivě přesný dopad dlaně na vyholenou sanici; vyjma šikovatele Wagenknechta zatím Marcel Flanderka jakživ nikomu po hubě nedal. Jinak byl samozřejmě Wagenknecht kretén zupácká. A mělo se mu to říct. Marcel Flanderka si umiňoval, že mu to řekne. Řekne mu ty prase, ty hovado, ty kreténe zupácká. Najde si ho, i kdyby byl na konci světa, najde si ho třebas i po válce a řekne mu to do očí. Aby byla nějaká spravedlnost. A když ne spravedlnost, aspoň si ještě jednou dopřát tu malou rozkoš. To plesknutí, jednoroční dobrovolník Flanderka netušil, jak zoufale je i ta malá rozkoš nedosažitelná.

Šikovatel Wagenknecht, narozený 20. března 1875 v Trutnově,

padl někdy kolem 1. srpna 1915, přesné datum nebylo zaznamenáno, kdesi poblíže řeky Bugu, přesné místo rovněž nebylo zaznamenáno, světová válka je náročné zaměstnání i pro batalionní písaře. Padl a nevstal a byla to od něho chyba. Už se táhlo z Haliče dál. Za hranice mocnářství se táhlo. Táhlo se vítězně. Útočilo se. Táhlo se do Volyně, k Lucku, bezpochyby směr Kyjev, vypadalo to slibně, vypadalo to, že válka není zas tak hrozná, jak se zdála, do vánoc bude mír, vítěz Heinrich Wagenknecht, uživ si boje a vojáckých rozkoší, navrátí se k Trudi Wagenknechtové a k Wagenknechtům Seppovi a Honzlovi, a ovšemže ne jako pouhý šikovatel.

Padl do ruské trávy, ráno ho zahrabali. Válka je vždycky horší, než se zdá. Už se mu to nemohlo říct.

Marcel Flanderka sedal v cele živ, sedal sám, jeho případ byl zvláštní, nevyřízený, co do dalšího justičního postupu poněkud nejasný, polní soud nedopatřením odvezl do Haliče i jeho spis, nehodilo se zavřít ho pospolu s obyčejnými, řádně odsouzenými štrycáky, byl v cele sám, armády postupovaly a ustupovaly, koráby říší se kymácely, svět praštěl v základech a on poslouchal krysy a marně se rozpomínal, kterak voní těsto na vánočky. A připadalo mu, že se motá jak necky na vlnách a že není v jeho silách cokoli proti tomu učinit, neboť je znaven, sláb a neschopen protivit se osudu v dobách tak nejistých, v dobách válečných. Jen vzpomínka na mužné líce šikovatele Wagenknechta mu svítila, nábřežní lucernička, svatojánek v tmách, ale jak šel týden za týdnem, i ona slábla a vzdalovala se.

Flanderkovskou živnost převzal po smrti praotce Vojtěcha jeho nejstarší syn Jan Flanderka, vycepovaný k perné práci a čilému podnikání. Hned na začátku se promyšleně oženil. I on si vzal bezdětnou vdovu. Po nebožtíku Jakubovi Lustigovi, jenž byl pokřtěný žid a zabýval se rozmanitými obchody, nepohrdaje ani lichvou. Vdova Rozina, mladá a lačná života, přispěla do nové domácnosti potěšlivým majetkem, převážně na hotovosti a ve směnkách. Jan Flanderka, chytrý nad žida, usoudil, že v dobách

nejistých a válečných není rozumné mít doma směnky, natož hotové peníze. Krejčovskou dílnu roku 1805, nedlouho po nešťastné bitvě u Slavkova, zrušil a zařídil si obchod látkami. Blížící se Finanční krach monarchie tento nevzdělaný, leč mazaný živnostníček zavčas vycítil, šťastně naplnil sklad látkami vlněnými, hedvábnými i bavlněnými, plátnem lněným i konopným, zbožím pleteným i stávkařským, suknem, kartounem i plstí. Koupil i notný kus biskupského lesa v kopcích nad městem, ne proto, aby tam hledal oddych po práci a lůno přírody, nýbrž proto, že mu zbylo několik honosných směnek, jejichž akceptantem byl sám biskup hrabě Trautmannsdorf. Takže když nastal státní krach a peníze se kvapem měnily v bezcenné potištěné cetličky, lodice Flanderků z té bouře vyplula bez šrámu a majetek rodu se dále rozmnožil.

Jan Flanderka, přetížen obchodními starostmi, zplodil s chotí Rozinou jedinké dítě, syna, a dali mu po dědečkovi jméno Vojtěch. Byl pak tento Vojtěch hošík jakýsi zádumčivý a osamělý. Otec na něho neměl kdy a matka, nelze tu hanbu rodu zamlčet, matka utekla z domu. Když bylo Vojtíškovi asi devět, zakoukala se do pruského rytmistra, který se tudy vracel snad z bitvy u Lipska, a snad to byl dokonce jen zběh a zloděj koní, ale ona se do něho zamilovala jako jepice a utekla s ním, utekla od rodiny i od živnosti a už o ní nikdo nikdy neslyšel. Války nás rozhánějí po horách a dolinách a po císařských silnicích, Adónis velí škadroně a na noc mu Afrodíté maže olejíčkem opruzeniny.

Vojtíšek, aby nebyl nevzdělanec, vychodil na otcovo přání gymnázium, všech šest tříd, a protože ho zádumčivost nepřešla a začal si psát deník a byla u něho nalezena kniha Básně drobné od Šebestiána Hněvkovského, poslal ho otec do Josefodolu, do fabriky k Leichtenbergrům, aby se z něho stal pořádný textilák. Vojtíšek pobyl u Leichtenbergrů tři roky a nebavilo ho to, uprchl do Prahy, zkusil žít na vlastní pěst a z vlastní kapsy, zprvu to bylo zábavné, i s nějakou balerínou či akrobatkou se tam zapletl, ale skončilo to smutně, skončilo to pěší poutí vyhládlého a zkrotlého Vojtíška zpátky domů. To už mu bylo čtyřiadvacet, nejvyšší čas na trpké zmoudření, a otec už se chýlil k hrobu, nejvyšší čas i na převzetí živnosti. Otec Jan Flanderka o navrátilce přerazil násadu od koštěte a pak mu živnost

předal. Rok nato zemřel. Vojtíšek Flanderka, nyní už Vojtěch Druhý, měšťan a majitel domu a obchodník, stanul v rodném hnízdě s límcem i duchem nakřivo, nebylo však zbytí, člověk je jen třtina ve větru, živnost je silnější. Ale co si přesně počít, to Vojtěch Flanderka nevěděl.

A tehdy vstupuje do dějin rodu babička Rézi. Terezie Bajerová, narozená roku 1809 ve vsi Pouchově, její bratr pracoval u Flanderků jako kočí od fasuňku a podomek. A Rézi byla holka od rány. Počátek to vzalo na pohřbu starého pána. Rézinka se zadívala na bledého študenta, jak se pořád ještě v rodném domě Vojtíškovi říkalo, a přišlo jí ho, sirotka, líto. A nepřestala na jalové lítosti a hodila po Vojtíškovi milostným očkem. Než dozrály hrušky, šlo se k oltáři. Rézi se pak čiperně rozkoukala, na něco se přeptala, něco sama rozpoznala a vyčenichala, a než dozrály hrušky znovu, třímala podnik pevně v hrsti. Hlídala každou zlatku, prohánělа personál, dovedla se hrdlit o pěťák i poslat soudek uherského vína dárkem intendaťákovi od kavalérie, dodávala batist městským paničkám i sprosté sukno vojsku, oba její fasuňky šmejdily po jarmarcích, naloženy koňskými houněmi a žinylkou, a rozhodl-li se pan kapitulní probošt, že si dá šít nový pluviál, poslala mu na vybranou štůčky aksamitů, jaké by ani na papežském dvoře neudělaly ostudu.

Babička Rézi kočírovala dům, krám i sklad a všechno kvetlo a všechno, na co ona sáhla, dýchla anebo zasakrovala, radostně a ochotně prosperovalo. Byly to tenkrát zlaté časy. Pobíhala z kvelbu do magacínu, nahoře v kuchyni se jí vařila čočka k obědu, na dvoře čekal forman s kartounem od pražských Porgesů, ve velké cimře povykovaly děti. Neboť babička Rézi při všem tom rumrejchu a kvaltu byla častokráte i těhotná. Radostí mateřských jí však Bůh mnoho nedopřál. Děti jí umíraly jako tiplice, přežila všecky krom nejmladšího. Ten se jmenoval Julínek a bylo to podzimní kuřátko, narodilo se, když už rodiče něco takového pokládali za možné jenom v Písmě svatém a v nemravných anekdotách.

Babička Rézi, to byl poslední košatý strom rodu. Pak už rostly jen strůmky.

Pak už Flanderkové, čím dál znavenější a čím dál méně schopni protivit se sudbě, začínali posedávat a opírat se zády o kachle kamen,

o táflování v nové jídelně. Nebo o vlhkou zeď. A rozpomínali se, jak voní vánoční cukroví. A zapomínali se prát. Nedlouho vydržela dravá éra místních Flanderků. Kdo sedí u zdi a čichá k cukroví, bude smeten a rozšlapán.

Zmoudřelý Vojtíšek ubíjel zbytek žití jak orel v posadě. O nic se nestaral, ztloustl, sekýroval ženu, když nebyla včas večeře, a žárlil na ni, na její kuráž a zdravou náturu. V osmačtyřicátém roce se ještě nakrátko zmátořil, odbíral Pražské i Národní noviny, chválil Palackého, nadával na Metternicha, odjel i do Prahy a zúčastnil se svatodušní mše na Koňském trhu, srdce mu překypovalo nadšením a tušením slávy, svobody a nové Čechie, jenomže potom se najednou bůhvíproč střílelo a stavěly se barikády, nějaký trhan odpráskl jemnostpaní Windischgrätzovou, Vojtěch Flanderka upaloval na hospodu, kde nechal koně a bryčku, vlezl na kozlík a ujížděl domů. Už ho to netěšilo. Žil poté ještě dvacet let, nejraději pil víno muškátové, spořádal na posezení padesát švestkových knedlíků, namísto Čechie si pořídil novou jídelnu, leštěný ořech, o Božím těle pomáhal nosit nad biskupem baldachýn. K stáru ho přešla i hořkost, zářil klidem a sebevědomím. Když jednou objevil, že syn Julínek si píše deník, zabavil mu ho a předčítal ho přátelům v hostinci. Dosyta se tomu nasmáli.

Flanderkovci se stávali ptactvem usedlým a tučným. Pohřben Havlíček, sesazen ministr Bach, a je to nevyvedlo z míry. Dne 3. července roku 1866 prohrána bitva u Králové Hradce, a jich jako by se to netýkalo. Jen se na tři dny zavřel kšeft, aby ho Prajzi nevydrancovali. Vzešla z toho drobná újma na tržbě. A syn Julínek měl tři dny fraj ve škole; to zase byla výhoda. Drápky Flanderkům tuply a křídla zakrňovala. Odvykali perné práci, nevylétali z hnízda. Kam by taky lítali? Slušný Čech sedí doma.

———

Ve čtvrtek dne 26. srpna roku 1915 dobyla vojska ústředních mocností Brestu Litevského; vítězné armádě velel generál August von Mackensen. A táhlo se dál k východu, směr Pinsk, od říšské hranice urazily už armády přes dvě stě kilometrů.

Toho dne změnil své válečné působiště i Marcel Flanderka. Odvezli ho směrem severovýchodním. Dvaadvacet kilometrů. Do Josefova.

Josefstadt Pevnost rakouská v Království českém. Přesněji řečeno pevnost přednedávnem zrušená. Ale vězení bylo doposud v provozu. Vězení mívají hlubší kořínek než festunky.

Generála Mackensena čekalo ještě mnohé putování po zemském okrsku, poďobaném od cvoků války. Bělehrad, Niš, Silistria, Bukurešť, generálové jsou bytosti neposedné.

Marcelu Flanderkovi bylo souzeno v Josefově už zůstat

Důvod té změny pobytu Marcel Flanderka neznal. Byl-li tu vůbec jaký důvod Prostě ho vzali pod bodák, jen tak nalehko, bez opasku a beze spisu, a odvedli ho na nádraží a v doprovodu jednoho statného kaprála maďarské národnosti ho odeslali k severovýchodu. Směr Předměřice, Smiřice. Země česká za oknem vlaku nevyhlížela přívětivě. Lilo, psa by nevyhnal. Na polích děti kradly tuřín a brambory.

Kaprál předpisově odevzdal jednoročního dobrovolníka Marcela Flanderku, případ nevyřízený a poněkud nejasný, veliteli dozorčí služby lajtnantu Hölzelovi. Lajtnant Hölzel se kaprálovi podepsal, že ten zbordelený případ předpisově převzal. Včetně vojenské knížky delikventovy a obálky s jeho osobními předměty dle přiloženého seznamu. Bez meškání pak svěřil vězně eskortě a ta ho odvedla do bývalé posádkové věznice, rozhodnutím ministerstva války určené k zrušení, neukázněností nějaké nižší komandantury však doposud ponechané v provozu, přestože vězňů už tu bylo jenom poskrovnu. Proti podpisu byl jmenovaný i s těmi jeho krámy předán profousovi Čeňku Swobodovi. Příliš předpisově se to neudálo, jelikož profous právě na zahrádce zaštipoval okurky.

Profous. Výkonný orgán soudcovství vojenského, déle sloužící, bezúhonný, důvěry požívající. Strážce vězení. Obvykle v hodnosti šikovatele.

Německy Profoß. Anglicky provost. To vše z latinského propositus.

Propositus, z toho i starohornoněmecké probost a české probošt Probošt a profous, dvě kuřátka z jednoho vajíčka. Buďte požehnány,

hrátky jazyka!

Další hrou fantazie v myslích omrzelých vězňů došlo se k přezdívce „otec představený“; asociace jistěže banální, při troše vědomostí z klasické filologie by to napadlo i kachnu. Vtipnější už bylo přízvisko „otec Liberté“. Vymyslel je nedostudovaný frajtr, zavřený zde pro marodérství v předvečer války balkánské. Méně vzdělaní vězňové to ovšem zkomolili na lidovější variantu „fotr Berta“. Krom toho i „tatíček basníček“ se profousovi říkalo, „zavírací Čenda“ a kdovíjak ještě. Počet přízvisek svědčí zpravidla o stupni popularity. Profous Čeněk Swoboda sloužil v Josefově pětadvacet let, jeho péče požívali již nesčetní zběhové i opilci, vzpurní kadeti i tiší homosexuální nadporučíci, byla to velmi populární perzóna.

Perzóna bodře komická. Nic pozoruhodného.

– No tak tě u nás vítám, – oslovil láskyplně svůj čerstvý přírůstek, když zaštípal všechny okurky, každou za pátým listem, a odebrali se do kanceláře. – Jmenuješ se jak, narodil ses kdy?

A otevřel si jeho vojenskou knížku a naslinil ukazovák.

– Je to tam napsáno.

– Vidím. Ale radši mně to povídej. Kouříš nebo bagueš? Tabáček prodává Venca Vajglař. Je tady nevinně. Potkal na šancích sazi, líbila se mu, zatáh ji do křoví. Moh vědět, že je to majorova dcera? Dostal jen flastřík. Na jaře už zas pomašíruje. Posaď se. Povídej. Navážem osobní kontakt. Z výchovných důvodů. O tom jsme měli na divizi přednášku. V roce, už ani nevím. Náramně blbou přednášku. V tom roce, jak umřel baron Rieger. Staročech a buditel. Nechával jsem si růst fousy jako on. Zamlada. Otec živ? Narodil ses kdy a kde? Nestyď se, povídej.

A roztrhl obálku s jeho osobními předměty dle přiloženého seznamu a zevrubně, zvědavě se v nich přehraboval.

Otec Julius Flanderka, narozen 9. září 1854. Matka Sophia, rozená Sohrová.

———

Julínek byl dítko Štěstěny. Opatrován a obskakován, protože zbyl

z dětí jediný, záhy dorostl v růžového purclíka, kterému se nesmělo nic odříci. A tak už to víceméně zůstalo. Julínek byl hoch hodný, spokojený, miloval polstrované židle a přiměřený blahobyt, kšeftu se neštítil, přiměřeně studoval, ale po otcově smrti studií s úlevou zanechal a podnik vedli vdova a syn. Vdova dál zvesela proháněla personál a dřela jak mezek, syn spíše reprezentoval. Nevěstu se mu poštěstilo získat z vyšších kruhů, vzal si Sofii, dceru dvorního rady Sohra, který žil v Hradci na penzi. Sofie byla na vdavky poněkud přezrálá; vzdor tomu cítila se však ponížena, ona čte Musseta a hraje na klavír, a manžel prodává cajk a jiné hadry. Gnädige Sophia důrazně trvala na tom, aby se povznesla společenská úroveň rodiny, Julius Flanderka se přiměřeně snažil, vstoupil do Sokola, věnoval úhlednou částku na postavení Klicperova divadla, koupil i kočár a dva šimly a jezdilo se o nedělích an die Luft, ale pořád to nebylo ono a Frau Sophia servírovala manželovi své znechucení při stole i v loži. Julius Flanderka dospěl k závěru, že domácímu míru nutno obětovat žertvu masitější, přičemž co do rodokmenu, móresů a titulatury je konkurence se zdejší crème de la societé neschopen, a že to tedy vezme přes politiku a těm oficírským paničkám, dvorním radům i navoněným prelátům vytře zrak. Vybral si k tomu stranu mladočeskou, sehnal jakés takés konexe doma i v Praze, nešetřil penězi, už mu i slibovali, že bude kandidován do zemského sněmu, z toho nakonec sešlo, ale do obecní rady v rodném městě se profechtoval, od té doby pak trousil kolem sebe znalecké zmínky o změnách ve vládním kabinetu, o volebních kuriích, o svých údajných stycích s doktorem Kaizlem, s redaktorem Klofáčem, s bratry Grégry a jeho prestiž na Velkém rynku i v přilehlém okolí stoupla. Domácí idylu se podařilo aspoň z nejhoršího obnovit, ani polstrované židle přitom nevzaly zasvé, poměrně nejsvízelnější státnické povinnosti se odbývaly v kopcích nad městem, ve flanderkovském lese, kterému se v rodině začalo říkat náš revír a kde si dali vystavět loveckou chatu, opatřenou ozdobným nápisem Villa Sophia, a Julius Flanderka tam zval z Prahy na hon různá pochybná individua, jež okázale nazýval mí političtí přátelé. Frau Sophia se těch radovánek účastnila jen zřídka, politikové na její vkus cumoc chlastali. Dlela od rána do večera v parádním pokoji, kterému se začalo říkat salón, brnkala na

piáno, probírala se ve starých žlutých fotografiích a přerovnávala dopisy, jež jí z Prahy, z vysokoškolských studií, posílali synové Alfréd a Eduard a jež ji zároveň rozteskňovaly i nudily.

Vcelku ale bylo zatím všechno v pořádku. Firemní štít hlásal hrdě jméno Flanderků a jeho písmo bylo zastaralé, solidní.

O první kopanec do podstamentu firmy se pokusila babička Rézi. Děd Vojtěch, než zesnul, sepsal jak se sluší závěť a v ní odkázal půl majetku synovi, půl vdově. Nemohl předvídat, co to způsobí za zmatek. Dlouho se také nic nepřístojného nedělo. Babička Rézi žila s mladými, snachu Sofii sice nesnášela, pošklebovala se jí, ale živnosti byla ještě mnohá léta k užitku. Potom jí už otékaly nohy, polehávala, překážela v bytě, vykázali jí tedy komůrku s oknem do dvora. Mlčky se tam přestěhovala a vycházela jenom na dvorek, sedala na lavičce a pozorovala, jak to mladí směšně vedou, a klábosila s každým cizím, kdo si k ní přisedl. A přisedával si tam k ní i jistý Josef Lorenc, jemuž zlé huby přezdívaly Pepan anarchista, kdysi dávno zběhlý student a pak nakonec i tulák a žebrák, osoba nebudící důvěru. A ten babičce vyprávěl, jak žil ve Vídni, jak se znal s Reinthalem a slýchal řečnit Bebela a čítal Lassalla, babička Rézi tomu zrovna dvakrát nerozuměla, ale časem v ní ta setba vzklíčila a vzrostla a vydala plod, ideu zpropadeně bludnou, řešení však radikální a svérázné. Povolala si k sobě syna, snachu i nejstaršího vnuka Eduarda a s potměšilou nevinností jim oznámila, že svůj podíl na flanderkovském majetku, tedy přesnou jeho polovinu, rozdělí na osm dílů a ty díly že odevzdá do vlastnictví zaměstnancům podniku, jichž je, jak známo, sedm. Protože vykořisťování je svinstvo a dělník se má stát i podnikatelem, jak praví učený Němec Lassalle. Takže kočí Venci dostane jednu osminu, děvečky Lojzka a Máňa také každá osminu, příručí pan Brejška osminu, podomek Ignác osminu, oba učedníci taktéž po osmině a jednu osminu si ponechá babička Rézi. U notáře už se o tom píšou listiny, po svátcích je babička podepíše a punktum.

Muselo se jednat rychle a bez předsudků. Rodina Flanderků při tom osvědčila racionální schopnost, hodnou moderních lidí z počínajícího věku elektřiny a výbušných motorů. Syn Eduard, jurista ve třetím semestru, přispěl odbornou konzultací, otec Julius penězi na úplatky. Během týdne byla babička Rézi úředním nálezem

zbavena svéprávnosti, během měsíce odeslána bolestiplnou rodinou do ústavu choromyslných. A zas byl pokoj a pořádek.

Žel jenom nakrátko.

Babička Rézi nikdy necouvala před překážkami. V blázinci, kam ji strčili, sloužily řádové sestry. Babička se čiperně rozkoukala, pozvala si k sobě převořiši těch jeptišek a nabídla jí, že svůj podíl na flanderkovském majetku odkáže jejich klášteru. Převořiše se poradila s abatyší, abatyše se poradila s provinciálkou a potom už to šlo jako po drátku. Nic nezmohla elektřina, nic nezmohly spalovací motory, prastará síla duchovní zvítězila na celé čáře. Výrok o nesvéprávnosti byl úředně zrušen. Babička Rézi podepsala závěť. Zanedlouho zemřela. A Julius Flanderka pod hrozbou exekučního řízení vyplatil jeptám babiččin podíl do posledního šestáku.

Dějiny Flanderků nabyly dík babičce Rézi na vzruchu a na pikantnosti. Mladá generace pak tuto dějovou peripetii rozvinula způsobem sobě vlastním.

Otec Julius Flanderka, znenadání zadlužený po uši, měl s manželkou Sofií čtvero dětí, vesměs nezdárných. Zbaven finanční rovnováhy, vykořeněn, pronásledován jízlivostmi své zestárlé choti, vypuzen i z obecní rady, skonal ve druhém roce světové války, rozčarován a sklíčen; Štěstěna byla zaneprázdněna připínáním růží na prsa udatných vojínů Joffrových, Hindenburgových, Mackensenových, Kornilovových a soukromí klienti ji momentálně neinteresovali. Na pohřeb přijeli z Prahy synové Eduard a Alfréd, z Karlových Varů dcera Josefína.

Eduard Flanderka, prvorozený, byl tehdy již JUDr. Studoval za tatínkovy peníze práva od roku 1902 a roku 1914 se mu podařilo studia úspěšně završit. Prahu ani pak neopustil, obýval na Františkově nábřeží pokoj se zvláštním vchodem a zaměstnával se ve dne spaním, večer a po větší část noci galantní službou baronce Hirschfeldové, vdově po obrstovi c. k. pěchoty, jenž padl na poli cti a slávy hned při prvním přesunu vojsk do Karpat; na nádraží v Liptovském Svatém Mikuláši ho přejela lokomotiva. Za okolností dosti záhadných. Obršt byl u svého pluku mimořádně neoblíben. Vyšetřovalo se to obšírně, usilovně a marně. Než odjel obršt do boje, postaral se, aby mladý přítel Eduard Flanderka, s nímž vášnivě rád

hrával biliár, byl superarbitrován; to bylo od něho prozíravé, neboť veliteli vojska se lépe padá na poli cti a slávy, je-li si jist, že zanechal zdatného nástupce.

Alfréd Flanderka, v rodině zvaný Fredy, též jakýmsi podvodem zproštěný vojenské služby, byl dosud posluchačem filozofie; už sedmý rok. I on žil v Praze, obýval pokoj se zvláštním vchodem ve Vodičkově ulici a zaměstnával se převážně sám sebou. Psal básně, lyriku, nejprve podle Novalise, pak podle Baudelaira, nakonec převážně podle Karáska ze Lvovic. Usiloval o nervní podání a mystickou hloubku, miloval motivy smrti a zmaru, nevyhýbal se ani příměsi sadismu a temného erotismu, inspiroval se pornografickými obrázky i katolickou liturgikou. A že to v podstatě nemyslel vážně, dobral se obstojné zběhlosti a úpravnosti svých písemných prací. Něco málo mu otiskli i v časopisech a vydal dvě útlé básnické sbírky, obě vlastním nákladem. Jinak byl lidstvu zhola neužitečný.

Josefína Flanderková, soukromě Fína, proflinkala věk mladosti ještě bohaprázdněji. Sotva sedmnáctiletou provdal ji tatínek za jednoho ze svých nejslibnějších politických přátel Aloise Pavelku, redaktora zahraničně politické rubriky v agrárním deníku Venkov. Ženich mluvil o novinařině, o partajním zákulisí, ba i o vídeňském dvoře jak o chlebě a netajil se tím, že bude v příštích volbách s pomocí svého kamaráda Antonína Švehly zvolen říšským poslancem. S parádou sezdáni odjeli novomanželé za tatínkovy peníze na svatební cestu do Benátek, v hotýlku Austria tam okusili rozkoší a poté spěchali uchýlit se do své pražské chýše d'amour, do Pavelkova luxusního bytu. Ukázalo se, že luxusní byt pozůstává z jedné místnosti v činžáku Na Moráni, vybavené jednou postelí a umyvadlem a jarmarou, a ze záchodku, na který se chodilo přes pavlač. Ukázalo se také, že Pavelka je redaktor rubriky vnitropolitické, jednodušeji řečeno lokálkář, který s jazykem na vestě a s rohlíkem v kapse běhá Prahou jako čokl a shání zprávičky o srážce tramvají, o otravě salámem a o raccích, poslech jara; ve Vídni jakživ nebyl a Švehla mu neodpovídal na pozdrav. Fína Flanderková-Pavelková polkla slinu, rozkoukala se po Praze, a nežli dozrály hrušky, sbalila si kufry a od manžílka se odstěhovala. Jenomže dál už se vnučce babičky Rézi nedostávalo sil a kuráže. Uchýlila se jen do

jiné chýše d'amour, také nebyla nijak luxusní, byla to mansarda na Purkyňově náměstí a útěchu tam paní Fíně přinášel druhý tenor z vinohradské operety, vystřídaný později ctitelem méně lepým, avšak solventnějším. Z Fíninky, až je stydno to tak drsně říci, stala se poloviční, či spíše tříčtvrteční dorota. Ctitelé odcházeli a přicházeli a ten nový byl vždycky paskřivější minulého. Vypukla válka, Pavelka narukoval, poslal dvě ufňukané feldkarty odněkud z Bosny a pak se nad ním zavřela voda, a to doslovně, utopil se v řece Drině jako myš. Vdova Fína napsala tatínkovi zkroušený dopis, tatínek jí odpověděl dopisem stroze káravým a nepřiložil ani stokorunu, i sbalila si opět kufry a vylákána nějakou prchavou nadějí přesídlila do Karlových Varů, kde skončila coby animírka v nočním klubu hotelu Pupp.

Nejmladší syn Marcel na tatínkův pohřeb nepřijel.

Nejmladší syn Marcel přijet nemohl. Měl toho času jiné starosti. Přihlížel, jak se Čeněk Swoboda, profous v hodnosti šikovatele, probírá jeho osobními předměty dle přiloženého seznamu.

– Postarší, ale feš, – vlídně poznamenal profous nad fotografií dámy v širokém klobouku zdobeném rajčím peřím a v plášti lemovaném kožešinkou, jež jí dopola kryla tvář. – Užil sis? Postarší to líp umějí. Teď můžeš vzpomínat.

– Nepotřebuju vzpomínat, – s úsměvem mávl rukou čerstvý přírůstek Marcel Flanderka.

O otcově smrti se nejmladší syn Marcel dověděl až za dva měsíce. Světová válka je náročné zaměstnání i pro poddůstojníky přidělené k polní poště; parte putovalo z Králové Hradce do Josefova přes Krakov a Przemyšl. Marcelu Flanderkovi nebylo souzeno zaplakat nad otcovou rakví. Ba ani spatřit otcův hrob. Krušný je život vojáka.

Život Marcela Flanderky, v dětství roztomilého blonďáčka s tvářinkou jako kynutý knedlík a s marmeládovým křestním jménem, vzal památného roku 1914 náhlý obrat a zabředl do čvachtanic a marastů, kam by řádný Flanderka nohou nevkročil. V rodině se záhy ujalo mínění, že tím byly vinny černé sudice války, jež rozdrásaly životy tak mnohých nevinných jinošků. Ale to se jen vymlouvali.

Aby s myslí tím lehčí mohli zanechat rodinného Benjamína jakožto výkupné za své hříchy napospas v zemi Misraim.

Nejmladšímu synu Marcelovi by se snad bylo taky nějak zařídilo, aby do války nemusel. Ale on k hrůze rodiny to odmítl a před vánoci roku 1914, když už se doma peklo cukroví, s úsměvem na líci a s plavou kučerou vyzývavě spadlou do čela narukoval. Bylo mu dvacet a ze všech armád světa znal prozatím jen svoje cínové vojáčky. Matka Sofie kropila slzami mandlové precle a griliášové řezy. Otec Julius bezmocně zatínal pěstě.

Ne že by byl Marcel Flanderka veden bojechtivostí anebo oddaností habsburskému domu. Veden byl zmatenou touhou utéci nějak, alespoň na čásek, z domu flanderkovského. Mínil svůj výlet do válečné vřavy jako rozvernou a bizarní spanilou jízdu k svobodě. Pak přišli feldvéblové, vši, execíráky a smrad onuček. A vposledku i Čeněk Swoboda, profous v hodnosti šikovatele. Ale už bylo pozdě křičet, že infanterist Marcel Flanderka chce zpátky domů k mamince, zachumlané do pláště lemovaného kožešinkou. Už bylo pozdě rozpomínat se na vůni smaženého kapra.

– Jak myslíš, – přívětivě pravil profous. – Až se ti zasteskne, je u mne v šupleti. Hlavně že sis užil. Jsme lidi, ne?

Truchlící pozůstalí při pohřbu politovali chudáka benjamínka; otce mu spouštějí do hrobu a on útočí kdesi na frontě, už asi překročil řeku Pripjať a pádí Bílou Rusí anebo Ukrajinou, ošlehán větrem, sluncem osmahlý, pádí jako vítěz, jako obnovitel slávy a úvěruschopnosti Flanderků, na prsou válečnou medaili. Bravo, chudáku Flanderko!

Když se později doslechli, že překročil pouze říčku Metuji a sedí v Josefově v base, zarděli se hanbou a poté se tím spokojili. Pro benjamínka je to takhle lepší. Medaili by při tom pádění stejně ztratil. Vždycky byl nemehlo.

Ale ono to nebylo lepší. Nebylo.

———

Kapesní nůž dětský zvaný rybička. Kapesní hodinky dvouplášťové zn. Roßkopf. 15 K, 40 h na hotovosti. Prsten pečetní s

monogramem MF. Knihy dvě, obnošené, jedna s názvem Antonín Sova Lyrika lásky a života, ve verších, obsahu nezávadného. Druhá Učebnice zeměpisu pro 7. tř. c. k. gymn. Dopis jeden obsahu žertovného, odesílatel Fína blíže neznámá. Fotografie dámy v klobouce. Sešit školní 21 krát 15 cm, 32 listů linkovaných, z toho 17 popsaných rozličnými zápisky obsahu silně závadného. Sešit převázán a zapečetěn mnou. Gefr. Bína VI., Schreiber des 2. Bat.

– Seznam je pěkný. Krasopisný. Předměty souhlasí. Ale co s tebou? – starostlivě se otec představený Čeněk Swoboda zahleděl na nového zákazníka a pohladil si řídké chmýří, jež mu hyzdilo pleš, jinak bezmála dokonalou, lesklou a narůžovělou.

Na Čeňku Swobodovi bylo vlastně máloco dokonalého. Byl to člověk prostý. Měl i chyby; a nezatajoval je.

Čeněk Swoboda sloužil ve vojsku třicet sedm let. Tři roky jako burs Gábora Csiszára, majora justiční služby v Inšpruku. Tři roky jako strážný v posádkové věznici olomoucké. Dva roky jako závodčí tamtéž. Čtyři roky jako velitel vězeňské stráže v pevnosti varaždínské, kde na sebe upozornil svou horlivostí při plnění svěřených úkolů bez ohledu na osobní prospěch a pohodlí. Roku 1890 byl povýšen na šikovatele a jmenován profousem v josefovské pevnosti. Tam zakotvil. Už bylo zbytečné se snažiti. Hodnost šikovatele jest nejvyšší hodnost poddůstojnická.

Hodnosti důstojnické Čeněk Swoboda, muž původu nízkého a vzdělání stěží základního, dosíci nemohl. I kdyby se rozkrájel. Leda snad že by byla válka a on se vyznamenal činem zcela kromobyčejným. Například že by vynesl kněžnu Žofii z Hohenberka, manželku následníka trůnu, z hořícího kočáru v dešti kulí a granátů. Ale válka nebude. A bude-li. Čeněk Swoboda se nevyznamená. Žofii z Hohenberka v tom hořícím landauru klidně nechá. Kdo jí poradil, aby tam lezla? V dešti kulí a granátů? Slušná kněžna sedí v komnatě a pije čokoládu.

Čeněk Swoboda zakotvil v Josefově, služba mírná, mančaft poslušný, byt erární, uhlí erární, mundúr a boty erární. Co víc? Zvykl si, usadil se, dobře spal, dobře jedl, pěstoval cibuli a okurky, stárl a rozvážněl a zvolna chápal, jak pošetilá je lidská horlivost a že příroda i sám milý Pánbůh doporoučí lidem hledět si osobního prospěchu a

pohodlí. I nadále dbal ovšem důležitých předpisů, hrubé přestupky proti kázni netrpěl, na vizitace byl vždy připraven, svou věznici miloval jen o drobátko míň než okurky a nadřízení si ho chválili.

Byla to vojenská kariéra nepříliš vzrušující; ale kromě ní už nelze v životopise Čeňka Swobody najít žádnou pohnutější událost. Oženil se roku 1891 s Karolínou Jílkovou, majitelkou papírenského krámku poblíž kasáren. Krámek prodali a koupili si nábytek. Roku 1892 se jim narodila dcera. Svou choť miloval Čeněk Swoboda o drobátko míň nežli svou věznici; byla ošklivá a ustavičně stonala. Roku 1908 zemřela. Její práci v domácnosti převzala dcera. Její práci v loži, nikterak náročnou, zaměstnankyně josefovského nevěstince. To bylo zhruba vše, co se Čeňku Swobodovi v osobním životě přihodilo. Někdo má zkrátka štěstí. Proklouzne žitím, nikde boule, nikde škrábanec. Jako by ani nežil. Vstávaje lehaje blahořečí za to osudu.

– Ale co s tebou? – ustaraně opakoval a prohlížel si mladou bytost, zajisté nerozvážnou a nevykvašenou, jež budiž usměrňována k lítosti nad spáchaným přečinem, tak zněl předpis, přidržována k skromnosti a převychována ve vojína opět spořádaného, tak zněl předpis, a duševně i tělesně posílena budiž po odpykání trestu navrácena jakožto polepšený syn armádě rakousko-uherského mocnářství a neprodleně odeslána ke své jednotce. Kde ji jakožto kriminálníka z fleku zařadí do prvního útočného sledu a ještě téhož dne posypou její mrtvolu vápnem a ledabyle zahrabou. Ubožátka mladé bytosti, povzdechl si otec profous.

– Das ist mir Wurst, – odpověděla s úsměvem mladá bytost a vyzývavě se opřela loktem o pokaňhaný stůl.

– Mluv česky. Jak že se jmenuješ? O ten stůl se mi neopírej, nejsme v hospodě. Flanderka? A proč Marcel? To se mně nelíbí. Budu ti říkat František.

– Das ist mir Wurst.

– Mít syna, jmenoval by se František. Já mám jen holku. Růženu. Ten sešit, to je deník?

– Ne.

– Co je to?

– Myšlenky.

– A sakra. Proto tě zavřeli?

Marcel Flanderka se dál opíral loktem o stůl a vytrvale se usmíval.

Nejradši by se byl potichounku rozbrečel.

A voják brečí?

Utři si sopel, lemoune!

Vrať se, Marcelko. Upekla jsem griliášové řezy. Umřel tatínek.

Ne. Voják nebrečí.

V armádě rakousko-uherského mocnářství se nepečou griliášové řezy.

Mocnářství rakousko-uherské rozkládá se od města Bregenz na západě až po město Czernowitz na východě, překračujíc šestnáct poledníků. Vody jeho řek tečou do moře Černého, do moře Adriatického, do moře Severního i do moře Baltského. Mocnářství si žádá tvrdých vojáků.

Marcel Flanderka byl nejdál v Berlíně. Loni. Po maturitě. Za tatínkovy peníze. Všeho si všímej, přikázal mu tatínek, Berlín je svět. V Berlíně kvete průmysl textilní nejrůznějšího druhu, připomněl mu tatínek. Marcela Flanderku to v Berlíně nebavilo. Zhlédl Reichstag, zhlédl Brandenburger Tor a řeku Sprévu, jež teče jenom do řeky Havoly, a za týden jel domů.

Protože svět je jinde. Svět je v zemi Šehrsor, již dobyl sultán Sulejman, překročiv řeku Tigris u města Mosulu. Svět je na ostrově Marie-Galante a při mysu Gracias á Dios, kudy plul Kryštof Kolumbus, když naposledy plul. Svět je v zemích Malakka, Pegu, Anguana, Elám, jež málokdo zná. Svět je v atlase. V učebnici zeměpisu pro VII. tř. c k. gymn.

To ostatní je směšné. A únavné. Spréva. Předměřice. Krysy. Profous, perzóna komická. Hladí si pleš a čumí. Na stěně pod portrétem císaře pána chrčí švarcvaldky. Kyvadlo běhá. Sem a tam.

A co teď, vojáku Flanderko?

Z Berlína odjel v neděli ráno, 26. července roku 1914. Večer předtím se šel projít. V hotelovém pokoji bylo k zadušení a zvenčí se ozýval zpěv a křik. Šel k zámku, šel k Braniborské bráně, šel k Bismarckovu pomníku, všude se svítilo, vlály prapory, ulice byly plničké lidí, někteří stáli na chodníku, jiní se řadili do průvodů a táhli vlahou městskou nocí a zpívali. Zpívali Wacht am Rhein. Křičeli Nieder mit Serbien! a Nieder mit Rußland! a Hoch Österreich! A

smáli se. A znovu řvali. Bylo to jak o karnevale, ale zpod dlažby čpěla krev. Hoch! Nieder!

Ospalý, zklamaný tímto světem jel v neděli ráno domů. Na nádražích od Berlína až po Bad Schandau visely z oken říšské prapory, kapely vesele hrály a plálo vlastenecké nadšení. Nevšímal si toho.

V úterý vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbskému království.

Směšné. Odporné.

Knechti a lantveráci potáhnou krajem. Drancovat. Zapalovat cukrárny a stodoly. Střílet. Hoch! Nieder!

Před vánoci Marcel Flanderka narukoval.

Přestože by se mu to bylo jistě nějak zařídilo. A byl by nemusel.

Co? Co si počneš? Odpověz.

Trhni si nohou, osude.

Nebuď nezpůsobný, chlapče. Bolí mě hlava. Tatínek umřel, bude se dělit dědictví. V novinách pořád sčítají zabité lidi a mně se to hnusí. To sedíš o chlebě a vodě? Vrať se, Marcelko.

Ne. Voják zásadně nebrečí.

Voják rozbíjí sanice šikovatelům a po odpykání trestu se navrací ke své jednotce pít rum a plašit krasotinky ve městě Mosulu.

– Pročpak tě teda zavřeli?

– Je to tam napsáno. Že dávám po hubě, – poučil komickou perzónu.

– Neříkej, – s humorem se podivil profous a zívl, neboť nadcházela hodina odpoledního spánku. – A kohopak jsi plácl? Kamaráda? Štětku? Kuchaře, anžto nebyla propečená vepřová roláda?

– Šikovatele.

Tumáš. Vryj si to do paměti, bodrý šikovateli. Oloupej si to jablíčko. Přivoň k jednoročnímu kvítečku.

Bylo ticho, rozesmátá profousova tvář pomaloučku vadla. Marcel Flanderka si spokojeně olízl pysky. Docela obstojně to plesklo. Byť jenom v lehkém, slovním náznaku. A pozdravil v dálce štíhlé cypřiše země Šehrsor.

– Po čem je prodává?

– Kdo prodává? Co prodává? – zaprskal profous, jenž ztratil

humornou nitku.

– Ten vajglař, ne?

– Kouřit je tady zakázáno.

– Škoda, – sladce odtušil rváč Flanderka a zadíval se na strop, aby si prohlédl zdejší garnizónní mouchy.

Mlčeli.

– Tak vidíš, – vyčítavě si pak povzdechl otec profous. – Ono leccos vypadá jak boží vejce, a uvnitř je zmek. No, přečtu si ty myšlenky.

A zneuctiv pečeť frajtra Bíny, otevřel sešit a naslinil prst.

———

Vzduch byl čistý, nebe jasné, ale sluníčko už trochu podzimní. Ryngle dozrály a švestky zamodrávaly.

Protrhávala se mrkev, sklízely se fazole, vysévala se ředkvička pro druhou sklizeň. Až zpod hradeb se vozila země na kompost. A řezalo se dříví na zimu. A nakládaly se okurky. To není snadný úkol pro jednu provinciální věznici, jejíž početní stav je nekompletní, vězňů jen poskrovnu.

Nemluvě o tom, že chodby v base taky nemůžeš nechat zarůst sajrajtem. A kdo obstará profousovi domácnost, když mu Růžena zdrhla do Vídně? A kdo síkne trávu králíkům? Kdo vymete komín? Vymění prasklou tašku na střeše? Kdo nanosí do sklepa brambory, kdo uhlí, kdo vysmejčí regály, aby bylo kam rovnat zavařeniny? Mančaft byl zavalen prací.

Mančaft si ale nestěžoval. Lépe ve zdravém potu skládat uhlí, než s vyceněnými zuby tancovat po špagátě fronty na čáře Seret – Raffalówka – Pinsk.

Josefovská věznice, rozhodnutím ministerstva války určená k zrušení, utěšeně živořila. Zugführer Herczeg Lájoš, nevinně odsouzený na osmnáct měsíců pro soustavné vykrádání posádkového tabáčního skladu, naučil se flikovat boty a ze stanového plátna šít papuče. Kadet Mariusz Krystion, jenž vyfasoval pět let za hlasitý zpěv písně Jeszcze Polska nie zginięła při slavnostním Tedeum v bardějovském chrámě svatého Jiljí, sehnal u vetešníka žebráckou

harfičku a uměl i na hřeben a na sklenice a zpříjemňoval válečným druhům deštivé dny hudbou. Zběh Matěj Přáda každou neděli vařil pivo a opravil i pícku v přídvorní letní kuchyňce a nabízel se, až bude nejhůř, že napeče chleba. Nejhůř zatím nebylo, jenže kdoví, válka se protáhne, na intendantuře je už takhle opičinec, profous Čeněk Swoboda uvažoval, že by nebylo marné zorat kus execíráku a pěstovat tam žito, kedlubny, burák, na dvorku postavit chlívek a držet dva tři čuníky, zle zatím není, ale bude hůř, bude nejhůř, prý byla i válka sedmiletá, i třicetiletá, na josefovskou věznici vojenští páni zapomenou, budou postupovat i ustupovat pouští, sněhem, říší Hotentotů a mančaft i s profousem by tu pomřel hlady a běhal bosky a nahatý; Čeněk Swoboda však nedopustí zkázu svého díla, domu a hradu sobě svěřeného, své milované věznice, v nejhorším si bude mančaft i tkát plátno, vydělávat kůže, množit se s osádkou místního nevěstince, aby lidstvo nevyhynulo. I kdyby svět se zřítil, tato věznice věrně přetrvá. A Čeněk Swoboda předstoupí před mocnáře Františka Josefa, srazí kufry a podá o tom hlášení. Netřeba zanedbávat osobní prospěch ani pohodlí, avšak věznice přežít musí, co by byl profous bez věznice? Civilní červ.

Jak starostlivý hospodář postával večer co večer nad svou čeledí, družně u společného stolu do sebe ládující nastavovanou kaši. Nějak se to tu bohdá přežije. I když vylezeš na půdu do vikýře, Pinsk vidět není. Pinsk je daleko.

V prosinci přijeli z Prahy dva fendrychové, proti podpisu si vyzvedli Matěje Přádu a odvezli si ho. Čeněk Swoboda věděl, kam ho vezou. I proč ho tam vezou. Znal Přádův spis. Znal výtah z protokolu od divizního polního soudu, znal rozsudek.

Vězňové nevěděli a věnovali Přádovi na památku vlněné Jägrovy spodky. Zima za dveřmi, moudí chovej v teple, po válce je budeš ještě potřebovat. Přáda si spodky ihned oblékl. Slušely mu.

Čeněk Swoboda věděl, že už na tom nesejde. Před výkonem trestu smrti se odsouzenec nesvléká. Spodky tam nikoho nezajímají.

– Inu co? – smutně si povzdechl a vyškrtl Přádu Matěje ze seznamu.

A bylo mu líto domácího piva a bylo mu líto i toho chleba a bylo mu líto i Přády Matěje, narozen 20. 2. 1865, rolník, Dolní Černilov,

měl domů blízko, zběhnutí se tresce v době míru žalářem a v době války obvykle zastřelením, měl domů co by kamenem dohodil, kloudné zběhnutí to ani nebylo, zkrátka šel domů, ve čtvrtek na Zvěstování Panny Marie, počítal, že aspoň ječmen zaseje a potom že se uhlídá. Pozítří ráno bude v Praze uložen do nenatřené rakve. Nejspíš rovnou na dvoře Josefských kasáren. Nebo na dvoře kasáren císaře Ferdinanda? Nebo kasáren arcivévody Albrechta? Na tom taky moc nesejde. Krev se zasype pískem. A už se neuhlídá.

Ale co naděláš?

———

– Das Ewig-Weibliche zieht uns hinan, – zamračeně si profous četl v sešitě na straně 7 a hladil si pleš. – A co to jako je?

– Věčné ženství.

– Ta jistá část těla?

– Esence duše.

Marcel Flanderka tomu závěru proslulé tragédie také příliš nerozuměl. Ale líbil se mu. Hlavně das Ewig-Weibliche se mu líbilo. Čišela z těch slov závrať. Jako z růžových skal nad mořem Severním neboli Ledovým. Při západu slunce. A proto cítil povinnost Johanna Wolfganga hájit. Před profousem jakýmsi mastným. Plešatým. Johann Wolfgang Goethe, to není spis divizní prokuratury. To jsou myšlenky.

Padal sníh. Stmívalo se. Do večeře ještě dlouho, na procházku už pozdě a taky nevlídno. Otec Liberté zíval a civěl do sešitu. V poledne přijela Růžena, jen se doma otočila a někam zase zmizela. Po třech letech se objeví, a jen se otočí. Otec Liberté seděl za úředním stolem a bezútěšně hleděl na linky, popsané drobným písmem.

Kdyby měl aspoň psa. Hrací obraz. Dopisy od ženy Karolíny. Nebo od nějaké jiné, pohlednější nebožky. Nakonec si poručil předvést vězně Flanderku.

Předvést si ho vlastně tak docela neporučil; natolik vzorné poměry ve věznici už dávno nebyly. Nahnul se z okna a zavolal dolů na chodník. Vězňové Pakštajn, Říha a Flanderka tam odhrabovali sníh. Vlastně tak docela neodhrabovali. Pakštajn a Říha špásovali se

služebnou od MUDr.Vojtíška, jež byla na cestě k Sluncům pro pivo. Flanderka stál opodál ve vratech a nedovoleně rozmlouval. Se zajatcem. Který se tam ve vratech nedovoleně zdržoval. Otec Liberté Pakštajna a Říhu ve špásování nerušil, jsme lidi. Flanderku si zavolal k sobě. K výslechu.

– A kam že nás táhne?

– Hinan. Vzhůru.

– Kam vzhůru? Přilož do kamen. K nebi?

– K absolutnu. K dokonalosti.

– K čemu?

Bubínek hřál, koleno roury zrůžovělo bezmála jako věčné ženství, závrať se ovšem nedostavila, padal tříkrálový sníh a v úřadovně bylo teploučko. Z esencí znal otec profous esenci rumovou a esenci žampiónovou. Prodávali je na náměstí v koloniále. Esence duše, to bylo asi opravdu závadné. Sáhl si do šuplete pro sušenou švestku, sežvýkal ji, pecku vyplivl do dlaně a obrátil na stranu 8.

– Husaři červení, dragóni modří, myslivci zelení, malovaný děti, – prodíral se písmenky. – Je to správně, ale co s tím? Modrý rezervista, rudý anarchista. To je něco o barvách? Ty jsi malíř? Anarchista sem nepatří. Škrtni ho a napiš artilerista. Kdypak oni už tě odsoudí?

– Das ist mir Wurst, – odvětil Marcel Flanderka a usmál se co nejlhostejněji.

– Bacha, Františku. Nenatrhni si triko. Facka feldvéblovi, to je vzpoura, aby ses nemejlil. Loni na jaře jednoho takhle odstřelili, jmenoval se Kudrna. Z Benešova od pěšáků. Regiment sto dva. Čeho se dopustil, vím z doslechu, ale odstřelili ho sichr. Pro vzpouru. V Motole na execírplace. Já u toho byl. Nakomandovali nás tam kouknout se, jak to vypadá. Nevypadá to hezky, Františku. Ale je holt válka. Armáda není kurník. S tím se smiř. Anarchistu vyradýrujem, napíšem kavalerista. Anarchistů jsem tu měl hejno. Tu zimu po válce Rusa s Japoncem. Liberečáci. Pak si je odvezli. Co zamejšleli, mně povědomo není. Nejspíš v tom byla politika. Odvezli si je. Tobě to taky není povědomo, Františku.

– Je.

Otec Liberté se na Flanderku podíval, zaváhal, potom nevěřícně přimhouřil oči a znovu sáhl do šuplete.

– Ochutnej švestičku. Jsme jenom jednou na světě. A rozsviť.

Marcel Flanderka rozžal petrolejku, vynález pana Edisona sem do věznice nedospěl, věznice byla určena k zrušení. Očazený cylindr propouštěl žluté světýlko, otec Liberté se protáhl a dočítal si stranu 8. Z kuchyně už prosakovala rajská vůně. Vězeň Mára dostal k vánocům nedovoleně z domu pucláček sádla a dnes na něm pro mančaft opékal škubánky.

– Malá bílá katolička. Jaká katolička? Která katolička? Co je to zase za pitominu?

– Fráňa Šrámek.

– Kdo?

V tom sešitě byly jen samé citáty. Myšlenky vypůjčené. Od Julia Caesara přes Niccola Machiavelliho až po knížete Kropotkina. Marcel Flanderka doposud nevymyslel nic, co by stálo za zapsání do linkovaného sešitu; bylo mu dvaadvacet a jeho výcvik školní i výchova rodinná na osobitost myšlení důraz nekladly. Jedině pan Brejška, příručí u firmy a absolvent obchodní akademie, občas polohlasem poznamenal před gymnazistou cosi o předpotopních metodách nákupu i prodeje textilního zboží a on že by ten kšeft vedl jinak. Ale metody vedení firmy Marcela Flanderku nevábily. Toho času už nikoho z Flanderků nákup a prodej textilního zboží nevábil.

Nejčastěji, kromě obvyklých motivů erotických, se v oněch citátech opakoval motiv vzdoru, odvahy a činu.

Jediný jsoucí čin, na který se Marcel Flanderka prozatím v životě vzmohl, byla facka šikovateli Wagenknechtovi. Ve srovnání s Juliem Caesarem chatrná bilance. Nezbývalo než doufat, že se to zlepší. Ještě tu byla naděje.

– Tebe rajcuje, když je katolička? Majora Csiszára vždycky rajcovalo, když byla chlupatá na prsou. Oni si tě asi pozvou k soudu do Litoměřic. Nebo i do Prahy.

– Do Motola? Na execírplac? – pošklíbl se Marcel Flanderka a odfoukl si z čela plavou kadeř. Vlasy už mu zase zhedvábněly, v josefovské věznici bylo sucho a v neckách se arestanti koupali, jak si kdo přál a komu nebylo líno nanosit si vodu.

– Nerouhej se. Na tebe frajle berou, viď? Přijela Růžena. Kdopak teď u vás vede kšeft? Starej se, aby ti vyplatili podíl. Přijela z

Karlsbadu. Oblečená jak langusta. Ona je švadlena. Ten feldvébl se tuží na frontě? Neměl ses přiznávat. Tím se to škaredě zašmodrchalo. Co civíš jako péro z kanape? Ty nechceš zůstat naživu?

– Das ist mir Wurst.

– Prokristaboha, Františku! Ty jsi přece kůň!

V kuchyni vězeň Mára tloukl naběračkou do pánve a vesele hulákal.

– Ins Gewehr!

Bylo po výslechu. Opečený škubánek, když je horký a křupavý a když se k němu přikusuje s láskou a něhou naložená okurka, je nade všechno právo církevní, římské i motolské. Profous vzal Flanderku otcovsky kolem ramen a kráčeli k tabuli,

Profous Čeněk Swoboda pojal k Marcelu Flanderkovi nelíčené sympatie.

Bůhví nebylo-li to i ze starosti o dceru Růženu; v otci profousovi hlodalo tušení, že se dcera Růžena švadlenstvím neživí. A že by bylo načase ji vdát. A za někoho, komu se zatím nedonesly některé podrobnosti z jejího životopisu. Otci profousovi se už donesly.

Šanoval Flanderku, dovolil mu líhat na kavalci a číst si ty jeho esence a goethy, pouštěl ho ba i do města, na poštu nebo pro noviny nebo opodál do průjezdu na kus řeči s kamarády jednoročáky, přestože tu bylo důvodné podezření, že nejde o vojáky ústředních mocností, němečtí a rakouští jednoroční dobrovolníci by se zajisté nepohybovali po ulicích vyzbrojeni koštětem a kárkou na smetí, zkrátka byli to nepochybně zajatci, ale otec Liberté to klábosení Flanderkovi trpěl, posvátné ideály válčící říše habsburské se tím nepoškodily a život vězňů je k ukousání jednotvárný a jsme lidi, ne?

Úlevy, jichž Marcel Flanderka požíval, nebyly přitom nijak nápadné. Jeho spoluvězňové trávili své kriminálnické dny obdobně. Uvážíme-li danou situaci Evropy a lidských dějin, vzpomeneme-li trapného neúspěchu v Dardanelách, bitvy u Verdunu, vraždění v Černé Hoře, nelze popřít, že si obyvatelé josefovské věznice žili jak ve vatě. Jejich kázeň pramenila spíše z rozumné úvahy a dobré vůle; a jejich pracovní výkonnost vyplývala z přesvědčení, že by nebylo namístě, aby je v celách trýznila plíseň a štěnice, a že zatápět v kuchyni se vyplatí, jelikož oheň je přítel člověka a prostředek k

ohřívání pokrmů. A jejich blahovolný vztah k profousovi vycházel z názoru, že mezi všemi profousy je tento profous nejsnesitelnější a nebylo by záhodno mu zavařit a vyštvat si ho na frontu; jednak odvykl vojenským manýrám a byl by při prvním dotyku s nepřítelem skolen jako jehně, jednak by byl v Josefově vystřídán profousem jiným, mladším a čipernějším. Tak co?

Věznice připomínala ne-li přímo penzión pro svobodné pány, tedy erární tábor trosečníků na ostrově, kol něhož zuří bouře a ve vlnách rejdí mořská havěť, lačná kořisti.

Uprchnout z josefovské věznice bylo ovšem podstatně jednodušší nežli z ostrova. Profousa Čeňka Swobodu však ani to neznepokojovalo. Důvěřoval svým poddaným. I vězeň je tvor myslící, soudil. Vězeň neuteče. Je válka. Kam by se hnal?

A válka zvolna pokračovala, na svatého Josefa roku 1916 Bůh naslinil inkoustovou tužtičku a nakreslil si do kalendáře kroužek; už to trvalo šest set dní. Synové Adamovi si dávali záležet.

Mrtvé Bůh nepočítal. Dny jsou skleněné schody a vedou do věčnosti, která jest příbytkem a pýchou Stvořitele. Mrtví nevedou nikam.

———

Umělecká družina Jožky Kočky rozbila vpolou dubna roku 1916 svůj stan v jaroměřské sokolovně. Členů ansámblu bylo osm. Jožka Kočka a jeho družka Inka Mrázková, protagonisté repertoáru veseloherního. Manželé Váchovi, ona přestárlá naivka, on kdysi představitel postav hrdinných a nyní už jakýchkoli. Bohdan Podroužek, herec charakterní, Vilém Hakl pro úlohy vetchých stařiků. Rudolf Kroulík hrál milovníky a Róza Rio se pokoušela hrát milovnice. V kusech s větším obsazením se přizvávali ke spolupráci i ochotníci.

Pro úřady se direktor jmenoval Josef Tichý; Jožka Kočka byl umělecký pseudonym.

Svůj kočovný činoherní soubor popoháněl direktor Jožka Kočka po českých vsích a městečkách rukou zkušenou, ale snadné to nebylo. Ve válce umění strádá. Potulné umění strádá ve válce

dvojnásob. Hráli Masku červené smrti, Rekrutýrku v Kocourkově, Pepík vypil elixír, Ďáblovy pilulky, vesměs lahůdky dramatického kumštu, obecenstvo se však scházelo liknavě a nezřídka se i šnajdrovalo a večerní buřt s cibulí se potom nedůstojně vyškemrával zpěvem kupletů v nedalekém výčepu a divže ne i žebrotou. A kdejaký obecní radní si na umělce otvíral chlebárnu a kdejaký četník se jim hrabal v koši s rekvizitami a hledal kontraband a kdejaký přiožralý hejhula oficírek chňapl o přestávce v šatně Rudolfa Kroulíka za klopy sametového milovnického saka a vřískal, že správnej chlap dneska nosí feldgrau a na rameni břízu a na bříze bajonet čili štyk a nepitvoří se před paničkami s napudrovanou kušnou a s přilepeným knírkem, verstanden? A Jožka Kočka uctivě bral oficírka v podpaždí a poníženě mu šeptal, že Rudolf Kroulík je oddaný c. a k. vlastenec a kaprál v záloze, ale jakožto lékařsky uznaný kripl není hoden obléci uniformu, a nešťastný tento úděl ho nutí provozovat ubohé řemeslo herecké, avšak Herr Offizier nechť propánaboha nežárlí, Rudolf Kroulík je speciálně na blondýny a paní manželka pana oficíra je brunetka, jak si direktor dovolil povšimnout, setsakra nóbl brunetka, ich gratuliere, hoch Österreich, auf Wiedersehen!

Róza Rio byl také pseudonym. Zrodil se v hlavě direktorově, když opouštěli minulou štaci a milovnice mu oznámila, že štace příští leží dva kilometry od jejího rodného hnízda a ona že tam hrát nebude, protože se bojí lidských řečí, a zejména se bojí svého otce, jehož přítomnost v hledišti při divadelním představení je sice nepravděpodobná, ale kdyby si přečetl plakát, jakože je to duše od přírody mírná, popadne hůl a ztropí skandál. Jožka Kočka milovnici uklidnil a obratně zahalil její totožnost efektním pseudonymem a navrch se brzy po příjezdu ve dvou jaroměřských výčepech podřekl, že Róza Rio, hvězda jeho divadelní družiny, je původem Španělka, cosi nevídaného, meine Herrschaften, kastaněty a vášeň a tak dál. A tatíček dcerunku nevyčenichá, ujistil milovnici, i kdyby nasadil na stopu smečku ohařů.

Róza Rio byla Růžena Swobodová. Švadlenstvím se neživila už řadu let.

A tatíček její tajemství vyčenichal. Nasadil vězně Pakštajna.

Pakštajn byl v civilu číšník a vyznal se. Dostal propustku, dostal Růženinu fotografii, převlékl se do normální uniformy a vydal se obrazit hospody a pajzly a šenky v okruhu zhruba jedné anglické míle; Čeňku Swobodovi se už loni doneslo, že dcera Růžena se živí poskytováním jakýchsi blíže neurčených služeb v domech veřejného pohostinství. Nesměle doufal, že roznáší pivo. Bolestně tušil, že to bude něco mnohem horšího. A nebylo vyloučeno, když se tu milá Růžena tak zčistajasna objevila, políbila otce, snědla hrachovou polívku a bez vysvětlení zmizela, že přenesla své působiště do obce domovské. Krajina je tu vůkol líbezná. A v obci je posádka. Mein Gott!

Pakštajn se vrátil nazítří ráno a s jazykem dosud nabobtnalým kmínkou podal hlášení. Slečna dcera předvede dnes večer na jevišti jaroměřské sokolovny roli Roxany v heroické komedii Cyrano de Bergerac. Slečna dcera neroznáší pivo, nýbrž umění.

Otec profous zrozpačitěl, nevěda, jestli je to horší nebo lepší.

Chodil s tím celé dopoledne jako s outěžkem. Po obědě si zavolal Flanderku.

– Divadlo. Co mu říkáš?

Marcel Flanderka pokrčil rameny a ani se neobtěžoval připomenout, že i divadlo je mu za daných podmínek wurst.

– Nikdy’s to neviděl?

– Stokrát. I Eduarda Vojana.

– I koho?

A po večeři se vypravili. Spolu. Profous ve vycházkovém stejnokroji, Flanderka v mundúru notně obnošeném a s vypůjčeným opaskem. Šli mlčky. Pršelo.

– Růžena už není švadlenou, – pravil náhle profous na mostě přes řeku Metuji.

Bylo to jako večerní procházka bláznů. Marcel Flanderka o jejím účelu neuvažoval. Profous ho vleče s sebou do divadla. Možná se bojí strašidel; je tma. Wurst. Profous jeví dojemnou snahu povídat si o dceři Růženě. Možná se mu stýská; a s kým si má o ní povídat? Wurst.

Švadleny jsou dívky skromné, poslušné a pracovité. Začasté ošklivé. Jednou týdně si vyjdou do zahradní restaurace a tančí s

vojíny. Wurst. Marcelu Flanderkovi ani nenapadlo povídat si o dceři Růženě, přestože už není švadlenou a je buď podúřednicí na poště, nebo přidavačkou u zedníků nebo se přiměřeně provdala.

Za mostem Marcela Flanderku napadlo, že by mohl dát šikovateli Swobodovi po hubě. A skočit do křoví a podél řeky utíkat co nejdál od mostu, od šikovatele Swobody, od věznice a od škubánků a od všeho, co čpí krví a armádou a válkou a co končívá na motolském execírplace.

Ale proč mlátit ausgerechnet občana Čeňka Swobodu, který se tu mírumilovně čvachtá kalužemi a jehož radostí a smyslem bytí jsou okurky a patrně i skromná dívka Růžena?

A kam utíkat?

Kam?

Ne. Zřejmě by to nebyl nejúctyhodnější důkaz odvahy a vzdoru. Zřejmě by to nebyl zrovna nejpozoruhodnější čin.

Mírumilovně se čvachtali kalužemi a Marcela Flanderku napadlo, že facka je blahodárná, že při ní srdce plesá a vatra hoří v útrobách, ale řešení že to asi není. Smysl bytí že je v tom asi ještě bledší nežli v okurkách. Sakryš.

Cyrano se hrál jako benefice charakterního herce Bohdana Podroužka. Byla to jeho parádní role a on vyhrožoval, nebude-li se kus reprízovat aspoň jednou za měsíc, že přijme angažmá u společnosti Jeřábkovy, Morávkovy, případně i u plzeňského kamenného divadla, anebo že s tím kočébrováním sekne a najme si doma ve Vrchlabí hospodu. Hrál se tedy jednou za měsíc Cyrano. Seškrtaný až na kost. Namísto Roxanina balkónu byly štafle, vykryté obvykle jen dvěma prostěradly. Potulné umění si odjakživa tyká s matkou imaginací.

Profous zaplatil dvě koruny osmdesát a usedli do třetí řady.

Byli tam sami. Občas se z jeviště ozvaly tlumené kroky a někdo se na ně podíval dírkou v oponě. Čekali.

Propocené a ušmudlané sukno Flanderkova mundúru, mokré od deště, se zapařilo a smrdělo. Kdesi na chodbě se rozklinkal zvonek. Znovu se na ně někdo díval dírkou v oponě. Čekali.

– Růžena je herečka, – pravil náhle profous jakoby mimochodem, prohlížeje si tělocvičné nářadí zvané kruhy, jež mu viselo nad

hlavou.

Teď si stoupne na židli, sundá si kšandy a oběsí se na nich, napadlo Flanderku. Bylo to jako soaré dvou bláznů. Růžena třeba vůbec není. Déšť venku se proměnil v liják a bil do oken.

Pak se dostavil hlouček studentů, čtyři služtičky s amanty, českými vojíny vídeňského pěšího pluku 84, a delegace jaroměřských ochotníků, která se přišla poučit, jak se Cyrano de Bergerac nemá hrát.

A hrálo se.

– Růžena je herečka a vystupuje pod jménem Rozárie, – pravil nahlas a do ticha profous Čeněk Swoboda, když se rozevřela opona. Stále ještě nevěděl, jestli je to lepší nebo horší. Ale voják se nebezpečí nevyhýbá. Voják jde vřavě vstříc.

Smrti vstříc, napadlo Marcela Flanderku. Z jeviště dýchl chlad, v kulise se zaleskla čepel rapíru a vešel aktér v černých punčochách a pohrával si s růží.

A Růžena byla.

Živá, namalovaná jak obrázek, oděná do kostýmu s ucouranými kanýry a s rozsáhlým dekoltem.

„Přicházím především vám vřelé díky vzdát.“

Růžena Swobodová vychodila školu obecnou a tři třídy měšťanky a vyučila se švadlenou, aby z ní něco bylo. Obdrževši výuční list, spěchala s ním domů v naději, že už z ní zakrátko něco bude, že si spakuje kufírek a s požehnáním rodičů, případně i bez jejich požehnání odjede do Králové Hradce a tam u nějaké známější dámské krejčové bude šít sukně a jupky a získá zkušenosti a za dva tři roky si opět spakuje kufírek a odjede do Vídně a tam u nějaké velmi známé dámské krejčové bude šít tvídové kostýmky a průsvitné župánky a stane se z ní prvotřídní švadlena, načež potřetí spakuje kufírek a odjede do Paříže a tam v nějakém předním salónu bude šít večerní toalety a různé módní ohozy pro dámy na maškarní ples a na dostihy a na výlety v automobilu značky Daimler nebo Ford. Přispěchala domů a doma byl jenom tatínek Čeněk Swoboda, seděl v kuchyni u stolu a vzdychal a stěžoval si, že má hlad a maminka že šla k doktorovi a doktor ji poslal do nemocnice a tam si ji nechali. Růžena postavila vodu na kamna, oškrábala brambory, skočila pro

smetanu a pro vejce a uvařila kopračku. Po obědě umyla nádobí, vyvětrala, ustlala, zametla a zadělala na buchty, aby bylo co k večeři a k snídani. Ráno běžela do nemocnice poptat se, jak je s maminkou a kdy ji pustí. Dověděla se, že s maminkou je mizerně a že ji povezou do Králové Hradce, nejspíš na operaci. Vrátila se domů, kufírek šoupla pod postel, do Králové Hradce jede maminka, Růžena zůstane doma, tatínek Čeněk Swoboda nemůže žít o hladu a v nevyvětraném bytě. Vyvětrala, ustlala, zametla, postavila vodu na kamna a namočila do necek‘ prádlo. Tak to šlo pořád stejně čtrnáct dní. Za čtrnáct dní maminka umřela. Pochovali ji svědomitě a křesťansky. Růžena se vrátila z pohřbu, kufírek odnesla do komory a postavila vodu na kamna, že vydrbe podlahy. Tak to šlo pořád stejně čtyři roky. Jednoho podzimního jitra roku 1912 Růžena vyvětrala, ustlala, zametla, přinesla si z komory kufírek, spakovala si, napsala tatínkovi dopis a zdrhla do Vídně. Upřímně zamýšlela žít se švadlenstvím. Časek se jím i živila. Šila ve sklepní dílně vojenské podvlékačky a plátěné noční košile. V sobotu odpoledne si vyšla do zahradní restaurace a tančila s vojíny. Přespávala v podnájmu, střídala se na jedné posteli s Magdou Szekeresovou, noční šatnářkou z důstojnického kasina. Byl to život k utopení. Švadleny se topívají přímo ve městě, v Dunaji, s brekem se vrhajíce do hlubin z mostu Korunního prince Rudolfa. Růžena Swobodová nebyla ale holka brečlavá. Smluvila se s Magdou Szekeresovou a ta jí obstarala práci v důstojnickém kasinu. Švadlenka Růžena se udržela nad vodou a konečně chytla i větřík do plachet. Nejdřív myla nádobí, jenže v kasinu perlu neutajíš. Zahleděl se na ni vrchní Franz, jaká by to byla delikatesní ovečka, kdyby si uvázala bílou zástěrku a do vlasů si posadila bílý čepeček; vytáhl ji z kuchyně od mastných talířů a postavil ji k bufetu, prodávala zákusky a cigára a po půlnoci i očka a slané mandle a páni důstojníci s ní rádi zažertovali. Osvědčilo se to a vrchní Franz se přihlásil o odměnu, ale ovečka odmítla být mu po vůli, vrchnímu táhlo na padesát a soužil ho gicht a ona se přednedávnem seznámila se studentem medicíny a ten měl dvamecítma jar a jemu byla s chutí a láskou každodenně po vůli. Plachty se mírně nadouvaly, švadlenka plula po Dunaji a byla čím dál pěknější. Zahleděl se na ni pan Richard, impresario

kratochvilných programů v důstojnickém kasinu i v jiných zábavních podnicích města Vídně, a připadlo mu, že by to byla roztomilá kozička, kdyby si navlékla trikot a přes něj třicet čísel sukýnku a něco nejnutnějšího na prsa; a od té doby Růženu vždycky večer kolem desáté vystřídal u bufetu pingl Pepi a ona odběhla do šatny, kde se připravovali umělci, za paravánem shodila zástěrku a čepeček a všecko ostatní a rychle si navlékla béžový trikot a přes něj sukýnku jen do půl stehen a podprsenku pošitou barevnými korálky, a to už pianista pan Venci sáhl do kláves a spustil An der schönen blauen Donau a Růžena popadla papundeklový ovál s velikou kulatou jedničkou a valčíkovým krokem, jak ho s ní nacvičil pan Richard, vplula na pódium a ukázala publiku sama sebe a taky tu jedničku, což znamenalo, že následuje první bod kratochvilného programu, kouzelník pan Leopold anebo apačská tanečnice mademoiselle Charlotte. I pan Richard se přihlásil o odměnu. I pana Richarda Růžena odmítla. MUC. Hugo Weinstock pilně studoval ke druhému rigorózu a slíbil, že se s Růženou do roka ožení. Pan Richard byl uražen, co všechno si dnes ty puťky troufnou, s další uměleckou kariérou ať tedy slečna nepočítá, ale vystupovat v kasinu jí nezakázal. Líbilo se to. Páni důstojníci byli na svou Röslein pyšní, posílali jí vzdušné polibky a někteří i levnější druhy květin. Všechny je však jednoho večera přetrumfl sám plukovník Horst Schrader, náčelník štábu 7. divize. Zajednal si u pana Franze séparé a pozval Růženu na večeři. Želví polévka, kapr v rosolu, boeuf braisé, víno madeirské, sýr, cukrovinky, koňak a černá káva. Plukovník Schrader si ke kávě zapálil doutník a zlehka sevřel Růženino zápěstí stařeckou vyschlou rukou, posetou jaterními skvrnami. A otcovsky jí domlouval. Že klesá do mravního bahna. Polooblečená se vystavujíc oplzlým mužským zrakům. Vídeň je zkažená a Panna na nebesích pláče nad neštěstím osamělých děvčat. Plukovník Schrader si dovoluje slečně navrhnout, že by ji adoptoval. Precizněji řečeno, nechť si slečna Röslein do týdne spakuje kufírek a odjede do města Klagenfurtu, kde on leží posádkou. Bude tam pro ni připraven zařízený pokojík v podnájmu u důvěryhodné vdovy, jež to s osamělými děvčaty umí, vaří jim a pere. To vše bude pro Röslein gratis. Plus kapesné. Přemrštěného vděku za to plukovník Schrader

nežádá; je stár a co ho kdysi bavívalo, unavuje ho již. Touží jen po občasném teskném pohledu na dívčí tělo, oddávající se pohlavní rozkoši. Partnera pro rozkoš přivede plukovník vždy s sebou. Bude to zpravidla nižší důstojník, zdravý, disciplinovaný a diskrétní. Růžena Swobodová, z těžké madeiry kapánek opilá, si adoptivního otce pozorně prohlédla, potom si nabrala do úst pořádný lok černé kávy a vyprskla mu ji do obličeje. Obrst Schrader bohužel postrádal cit pro humor. Od kávy všecek kropenatý se vyřítil ze šámbru a přivolal si správce kasina a povykoval, že povede stížnost nejvyšší instanční cestou, neboť je neslýchané, aby zde byli hosté obtěžováni pochybnými ženštinami a aby se zde pod rouškou klubové činnosti a kulturního povznášení c. k. stavu důstojnického provozovalo šíření venerických chorob a kuplířství. Tu kurvu, skončil a ukázal palcem do séparé, okamžitě propustit. Správce přibližně tušil, co se v šámbru dělo, nicméně plukovníkovi se uctivě uklonil a tu kurvu Růženu Swobodovou propustil. To bylo koncem června roku 1914. Koncem července se 7. divize přesunula k řece Sávě a postupovala k jihovýchodu. Směr Laibach, Agram, Beograd. Plukovník Horst Schrader jel osobně v čele na koni a oddával se vojáckému pohledu do dáli. Začíná válka, je konec čuňačinek. Hugo Weinstock oznámil Růženě, že se s ní neožení. Ledaže by přispěla do manželství věnem, potřebným k zařízení jeho ordinace; byl promován, začíná existence, je konec her. Růžena oznámila MUDr. Hugovi Weinstockovi, že věnem přispět nemůže, zato že je s ním v jiném stavu. MUDr. Weinstock oznámil Růženě, že je mu líto, časy jsou vážné, situace napjatá, a prozradil jí adresu spolehlivého kolegy. Tak zraje láska v pozdním létě. V říjnu odjížděla Růžena, už po potratu, už zcela v pořádku, z Vídně do Prahy. Kam utíkat? Do Grónska? Do Paříže? Šít v Paříži vojenské podvlékačky? Na nádraží ve městě Táboře byl zmatek, kolej ucpal armádní transport, vzadu za skladištěm se střílelo, honili dezertéra. Růžena si zašla do restaurace pro rohlík, mezitím dezertéra zastřelili a jí ujel vlak. I s kufírkem. Sedla si ke stolku, objednala si k rohlíku kafe a bezradostně pila. Nebyl tam nikdo vhodný, na koho by kafe vyprskla. Krom na sebe. Ksakru. Později večer si k ní přisedl Rudolf Kroulík v sametovém milovnickém saku. Ranním osobákem odjeli směr Pacov, Pelhřimov.

Umělecká družina Jožky Kočky prchala z jižních Čech, kde se jí nevedlo. Ve vlaku si Jožka Kočka s Růženou Swobodovou plácl. Rudolf Kroulík ho ubezpečil, že to slečna zvládne. Má praxi, vystupovala ve Vídni. Musí to zvládnout, uzavřel Jožka Kočka; v Táboře mu zahnula milovnice, chytla se cestujícího iluzionisty, popojíždějí k Budějovicům a předvádějí levitaci. Taky umění. Hergot. V Pacově už Růžena Swobodová hrála missis Pleestronovou v Masce červené smrti. Že znovu otěhotní, se neobávala; Rudolf Kroulík byl milovník cvičený. A o vánocích v Chotěboři už hrála i Roxanu. Joffre zkoušel prolomit frontu v Champagni, Turci obkličovali kavkazskou armádu u Sarikamyše a v německém generálním štábu se projednával plán bojového použití chlóru. Tak kvete válka v kteroukoli roční dobu.

„Ó jak vás ráda mám! Však nyní musím jíti."

Bloudila po tátrumě, rozhazovala rukama a cosi nesmyslného říkala. Její hlas byl mdlý, pohyby bezradné a zdálo se, že jí na tom ani tak moc nezáleží, miluje-li ji Rudolf Kroulík, v tomto příběhu zvaný Kristián. Delegace ochotníků v hledišti o čemsi polohlasně diskutovala. Studenti se pohihňávali.

A byla krásná.

Bloudila po scéně, ve čtvrtém dějství se jí odpáral kanýr dole na sukni, pletl se jí pod nohy a ona ho nenápadně odkopávala. Obecenstvo nesledovalo bitvu u Arrasu, neposlouchalo Bohdana Podroužka, pro něhož ta nosatá role byla posledním zdrojem sebeúcty a chátrajícím důvodem k žití. Obecenstvo se obveselovalo kanýrem.

A byla krásná, jako by přišla pěšky ze země Šehrsor.

Jako by přišla a rozpomínala se, kdy už tu byla. Za kardinála Richelieua? Za Kapetovců?

– Vítám tě u nás v Jaroměři, Rózo Rozárie.

– Co bys rád, vojáku?

– Všecko.

– Nelži. Všecko není.

– Uvidíme. Jsme ještě mladí, Rózo Rozárie. Vyhnal tě sultán Sulejman?

– Plukovník Sulejman. Bolí mě nožky, vojáku.

– Nediv se, je to dálka. Kolik jsi přešla řek?

– Spoustu. Asi patnáct.

– Blázínku. Nanejmíň osmnáct. Tigris, Eufrat, Yešilirmak, Kizilirmak. A Sakarya, pamatuješ? Bývalý Sangarius neboli Sagaris. Víš, kdo byla víla Sagaria? Zamiloval se do ní Attis. Pastýř. Miláček Kybelin. Ze zoufalství sám sebe vyklestil. To jsme probírali v septimě.

– Kašlu na pastýře.

– Já taky. Wurst.

– Co je zoufalství, vojáku?

Po představení Růženu nevyhledali. Čeněk Swoboda si stále nebyl úplně jist, jestli to není horší. Jestli na chodbě za jevištěm nepřešlapuje zpocený mužský zástup jako v posádkovém hampejzu.

Čvachtali se kalužemi k domovu.

Profous do bytu, nedostatečně vyvětraného, ani rota infanteristů nenačechrá jaksepatří polštář na loži vdovcově, nevdechne duši erárnímu příbytku. A neuvaří správnou kopračku.

Marcel Flanderka do cely, kterou sdílel s Oskarem Pakštajnem. I on, ač mlád, dovedl si představit útulnější ubytování a sladší dech, jenž by rozechvíval tmu noční komnaty namísto Pakštajnova funění. I v jeho vidině, letmo načrtnuté do vzduchu nad řekou Metují, se vznášela čistotná a konejšivá ženská figura. Nezametala. Nevařila koprovou omáčku. Ale i ona se jmenovala Růžena. Vítám tě u nás, figuro mých snů.

Stárnoucí muž a lichý mládenec, dvojspřeží z domu bláznů, pochodovali po silnici k Josefovu a nad nimi mračnatou nocí plulo věčné ženství.

———

– Shakespeara hrajete?

– Ne.

– Kde bydlíte?

– Různě.

– Věčně se stěhujete?

– Co je to věčně?

– Čtrnáct dní, a zas pryč?

– Nebo jen tři dny.

– Zas do dalšího města?

– Nebo do vsi.

– Princeznu Pampelišku hrajete?

– Ne. Na vsích kvodlibety. Hlavně se zpívá. Šorfšic Pecka, znáte? Když jste voják.

– Já nejsem voják. Já jsem arestant.

Marcel Flanderka seděl na štokrlátku u kamen a Růžena žehlila tatínkovy košile. Chtěla se doma jenom otočit, otec měl narozeniny. Povinšovat a zmizet. Ale Čeněk Swoboda si tentokrát na dcerušku políčil. Pozval ji do pokoje ke stolu a z kredence vyndal mísu s uzeným jazykem, tenounce nakrájeným, obloženým okurčičkami a nakládanou cibulkou. A flašku anýzového likéru.

Jedla jak zjednaná. Otec Čeněk Swoboda jí krájel chleby a otevřel ještě hříbky v octě a bylo mu k pláči z marnotratné dcery, která zmizí, a on jí v tom nedokáže zabránit, protože zavřít vlastní dítě do cely není lidské a je to proti předpisům. Pak zavolal Flanderku.

– Vás tenhle život těší, slečno Rózo?

– A vás?

Marcel Flanderka seděl a hlídal oheň. A Růžena, když jí cihlička vystydla, vyměnila ji na kamnech za horkou. A Marcel Flanderka přiložil suché roští, aby cihlička sykla, až se jí Růžena dotkne nasliněným prstem, a košile tatínka Čeňka Swobody aby se pod cihličkou jenjen leskly a aby jenjen voněly.

I Růžena voněla. Nasládlá vůně zaplavila kuchyň, jindy načpělou vystydlým kouřem z cigár a neumytým nádobím.

Byla to ambra? Růžový olej? Nebo šťáva z mosulských oranží?

Byl to zbytek šminky za ušima. A vazelína ve vlasech nad čelem. Potulný aktér noří své tělo do teplé vody zřídkakdy.

Marcel Flanderka seděl na štokrlátku, Růžena se skláněla nad cihličkou a otec Čeněk Swoboda vedle v pokoji poslouchal, jak se to vyvine. Bylo načase Růženu vdát. Usadila by se a utrum. Bylo by po životopise. František je sotva škole odrostlý, jeho vojenská kariéra není nadějná, ale z té šlamastyky doufejme nějak vyklouzne. Válka od Verdunu po Soluň, pro jednu facku nebudou snad alarmovat boží

soud. Třebaže to byla vzpoura. František je chlapec milý a nevinný. Třebaže na vzpouru není pardonu; kam by to vedlo? A zdědí podíl na kšeftu. Pakli nebude zastřelen. Ustaraný otec Čeněk Swoboda se natáhl na kanape, že si zdřímne, a mladé poslal do kuchyně. Oka však nezamhouřil a bedlivě naslouchal.

Nevyvíjelo se to.

Chlapec milý a studovaný, ale příkladně Pakštajn, Pakštajn by už přivolal toho Poláka, co vyfasoval u divizního soudu pět járů, Polák by drnkal na harfičku a Pakštajn by vyzval Růženu k tanci, dopila by se anýzovka a do večera by se to vyvinulo a zavinulo, že už by to rozmotal jen páter Brýdl, polní kurát, který oddává bez ohlášek a za slepici nebo za kačenu, kus jako kus.

Pakštajn je ale žid. A švorcák.

A František je telátko. Klábosí o pampeliškách. Málo schází a začne o počasí. A Růžena mu hodí na hlavu kafemlejnek a zmizí. Růžena je holka divoká. A je to horší. Bože, smiluj se, je to horší. Otec Čeněk Swoboda se obrátil na bok a usnul.

– Kruté počasí, Rózo Rozárie. Fouká severní vítr. Ledový boreáš.

– V dubnu?

Marcel Flanderka mlčky přikládal roští. Růžena mlčky žehlila. Hlediště bylo prázdné a temné, kardinál Richelieu přihlížel popravám na nádvoří Bastily, tatínek Čeněk Swoboda spal.

– Ne v dubnu. V srdci. Bojím se.

– Zamiloval ses? Je krásná, vojáku?

Sličná figura bloudila po kuchyni a dotýkala se rozličných předmětů, kafemlejnku, koštěte, předměty pokaždé zasykly, když k nim přiblížila prst, asi to byla magická figura, jmenovala se Róza Rozárie, byla skutečná i nebyla a přišla pěšky ze země Šehrsor.

– Krásná. Voní ambrou. Zítra odjede do města Mahé. Vlakem to trvá sedm dní. Kvetou tam palmy. Nebo do Smiřic. Řekni jí, ať nikam nejezdí.

– Kvete válka, vojáku.

O žádné válce se nehovořilo. Ani o městě Mahé. O ničem se nehovořilo. Řeč uvázla a jen hodiny tikaly. Růžena mlčky žehlila košile, potřebovaly by vyspravit. A po příštím prádle rozložit na trávník. Na sluníčko. A kropit, aby zbělely. A podlaha v kuchyni by

potřebovala vydrbat. Paříž je daleko. Bolí nožky. Dvanáct mil před Paříží se střílí.

Voják hlídal oheň a řeč mu uvázla, jen srdce mu tikalo a fičel v něm vítr. Směšný voják.

– Když je válka a člověk je sám. To je zoufalství. Maminka pekla griliášové řezy. V jiném světě je pekla, Rózo Rozárie. Ten svět už není. Já bydlím s Oskarem Pakštajnem. V tamtom světě jsme měli na náměstí dům. Živnost.

– Existenci?

– Solidní. S klavírem. Klavír sežrali termiti. Hmyzové afričtí. Dům sežrali termiti. Existenci sežrali termiti. Teď bydlím s Oskarem Pakštajnem. Veselá kopa. Umí tango, onestep a twostep. Po večeři si lehnem a Pakštajn vypráví, jak se hraje ferbl a očko a hromádky, a že se při tom trhnou fajnový peníze. Ale Pakštajn je švorcák. A kde se nalézá ostrov Marie-Galante, je mu lógr. Jako bych bydlel sám. Ty bydlíš v hotelu s milencem, Rózo Rozárie?

– Ne, vojáku. Já bydlím s Rudolfem Kroulíkem. U ševce. V komoře za krámem. V noci je zima, víš? Ženská se musí v noci zahřát. Rudolf Kroulík je milovník.

– Zmilelíček?

– Blödsinn! Nežárli, vojáku.

– Já ani nežárlím. Já se hlavně bojím.

– Čeho, vojáku?

– Všeho. Je mně ouzko, Rózo Rozárie. Proč jsme se narodili? Válčí se od Soluně po Verdun.

– Ty válčíš, vojáku?

– Ne, mě hned zašili. Naučili mě rechts um a kehrt euch a zašili mě.

– A co bys chtěl? Jsi ještě telátko. Co ti tu chybí, vojáku?

– Vzdor, Rózo Rozárie. A odvaha. A čin. Já sám si chybím, rozumíš? Já jsem dal po hubě šikovateli Wagenknechtovi. Jenže to není řešení.

– Co bys chtěl, vojáku?

– Žít.

– Žiješ.

– V lochu.

– To je dnes nejlepší. Venku se střílí. Co ti tu chybí? Brambor je dost. Na kavalec ti neprší.

– Copak mně nerozumíš?

Figura se zastavila, odkopla kanýr, zaposlouchala se, jak daleko jsou gaskoňští kadeti s bitvou u Arrasu, a zadívala se kamsi do sufit a odpočítala si pauzu, aby zdůraznila, že je na spadnutí idea hry.

– Ale ano. Rozumím ti, vojáku.

– Tobě stačí se v noci zahřát?

– Ale nestačí.

– Co bys chtěla?

– Žít.

Kanape zavrzalo, tatínek Čeněk Swoboda se probudil.

Hekal, hledal pantofle, šmaťhal po pokoji, napil se anýzovky a prozpěvoval si Jede fůra z Port Arthura, aby na sebe upozornil, kdyby se to vedle v kuchyni náhodou přece jenom vyvinulo.

Slušnost kázala přerušit podezřelé mlčení, zahnat přeludy a ideu hry a rozpříst zábavný rozhovor.

– Aloise Jiráska hrajete?

– Ne.

– Divadlo je zajímavé zaměstnání, slečno Rózo.

– Není.

Zabalili Růženě zbytek jazyka a propustili ji z rodného domu ve vší počestnosti, před setměním, neprovdanou a střízlivou.

Marcel Flanderka nicméně projevil v nejblíže příštích dnech neobvyklý zájem o dramatické umění. Až to bylo povážlivé u vězně, jehož povinností je v devět večer zalehnout v uzamčené místnosti a budit v sobě lítost nad spáchanými zločiny. Pospolu s profousem Čeňkem Swobodou večer co večer štrádovali ven z josefovských hradeb, balamutíce stráž falešnou Flanderkovou propustkou, a usedali v sokolovně města Jaroměře pod tělocvičné nářadí zvané kruhy. Zhlédli detektivní hru Maska červené smrti s Rudou Vachem v roli Sherlocka Holmese, zhlédli dávnou frašku Rekrutýrka v Kocourkově i Ďáblovy pilulky i hru se zpěvy Pepík vypil elixír aneb Prodaná nevěsta z pera Václava Pázdrala. Marcelu Flanderkovi nevadilo, že jde o díla nehodnotná, že herecké výkony nejsou na výši a kostýmy že by bylo záhodno vyprat. Čeňku Swobodovi to rovněž

nevadilo, většinu té komediantštiny prospal. A Marcel Flanderka nespouštěl oči z Rózy Rozárie, figury bloudící, všechno ostatní mu bylo wurst.

Růžena Swobodová byla naopak dramatickým uměním usmýkána a rozčarována. Bloudění po tátrumě ji nevzrušovalo a v náručí veršů pana Rostanda sladce neusínala. O náručí Rudolfa Kroulíka ani nemluvě, Rudolf Kroulík se do ševcovy komory plížíval uondán a k ránu, dámských hrudí raněných Kupidovým šípem a plamenem zpod černého milovnického obočí byla i v Jaroměři pestrá přehršel, milovničina je nesnadný obor, tragéd si odehraje své a sklidí se k pivu a k viržinu, milovník aby tejcil po altáncích a dívčích ložničkách a zachraňoval reputaci cechu.

Růžena odpoledne co odpoledne navštívila rodný dům, najedla se, umyla nádobí, vyvětrala, zametla a mlčky se pustila do žehlení nebo do štupování. Marcel Flanderka mlčky hlídal oheň. Mlčky rozmlouvali o své úzkosti.

Tak to šlo devatenáct dní. V neděli 7. května umělecká družina Jožky Kočky uspořádala představení na rozloučenou. Opouštěli Jaroměř, kde se jim nevedlo, a mířili do Smiřic, kde se jim také nepovede.

V pondělí ráno vězňové Pakštajn, Říha a Flanderka bílili vápnem průjezd věznice. Vlastně tak docela nebílili, stáli před vraty a Pakštajn vysvětloval, jak se hrajou skořápky. Pak se k nim po chodníku blížila štíhlá ženská postava a Pakštajn s Říhou si sumírovali vtipné oslovení, aby s ní pošpásovali. Marcel Flanderka se jenom nadechl a zavřel oči a v srdci mu virbloval paličkami bubeník šorfšiců.

Růžena, jen tak nalehko, s kabelkou v podpaždí, zašla do průjezdu. Jako když utíká před krutým počasím. A tam se opřela o zeď a zapálila si cigaretu. A podívala se na Marcela Flanderku a zaslechla ten směšný rachot bubínku, ten hrách, co padal na stěnu vězení.

– Přišla ses rozloučit? Jedeš do Smiřic, Rózo Rozárie?

– Nejedu nikam, vojáku.

———

Synové Eduard a Alfréd a dcera Josefína usedli po pohřbu Julia Flanderky s matkou Sofií v salóně a po delší hádce dospěli k svorné dohodě. Živnost se neprodá. Je válka, doba nejistá, byla by to bláhovost. Vést obchod nikdo z přítomných neumí a netouží; povýší se tedy příručí pan Brejška na prokuristu, z vděčnosti a z věrnosti tu nevábnou práci obětavě zastane a o čistý zisk se budou matka i přítomné dítky spravedlivě dělit.

Na nejmladšího, Marcela, se pozapomnělo. Nepřijel, nenapsal, má toho času jiné starosti.

I na matku Sofii se smělo záhy pozapomenout. Na podzim onemocněla chřipkou, přidal se zápal plic a matka Sofie opustila tento nudný svět.

O smrti matčině se Marcel Flanderka nedověděl. Parte mu neposlali. Firma se zmítala ve víru událostí, kdo si vzpomene na jednoho vojáka?

Povýšený pan Brejška vzplál mocným elánem. Během týdne převzal podnik do pevné ruky. Eduard, Fredy i Fína dychtivě sledovali, co z toho vzejde.

Bezpochyby měkounké živobytí. Mohlo by se, kdopakví, i přesídlit do Ženevy, peníze ať se posílají bankovním převodem, pan Brejška to zařídí, merci, monsieur Brejška, jak pokračuje válka, tady je nádherně, píšu teď hru, něco jako Král Ubu, ale průbojnější, vive la revolution, roztočíme svět, Brejška, a těch peněz ať je příště víc!

Mohlo by se přesídlit i na venkov. Koupit stateček a tam odpočívat, v noci utěšovat nějakou tu vdovu po plukovníkovi, vdovy po plukovnících jsou dnes všude, a ve dne pěstovat en gros špargl nebo křen, dodávat na černý trh prasata, nuže do toho, Brejška, válka ať si pokračuje, čilý obchodník se jí neleká!

A pan Brejška se nelekal.

Prokurista Josef Brejška, úslužný a napohled neškodný mužík a cifršpiónek, sečetl svoje úspory a k tomu si po vypůjčil, kde jen se dalo, a pak tichounce skupoval dluhopisy a zástavní listy, vydané povětšině ještě otcem Juliem Flanderkou, když ho přivedly do úzkých jeptišky. Shromáždiv oněch listin obstojnou sbírčičku,

požádal pan Brejška paní Josefínu o privátní rozhovor. Důkladně, srozumitelně jí svůj cíl vyložil a nabídl jí obchodní alianci, výhodnou pro ně pro oba, nepříjemnou pro pana Alfréda a pana Eduarda. Fíninka popřemýšlela, nazvala pana Brejšku flekatou hyenou a jeho nabídku přijala.

Pan Brejška požádal o rozhovor pana Alfréda a pana Eduarda a oznámil jim, že se právě zasnoubil s paní Josefínou. A jedva popadli dech, oznámil jim a doložil ciframi, že on sám drží toho času jednu čtvrtinu flanderkovského majetku a paní Josefína jednu šestinu; což v součtu činí pět dvanáctin. Zatímco pánové Eduard a Alfréd drží po jedné šestině, spolu tedy jednu třetinu. Na zbylých dluzích a hypotékách vázne cirka jedna čtvrtina. Je tedy nad slunce jasnější, že rozhodný díl majetku se soustředí v rukou manželů Josefa a Josefíny Brejškových, jakmile bude podepsána svatební smlouva. Pánové Eduard a Alfréd by mohli nabýt převahy jedině tenkrát, kdyby vyplatili alespoň polovinu zbylých dluhopisů a zástavních listů; ale s to dozajista nejsou. Budoucí manželé Brejškovi jim předkládají tento návrh: veškerý majetek přejde do užívání manželů Brejškových. Dluhy a hypotéky vezmou manželé Brejškovi taktéž na sebe. Pánům Eduardovi a Alfrédovi se jejich kapitálový podíl zapíše jako rentový dluh a bude se jim vyplácet osmiprocentní úrok, čili 1.306 K 60 h ročně jednomu každému.

Pánové Eduard a Alfréd se srdečně rozesmáli. Po večeři zasedli a sečítali, násobili, dělili a kupodivu vycházelo jim, že Brejška nekalkuloval tak úplně hloupě a že proti jeho návrhu těžko vznést rozumné námitky. Pozvali Fínu na litřík uherského, mluvili do ní hebce, pak trpce, pak jí i z plna hrdla spílali, ale Fína jen unyle šeptala, že k panu Brejškovi zahořela velkou láskou a na tu že není lék. Ubohý Eduard a ubohý Alfréd vytáhli ještě dva litříky a víno zalili sedmičkou koňaku, opili se a ráno na páně Brejškův návrh přistoupili.

Za tři neděle už vycházeli z chrámu svatého Ducha paní Josefína Flanderková-Pavelková-Brejšková a po jejím boku Josef Brejška, šéf podniku, kterému kvůli tradici i reklamě byl ponechán název Látky Flanderka. Svatba to byla neokázalá. Bratři Eduard a Alfréd si už předtím vybrali svých osm procent na rok dopředu a řekli rodnému

městu vale. Rodinný byt byl podroben stavebním úpravám; paní Fíně se zřídily dva pokoje se zvláštním vchodem. Na její manželské příchylnosti a věrnosti pan Brejška nebazíroval.

To bylo v únoru roku 1916. Štěstí Josefa Brejšky však dlouho nevydrželo. Ba ani osmiprocentní apanáž Eduardova a Alfrédova. Katastrofu přitáhla na flanderkovský krov, tak jako topol přitahuje blesky, paní Fína. Ženy už poněkolikrát sehrály v dějinách rodu Flanderků roli dosti svéráznou.

Panu Brejškovi, když si vedl paní Josefínu z chrámu svatého Ducha, bylo přes pětačtyřicet. Ve kšefte se vyznal výtečně. Co do zkušeností citových a milostných měl zato značné mezery. Nastalé manželství považoval ovšem za věc ryze obchodní, naprosto nic amorózního. Na nějaké rozkoše a pohoršlivosti nepomýšlel a pomýšlet nehodlal. Želbohu hluboce se mýlil.

Svou choť vídal pan Brejška jen při obědě a jinak se o ni nestaral. A zejména se nestaral, co a s kým tropí paní Fína v noci; nezajímalo ho to. Ať si střídá chlapy třebas od soumraku do kuropění.

I v tom se pan Brejška mýlil. Paní Fína spávala sama. Amorózních historek zažila tolik, že na nějaké ty oficírky anebo civilní seladóny, kteří tu ve městečku provozovali svádění dam, nebyla zvědavá. Spala sama a zpočátku si to pochvalovala. Pak už to trvalo déle, než je ženě v květu let zdrávo, a paní Fína dostala jednou pozdě večer poněkud výstřední nápad: odebrala se do ložnice svého manžela.

A panu Brejškovi té noci svitlo v kotrbě, že jeho dosavadní život byla jen bledá a řídká syrovátka, mezitímco kolem něho prýštily rozličné opojné husté moky a on, osel, o nich nevěděl. Pan Brejška se té noci stal člověkem. Křičel. Sténal. Dováděl. Plakal nad nahým tělem hříšné světice, jež k němu připlula na lepkavém oblaku. Šeptal jí nemravnosti i verše Vítězslava Hálka, zčistajasna se mu vracející do paměti ze školní četby. Líbal ji na ušní boltce i na chodidla. Sliboval jí přepych a radovánky a svou lásku až za hrob. Vůbec si přitom nepovšiml, že se světice tváří jaksi čím dál nespokojeněji. On sám byl totiž neskonale spokojen. Krátce po půlnoci slastně vydýchl, stočil se do klubíčka a usnul. Fíninka ho přelezla, postála nad ním, přikryla mu hubený zadek a šla spát. Její erotická zkušenost byla

rozsáhlá, o pozornosti a obratnosti mužů při milování si nedělala zbytečných iluzí, ale opravdu se nenadála, že je možno ten prostý akt tak nehorázně zbabrat, jak to právě dokázal její milující choť.

Panu Brejškovi se nazítří podlamovala kolena a byl své choti vděčen, že toho večera svou návštěvu neopakovala. Dalšího dne se však hned po večeři oholil, umyl, přičísl, oblékl si sněhobílou noční košili, rozestlal, zapálil u postele svíčku, sedl si na pelest s Mrštíkovou Pohádkou máje, schválně ji kvůli tomu vyhledal v kufru mezi modlitbičkami a jinými krámy z mládí, rozevřel knihu a čekal. Paní Fína nepřišla. Usmál se, chápal to.

Jenomže nastal znovu večer a ještě jeden večer, a nic. Sedmého večera ten výmysl o Ríšovi dolouskal, zavřel knihu a vypravil se k Fíninčině ložnici. Zaklepal na dveře, zlehka, pak důrazněji. Potom zašeptal, posléze promluvil nahlas, však je tu v domě pánem. A Fíninka se ozvala. Také nahlas.

– Jdi se bodnout.

Kopl do zamčených dveří. Marně. Rozezlen opustil bojiště, sedl u sebe na pelest a odhodlával se k brutálnímu násilí. Pak se rozvzlykal.

A tak to darmo zkoušel poněkolikrát. Pro pana Brejšku už nebylo návratu. Nežli takový život, jako před onou hříšnou nocí, to radši nežít. Trýznila ho touha, něha a jiné pohoršlivé vášně, jež probuzeny a neukojeny v něm bolestivě kvasily.

Neuměje si vysvětlit, proč mu byla brána ráje pootevřena a vzápětí zase zabouchnuta před nosem, zkoušel to pan Brejška všelijak. Vyhrožoval i prosil. Němě trucoval i hlučně vyčítal. Postupně se dotápal k závěru, který mu jako obchodníkovi byl nejpřirozenější; rozhodl se, že si lásku paní Fíny koupí. A v tom se mýlil potřetí a naposledy. Fína byla osoba bez předsudků a svého času šla nejednou na pokoj i za trochu opulentnější večeři, ba i za úsměv. Ale aby si ji kupoval vlastní manžel, to bylo pod její důstojnost. Dary brala, ale Brejšku do ráje nepustila. Už nikdy.

Pana Brejšku přišla ta opožděná a planá říje na čtyřicet osm tisíc, ušlý zisk z obchodů, jež v té době zanedbal, v to nepočítaje. Za šílené válečné ceny nakoupil zlatých řetízků a rozmanitých tretek a oringlí, že by tím ověsil vánoční stromeček. Marně. Skoupil půl kožešnictví a půl parfumérie. Zaplatil pobyt v Bad Ischlu, kam jezdil na

zotavenou i císař František Josef. Marně. Poté se dal na pití. Obchody pustil nadobro k vodě. Plátno i sukno se mu zhnusilo, namísto cifer si v kontoáru kreslil ňadra Josefíny Brejškové. Bezútěšně se to vleklo. Jednoho nedělního poledne, před polévkou, oznámil své choti, že nezbude než vyhlásit konkurs firmy, neboli že podnik Látky Flanderka dozrál k bankrotu, konec krasojízdy, šlus. Nouze však učí lidská srdce přívětivosti, chudoba lidi sbližuje, neboli pan Brejška hledí budoucnosti klidně vstříc a je ochoten vyhledat si jakékoli zaměstnání a do úpadu dřít, aby svou ženu jak náleží uživil, postačí mu skromné štěstí, šel by i po žebrotě, jenom lásky, jenom něhy a milostiplného objetí je žádostiv. Fína dojedla polévku a oznámila panu Brejškovi, že je idiot. Pan Brejška byl kupodivu i na takovouto odpověď tentokrát připraven. Téhož dne k večeru se zastřelil.

Tak během pěti měsíců vzal za své starobylý a zavedený kšeft na Velkém rynku, tak zbůhdarma a náhle vsákl do písku pot generací, sny i švindle, um i chamtivost hradeckých Flanderků. Firma Látky Flanderka nebyla. Koráb se potopil. Zbylí pasažéři, pokud byli naživu, unášeni proudem mizeli každý jinam, každý sám. Jen válka nerušené pokračovala.

– Psaní, Františku. Růžena strouhá brambory. Kdopak ti to píše? K obědu budou kramfleky, přijď.

Otec profous položil dopis na roh kavalce a popleskal Flanderku po rameni a vůbec mu nevyčítal, že leží, ačkoli slunce už bylo vysoko. Jen ať si chlapec poleží. Je horko. Otec Čeněk Swoboda považoval Františka takřka už za člena rodiny.

Za člena rodiny, který přespává v cele; objasnění Flanderkova případu doposud nijak nepokročilo. Ale co s chlapcem, už Čeněk Swoboda věděl. Chlapec František se ožení s Růženou. Najde se spis, ukáže se, že to nebyla vzpoura, že nejsou svědci, že ten feldvébl možná i lhal, že už je to dávno, že všichni mezitím padli v boji, a František ze šlamastyky vyklouzne. A zůstane v Josefově, dokavad válka neskončí, profous Čeněk Swoboda si ho vyreklamuje, vyprosí si ho na divizi, František, už ne vězeň, už polepšený voják, zůstane v josefovské věznici, bude pomocníkem profousovým, dostane podíl ze kšeftu a ožení se s Růženou. Nevídáno, že je o dva roky mladší.

Růžena je do Františka celá pitomá. I František je do Růženy celý pitomý; otcovským zrakům tohle neujde. Jsme lidi a lidé jsou stvořeni k lásce. A bude po životopise.

– Na sádle. Pro mne, pro Růženu a pro tebe. Přijď.

Marcel Flanderka se líně převalil a roztrhl obálku.

Milý bratříčku, psala Fína. Odpusť, že Ti píšu. Komu mám psát? V bytě je mrtvola, páni od kriminálky odešli a pohřebáci přijdou až ráno. Trošínku jsem se napila. Firma je bankrot. Šlus. Pamatuješ na šimla Ferdu? A na babičku Rézi? Trošínku hodně jsem se napila. Brejška leží na posteli s prostřelenou hlavou. Přikrytý lajntuchem. Těšili jsme se, co z toho vzejde. A ono je všecko v hajzlu, milý bratříčku. Pozdravuj kriminál, psala Fína.

No a co?

Šiml Ferda, zestárlý ve službách firmy Flanderka, chcípl před patnácti roky.

Babička Rézi s opuchlýma nohama, zestárlá ve službách firmy Flanderka, zesnula v Pánu roku 1904. V Pánu a v blázinci. Nebo ve starobinci?

Fína zastřelila příručího Brejšku, absolventa obchodní akademie, a přikryla ho lajntuchem.

Nebo si příručí Brejška prostřelil hlavu vlastnoručně. No a co?

Lidé se střílejí jak posedlí. Od Soluně po Verdun. Od Rigy po jezero Gardské, Garda-See, na jehož březích se daří citrónům a olivám.

Dařilo se tam citrónům a olivám.

Občané! Rodáci! Kam kráčí svět?

Marcel Flanderka vstal, nazul si pantofle, přihladil si plavý knírek, který si už od dubna nechával růst, a odehnal tu nejapnou otázku.

Svět nekráčí. Svět se kulí. Motá. Rotační elipsoid. Učebnice zeměpisu pro VII. tř. c. k. gymn., str. 10. Z toho ještě nikdo neumřel.

Ale kam se motá? Proč?

To jsme, prosím, neprobírali. O tom se, prosím, učebnice nezmiňovala. Za to já, prosím, nemohu!

A proč se střílejí?

2

– Lidstvo ztratilo ideály, – pravil podplukovník Alexej Konstantinovič Nikitin. Pravil to jen tak mimochodem, bez obzvláštního důrazu. Jen v rámci konverzace, nezbytné při společné ranní procházce.

– A smysl žití, – velmi důrazně dodal kapitán Andrej Stefanovič Kron, v civilu obchodník dřívím a zeť archijereje archangelského. – Už i ten voják. Střílí, válčí, nestará se proč.

– A proč válčí? – až za drahnou chvíli se zeptal podplukovník, jen tak letmo a s úsměškem se zeptal, názor záložního důstojníka zřejmě nepovažoval za seriózní východisko k debatě.

Kron se překvapeně nadechl a zaváhal, sluší-li se vůbec na takovou otázku odpovídat.

– Za cara a za vlast, – pro jistotu pak zašeptal napolo pro sebe, aby neurazil osobu hodnostně vyšší obranou pravdy natolik samozřejmé, ba služebně povinné.

A s očividným steskem po domově se zadíval na nedaleké návrší, na nový josefovský hřbitov, fádní hřbitov, válečný hřbitov, přilepený k honosnému hřbitovu starému a dosud ani neobehnaný zdí.

Dva muži, jejichž zchátralé oblečení částečně připomínalo uniformu vojína carské armády, tam kopali hrob.

– Tohleto nejsou vojáci, ctěný příteli, – s despektem poznamenal podplukovník; jakožto důstojník z povolání, prošlý kadetkou ještě za Alexandra Třetího, znal své mužstvo podstatně líp. – A obávám se, že už nikdy nebudou.

Gennadij Fjodorovič Panov a Karl Pavlovič Karé zvolna, rozvážně kopali hrob. Měli s tím zkušenost. Toho týdne byl to už patnáctý hrob.

– Byla to nadějná armáda, – dořekl po další drahné chvíli podplukovník Alexej Konstantinovič Nikitin, rovněž se zahleděv na

ony dvě nešvarné postavy, schýlené nad hrobem a jen vzdáleně připomínající carské vojíny. – A co z ní zbylo?

A v náhlém poryvu mučivé nejistoty, zda zastřelit spíš sebe, anebo ty dva hrobaře na návrší, dotkl se svého opasku v místě, kde důstojník nosí zavěšenou pistoli.

Zajatý důstojník ovšem pistoli na opasku nenosí.

Trapné. A ponižující.

———

Gennadij Fjodorovič Panov a Karl Pavlovič Karé, když vykopali hrob, přemístili se k pomníku. Posedět, pokouřit sušeného jahodového listí, odpočnout si.

Vskutku nevyhlíželi příliš jako vojáci. Pozůstatky uniforem na jejich pohublých tělech visely, pomačkané a prodřené a doplněné součástmi garderoby zcela odlišného původu. Panov měl na nohou dřeváky. Rubašku převázanou obyčejným českým cukršpagátem. A Karé dokonce bezostyšně chodil v austrijácké čepici, nedbale posunuté do týla. Nezdálo se, že by toužili střílet, válčit, obsazovat Istrii nebo pobřeží jezera Viktoriina. Nezdálo se, že by je tížila nejistota v otázkách vojácké slávy a cti.

Byli to zajatci.

Vojín císařského a královského strážního oddílu, určený k jejich ostraze, pozoroval ženské na poli. Byl začátek srpna, vázaly pšenici. Sehne-li se ženská ke snopu, je na ni pohled mnohem libější nežli na nepřítele, sehnutého do hrobu. Pušku s nasazeným bodlem opřel o kmen lípy, díval se babám pod sukně a vzpomínal, že je to skoro stejné, jako když u nich v Pustertalu vážou žito. Ležel pod lipou, snil o Pustertalu a nepřátel si nevšímal. Nepřátelé neutečou. Kam by běželi? Před polednem na ně hvízdne, oni mu zamávají, že už jdou, a pomašíruje se do lágru na misku polívky. Pro vojína císařské a královské armády s kouskem hovězího, pro zajatce bez masa. Voda však táž. Verflucht!

———

Byli to zajatci a zajatců hostil toho času Josefov a nedaleké jeho okolí na čtyřicet tisíc Rusy. Ale i Poláky, Litevce, Čerkesy. I Srby. Čtyřicet tisíc teskných duší, čtyřicet tisíc vyhublých těl. Válka už trvala sedm set dvaatřicet dní.

Nehostinně je Josefov hostil. Na noc namačkané do prkenných baráků za městem, přes den zapřažené do kár s popelem a se smetím, shrbené nad kolečky s maltou, zastříkané bahnem při čištění kanálů.

A pohřby. Věčné, nekonečné pohřby. Den co den. Dvě rakve, tři rakve najednou. Typhus exanthematicus. Dysenteria. Tbc.

Důstojníci v barácích nebydleli, kanály nečistili, ale když si vyšli na ranní povolenou procházku a debatovali o nové útočné zbrani zvané tank a o hořkém zrní Prozřetelnosti, i za nimi dusal v bagančatech vojín císařské a královské armády s bodlem na pušce. Naštěstí nerozuměl, o čem rozmlouvají. Byl by je možná okřikl.

– Otázky cti a slávy si strčte laskavě do bot, – okřikl by je.

– V Pustertalu, při řece Rienze, přezrává žito a nemá je kdo sklidit. – křikl by.

– Taky nad Svratouchem při panské oboře, – křikl by, – dozrálo žito a nemá je kdo posekat.

– A v polích Na příhoně pod chotěbořskou silnicí zrovna tak!

– Žito zroste na stojatě, – křikl by, – a může se rovnou zaorat. Co budou doma jíst? Strčte si do bot smysl žití. A vlast. A Prozřetelnost. A jezero Viktoriino. A Dardanely. Laskavě. Krucinál! Verflucht!

Severozápadní zeď starého hřbitova byla poblíže kapličky svatého Vincence proražena a bývalé hrobníkovo pole přeměněno ve hřbitov nový, válečný.

Uprostřed nového hřbitova usneseno vztyčit pomník. Na paměť války a trpké sudby carských hrdinů. Zejména důstojníků, pochopitelně; sudba mužstva je obvykle méně pamětihodná.

Ustaven přípravný komitét za předsednictví nejstaršího podplukovníka S. I. Perlika a podána zdvořilá žádost c. k. ministerstvu války, jež vyřízena kladně. Prací na pomníku pověřeni praporčík Nikolaj Alexandrovič Suškin a vojín Leon Dobrowolski, civilním zaměstnáním sochaři. Ti za pomoci přidělené skupiny

spoluzajatců vybetonovali průběhem jara základy, vyzdili sokl a navršili umělou skálu z kamenů vyspárovaných cementem. Skálu pak začali osazovat alegorickými postavami plačící ženy, bojovníka s mečem a podobně.

Někdy i pět rakví najednou. Sbor zpívá žalmy, před ním jde ďáček. Za sborem pop v krumplovaném plášti a v černém tvrďáku. Za popem rakve. Vzadu císařští a královští vojáci s bodly na puškách. Den co den. Pohřby a pohřby. Do hrobů, do šachet. Za cara. Za vlast. Za Němku Alexandru Fjodorovnu alias Alix Hessenskou, carevnu matičku. Za Gríšku Rasputina, svini špinavou.

Vojín Panov a vojín Karé dokouřili a zvedli se. Vskutku nevyhlíželi jako stateční manové Mikuláše Druhého z dynastie Romanovců. Ještě dva hroby. Potom polívka.

– Lidstvo ztratilo disciplínu, – pravil podplukovník Alexej Konstantinovič Nikitin. – To vy, záložní důstojníci, nedokážete pochopit.

– Hlavně neztratit Finsko, – odsekl Andrej Stefanovič Kron, kterého už ta podplukovníkova soldátská pýcha dopalovala. – Finský javor je levný a kvalitní. Exportoval jsem ho až do Hamburku. A teď co?

– Stejně tu zkapem, – náhle a věcně ukončil podplukovník debatu. Vraceli se do města, bylo před polednem, z přízemních bytů vanul pach vařených krup a cigorky ze žaludů.

A s očividným steskem po pirožku nadívaném dušenými hříbky a kuřecími játry zadíval se Andrej Stefanovič Kron na velkolepý, ohyzdný portál posádkového kostela. Pilastry v imperátorském slohu. Vrata jak do chlíva. Nad nimi monogram císaře Ferdinanda. Nad císařem pozlacené boží oko. I Bůh je tady cizí. Římský. A všude kasárna. Mříže. Obrlajtnanti. Ošklivé městečko s ošklivým jménem. Josefstadt. Stejně tu zkapem.

———

I Marcel Flanderka tam býval. Na hřbitově bylo toho léta jako na korse.

Hroby nekopal. Už po dva roky neměl profous Čeněk Swoboda

případ úmrtí. Jen případy odevzdání proti podpisu.

Marcel Flanderka hroby upravoval. Bylo jich všehovšudy sedm. Vězeňský koutek na starém hřbitově. Při jihozápadní zdi, hned vedle Turků, kterým bylo dopřáno sem dojít a tady na úplavici zemřít za válek balkánských. Tu je Turek od vokurek, hlásal čerstvý nápis křídou na zdi nad jedním z těch rovů. Marcel Flanderka utřel hrstí trávy ten nevhodný žert.

Vyplel pampelice na hrobech svých sedmi kolegů, kteří se nedožili tohoto skvostného dne, kdy byla v plném květu bitva na Sommě. Narovnal pochýlené křížky, srpem přižal trávu a pokropil ji, uhrabal cestičky.

Aby to lahodilo vojenskému zoru. Kdyby na hřbitov zabloudila inspekce. I vězeňský hrob je profousova vizitka. A František si užije boží přírody. František vyhládne na vzduchu a budou mu chutnat Růženiny kramfleky. Růženiny fazole na kyselo. Růženina hrachovka s osmaženou žemlí. Všecko je v pořádku.

Kadet Krystion sice blázní, v noci mlátí do dveří a vyje Jeszcze Polska nie zginięła, jako by s tím nemohl počkat, za tři roky je na frajfuse a pak ať si v zákopech zpívá třeba opery, bude nejlepší odeslat ho do cvokhausu. Proti podpisu.

Taky Pakštajn se cuká, onehda odmítl vytřít hadrem reterát, zahrádku zalejvá halabala, i jemu se zachtělo chodit na hřbitov, hovnajs plavajz, až naprší, napařit mu temnici by se patřilo, srovnat ho do latě, ksindla, hřbitov je pro Františka, hřbitov je za odměnu,. Pakštajn se s Růženou neožení, Pakštajn je žid a platfusák.

Ale všecko ostatní je v pořádku.

František je v pořádku.

A Růžena, když se s ní zpolehoučka zavede řeč na vdavky, neošklíbá se. Mlčí.

Batolil by se tu po věznici vnouček. Maličký František Flanderka. Ve věznici by byl jako v bavlnce.

Bože, smiluj se nad hříšnicí Růženou, aby zas nezdrhla do Vídně, do světa ke komediantům, neoddala se kurevství a životopisu.

A nepřinesla nakonec ještě parchanta.

Vnouček musí být z lože manželského a jmenovat se Flanderka František. A basta fidli. Všecko se musí konat slušně. V klidu a podle

předpisu.

– Ale to nejde, Rózo Rozárie. Magická figura nemůže prát plíny. Magická figura má prsy drobné a špičaté. Vyznává volnou lásku. Navzdory filistrům. Nemůže kojit nemluvně.

– Kašlu ti na plíny, vojáku.

Marcel Flanderka v tom bloudil jak březňák v jeteli.

Přívětivost otce Swobody ho obtěžovala. Nesnáším fazole na kyselo, melde gehorsamst, Herr Feldwebel. Nesnáším šikovatele, který za sebou vláčí po kuchyni kšandy a popleskává mě po rameni. Wagenknecht byl šikovatel dle mého gusta. Srozumitelný jako facka. Nejsme lidi, Herr Feldwebel. Nenavazujem kontakty. Jsme každý sám. A každý jinačí. Je mezi námi Tichý oceán.

A Růženy se bál. Růženu tajně miloval a bál se jí. Když nežehlila a když otec Čeněk Swoboda usnul na kanapi, zapálila si cigaretu a ušklíbala se. Na firhaňky. Na hrnek s vystydlou hrachovkou. Voněla ambrou a kořením země Šehrsor a ušklíbala se a nelíbilo se jí tu. Nejela do Smiřic. Nejela nikam. Nejet nikam není řešení. Vdechovala kouř a na ret se jí přilepilo smítko tabáku a byl mezi nimi Tichý oceán.

Marcel Flanderka ráno vyfasoval propustku a chleba se špekem a uchýlil se na hřbitov.

Mezi vojáky. Kteří netoužili střílet. Obsazovat Istrii a Elsaß-Lothringen. A nepopleskávali se po ramenou. Jejichž uniformy byly prodřené a zválené a nebyli to vojáci ústředních mocností, jelikož to byli zajatci. A mluvili řečí, které Marcel Flanderka rozuměl jen zpola.

Někdy je příhodnější, rozumíme-li si jen zpola. Rozumíme-li si dokonale, příliš brzy poznáme, jak dokonale si nerozumíme.

Ostatně voják netoliko řečmi se dorozumívá. Voják vymění kostku špeku za hylznu a život jde dál. Voják vyrobí z té hylzny zapalovač a vymění ho za civilní kalhoty a kalhoty schová pod pryčnu a život jde dál. Voják se vojáka nebojí. Dokud jsou každý sám a každý jinačí a dokud se neforykuje do Istrie ani necurukuje zapálenou haličskou pšenicí. Voják buď žije, nebo umírá. Ať si je z jakélibo mocnosti. Voják se těší, že skončí válka, a je mu dovoleno vytáhnout si slámku nebo si hodit penízkem nebo se dotázat kartářky,

dožije-li se té parády. A s nohou-li jednou, žádnou nebo s oběma. Možností není přesmoc. Život vojáka je prostý.

– Ale co se světem?

Nikolaj Alexandrovič Suškin pracoval na bojovníkově vousu. Kladivem a majzlíkem; panák byl nahrubo odlitý a už zatvrdl, šlo to ztěžka a sochařské nádobíčko tu nebylo zdaleka tak kompletní, jako když Nikolaj Alexandrovič studoval u pana profesora Pelliniho v Miláně.

– Co se světem?

Leon Dobrowolski, po pás nahý, stál na lešení a drsnými prsty ohmatával obličej Ježíše Krista. Pořád to nebylo ono. Ježíš Kristus se tvářil jaksi divně. Jeho hlava, zazděná nahoře ve skále, měla korunovat dílo. Láskyplně shlížet shůry na truchlící děvu, jež věncem zdobí mohylu, a na stařičkého bojara, jenž opřen o meč produmává sudbu svých pravnuků. A na hroby a na šachty. Tak rozhodl přípravný komitét za předsednictví podplukovníka Perlika a takovou ideu povolilo i c. k. ministerstvo války.

Ale Ježíš Kristus se vyvedl jakýsi divný. Ponurý. Mrzutý. Suškin a Dobrowolski nebyli sochařští géniové formátu Michelangelova. Byli to jednoduše sochaři. Jakých je dvanáct do tuctu. V čas míru živili se poctivě a zdolávali úkoly dostupné svému talentu. Tento rozměrný a patetický monument byl krapítek nad jejich síly. Leč co naplat, jiného sochaře lapit a dopravit do josefovského lágru se armádám generála arciknížete Josefa Ferdinanda, generála Auffenberga, generála hraběte Dankla, maršála Borojeviće, generála Eduarda von Böhm-Ermolli, generála Pawla Puhallo von Brlog, generála Pflanzer-Baltina, generála Brudermanna přes všechnu snahu nepoštěstilo. Císařských a královských generálů bylo odjakživa víc než Michelangelů.

Ježíš Kristus, ať ho Suškin s Dobrowolskim přisekávali, přibrušovali, přihlazovali, pořád se tvářil, jako by s ideou monumentu nesouhlasil. Jako by ho to disgustovalo. Snad si představoval, že budou nad skálou poletovat sádroví andělé s nápisem Gloria in excelsis Deo. Tak jak je tady zvykem. V pravověrných, českých, římskokatolických kostelích. A snad se domníval, že by bylo vkusnější ten monument skácet, srovnat ho se

zemí, i hroby srovnat se zemí a nasít všude trávu, aby se to celé co nejdřív pozapomnělo; Ježíš Kristus je nebeský posel pokoje a zvěstovatel království božího a přehnaně dramatické výstřelky lidských dějin neschvaluje, narušují mu koncepci.

Vojín Panov a vojín Karé odpočívali na schůdcích soklu a pokuřovali druhý smotek sušeného jahodového listí. Marcel Flanderka se usadil naproti na převrácený kalfásek od malty, nepřátelští vojíni ho přátelsky pozdravili lámanou češtinou, on jim přátelsky odpověděl lámanou ruštinou, vybalil chleba a špek a kudličku a podělil se s nimi.

Ježíš Kristus znuděně vyvracel oči vzhůru. Všechno ho disgustovalo. Nepovedl se.

Baby na poli stavěly pšenici do mandelů.

Sluníčko svítilo.

– Jenže co se světem?

Leon Dobrowolski slezl dolů, lokl si z bandasky zteplalé vody a přihlížel, jak se Suškin potýká s bojarským plnovousem. Oč přijatelnější by bylo modelovat hlavu slečny T. Ve Varšavě v ateliéru. Z vlhké a měkké hlíny. Případně i půlakt. Štíhlý krk. Hladkou kůži. Bezbrannou, smutnou nahotu.

Také Marcel Flanderka si přilákal pod přivřená víčka drobné a špičaté prsy Rózy Rozárie, gazely od břehů Tigridu. A nezaplašil přitom ani vzpomínku na Růženu Swobodovou, jak vaří profousovi snídani, ospalá a v porozepjaté košili.

I Gennadij Fjodorovič Panov, v čas míru živitel čtyř dětí a cihlářský dělník z Kalugy, v čas války koňák od artilerie a nyní zajatec.

I Karl Pavlovič Karé z Oděsy, kdysi student, potom novinář, potom kamelot, potom pěšák podezřelých názorů, potom pěšák u trestní roty a nyní zajatec.

I c. k. vojín pod lipou.

I ďáček, který předstíraje přípravy k odpolednímu pohřbu podřimoval v márnici.

I páni důstojníci v nedalekém parku při společné procházce.

Všichni mysleli na ženské.

Ale co se světem?

– Něco vydumat, – přitakal Nikolaj Alexandrovič Suškin a odstoupil mezi hroby posoudit výsledek své dopolední píle. Pak pohodil kladivo i majzlík a lehl si pod lešení do stínu. Ani bojar se nepovedl. Jen se tak mračí. Nedumá. Vypadá, jako by čekal na vlak. Ničemná práce!

– Něco udělat, – řekl Karé.

– Bez myšlenky není čin, – namítl Suškin. – Nejprv musí být jasno.

– Jasno je.

– Tobě, – usmál se Suškin a trefil Karého borovou šiškou přesně doprostřed čela.

Všeobecně se v lágru vědělo, že Karé je bolševik.

Svět praskal ve švech, národové krváceli v zákopech a dozrál čas učinit něco rázného s kolem dějin, aby nám nepřejelo přes krčky. Ale jak?

– Ale jak? – mávl rukou Leon Dobrowolski, opřel se o bojara a přes zeď vizíroval vršky náhrobků na starém hřbitově, špičky křížů a unylých plastik nad rodinnými hrobkami císařských a královských feldmaršálů, majorů a hejtmanů. Jako přítulní tajtrlíci tam poskakovaly z kříže na kříž mravní normy, svoboda vůle, chtění pravdy, láska k bližnímu, jsoucno a nebytí a jiné úctyhodné pojmy evropských filozofů. A stařičký bojar s nehotovým plnovousem se opíral o meč a sochař Leon Dobrowolski se opíral o bojara a čekali na vlak. Nesmysl.

– Ale jak? – poškrábal se ve své prořídlé kozí bradce Nikolaj Alexandrovič Suškin, lehl si na bok a zblízka pozoroval nízkou, zakrslou lodyhu divizny, jež tam vyrazila mezi trámky, zbylými od jarního šalování základů. Houpal se na ní Bůh, tajemný, pradávný, drahými rouchy ověšený, do vyšívaných papučí nazutý pravoslavný Bůh a bolest lidí mu byla lhostejná, byl nad ni povznesen, jen se velebně a důležitě houpal, podoben skarabu.

– Udělat něco na ten způsob, že nebude hlad, – nevhodně se vmísil do toho intelektuálního rozhovoru Gennadij Fjodorovič Panov, který se nedokázal zbavit utkvělé představy, jak jeho čtyři děti v Kaluže brečí kolem studené a prázdné plotny. Jsou-li naživu.

– Ale jak? – tvrdošíjně opakoval Dobrowolski. V horkém oparu

nad hřbitovem se mu vznášely a diskutovaly mezi sebou, povzbuzovány pokřikem mrtvých feldmaršálů, busty a portrétní plakety Arthura Schopenhauera, Benedetta Croceho, Bergsona, Avenaria a jiných ctihodných osobností evropské filozofie, jejichž díla on ve varšavském ateliéru za zimních večerů usilovně čítal, s nevelkým zdarem se pokoušeje chápat smysl čteného. A smysl čehokoli. Jen smutnou, vazkou hlínu chápal. Ale tady i sochy jsou tvrdé a suché. Z betonu. A ošklivé městečko se jmenuje Josefstadt. A bojar čeká a vlak vykolejil. Veškeré jsoucno vykolejilo.

– Dokud je válka, – řekl Karé. – Přeměnit imperialistickou válku v občanskou.

– Revoluce, – usmál se Suškin, popolezl po kolenou a utrhl si a nacpal pod furažku trs šalvěje, jež rostla o kousíček dál. Šalvěj je dobrá proti nočnímu potu souchotinářů. Pro Suškina byla revoluce vzdálená asi jako desátá planeta. Jednak že neměl tuchy, co by to doslova znamenalo; velice jen pochyboval, že by při tom neshořela petrohradská Ermitáž i s Tizianovým Útěkem do Egypta, po kterém se mu některé večery stýskalo dokonce o něco víc než po manželce a po obou dcerkách a než po tichém moskevském bytě v Sadové ulici. A jednak že měl souchotiny; o tom pochyboval ze všeho nejmíň.

– To už tu taky bylo, velevážený Karle Pavloviči, – pokáral Dobrowolski bolševika, vylovil z kapsy umolousanou kostku cukru, rozlomil ji a podělil se s ním. – Jak je v Oděse? Jaký je Pontus Euxinus? V životě jsem neviděl moře. A už mi bude třicet. Jsou v něm ryby? Platejzi? Úhoři? Jednou jedinkrát bych si ještě usmažil grundle. Nestřílejte. Zastřelíte cara, a co? A do deseti let se stane prvním konzulem nějaký poručík od dělostřelců. Napoleon Čtvrtý. Sedmý. Patnáctý. Marnost, Karle Pavloviči. Marnost a nesmysl. Největší nepřítel lidstva je střelná zbraň. Mannlicher, Mauser, Mosin, Winchester, vám z toho není na zvracení? Dokavad jsme si párali břicha kinžálem, daly se o tom zpívat písničky. Malovat obrazy. Marcus Brutus v bitvě u Filipp, olej na plátně. Ale předloni v bitvě u Tannenberka a u Mazurských jezer, Karle Pavloviči, padlo čtvrt miliónu našich vojáků. To se namalovat nedá. Čtvrt miliónu vojáků se vám nikam na stěnu nevejde. Kdybyste je naskládal vedle sebe na silnici jako polena, zalehli by ji přes sto kilometrů do dálky, já to

počítal. Odtud z Josefstadtu až málem do Vratislavi, já to měřil sirkou na mapě. Prosím vás, nestřílejte už.

– Nejhorší nepřítel lidstva je Bůh, – mínil Suškin, jemuž opravdu nebylo jasno. Najisto věděl jen, že umře na souchotiny a Útěk do Egypta že už nespatří a manželku Varvaru Vasiljevnu nespatří a dcerky Taťánu a Olgu nespatří a stromy na Sadové ulici taktéž ne. – Dřív jsem se v noci modlil. Nepomáhalo to. Teď mu nadávám. Neslyší. Pravda je dál než Vratislav, Leone Zbigniewiči.

– Nejhorší nepřítel člověka je lidstvo, – zašmodrchával Dobrowolski téma rozhovoru, protože čtvrt miliónu mrtvol, tím pro něho končil rozum a logika.

– Duch nicoty, – efektně paríroval Suškin; i on si občas čítal Merežkovského a jiné apokalyptické autory. Ale pak si odplivl a po sprostnu zatahal Dobrowolského za roztřepenou nohavici. – Proč jsme tak daleko od pravdy?

Ne všichni byli ovšem tak daleko od pravdy.

Gennadij Fjodorovič Panov byl kupříkladu pravdě docela blizounko. Jeho čtyři děti v Kaluže určitě brečely hlady.

– A car je kde? – zeptal se, aby bylo dopodrobna jasno.

– V hlavním stanu, – řekl Karé. – V Mogilevě. Vypravíš se tam hned nebo až po obědě?

– Po obědě, – odtušil Panov. – Kvůli carovi neproseni polívku.

– Ale co bude potom? – naléhal Suškin, kterého to ze všeho nejmíň mělo zajímat; neléčená tuberkulóza neskýtá valnou naději, že přežijeme ruského cara, byť i carových dnů bylo nakrátce.

Marcel Flanderka kouřil nepřítelovo jahodové listí a poslouchal nepřítelovo trápení se světem, jež bylo i jeho trápením. I když mu rozuměl jen zpola. Kudy se motá svět? Ať nestřílejí, pane profesore. To přece v učebnici nebylo.

Psí počasí, Rózo Rozárie.

Kdepak jsme nechali vzdor? A odvahu? A čin?

Nepůjdeme je hledat? Do širé krajiny? Někde tam třeba rostou. V příkopě. V blátě. V Motole na execírplace.

– V zemi Šehrsor?

Ba ne. Ta není. Je válka. Střílí se. Musí být dopodrobna jasno. Nebo zkapeme.

– Bravo, vojáku. Kupředu, vojáku! Pravda je dál než země Šehrsor.

V blátě?

– To víš, že v blátě. Dál! Nejhorší nepřítel je Flanderkovstvo.

– Dál!

Nezničitelná mediokrita.

– Dál!

Chamtivá. Tupá.

Opatrná a drzá. Podle okolností. To oni začachrovali zemi Šehrsor. Vyměnili ji za máslo a za vajíčka. Šahrazád prodali ve Smyrně do nevěstince, za tisíc dvě stě piastrů, protože neuměla barvit sukno rejtem ani šafránem. Já je znám.

– Dál!

Přišli z přímořských marši, aby se tu domohli přiměřeného majetku. Kšeftu a domu na náměstí. Revíru a vily Sophia. Drali se. Neváhali. To oni dodávali plátno na onučky. A k pohřbům flór. To oni dodali prostěradla, jimiž ovinuto bylo tělo Pána našeho Ježíše Krista. A pak je vyprali a dodali v Hradci do semináře, za okasní cenu, minus dvacet procent provize pro biskupského vikariusa. To oni dodali slámu na podpal mistra Jana. I vlastenecké kapesníčky, do kterých se ondy při pětistém výročí jeho mučednické smrti slzelo.

Že zvadli? Oni pookřejí.

Že zmizeli každý jinam? Oni se opět sejdou.

Že firma byla vymazána z obchodního rejstříku? Oni si už zas něco zafírujou. Podle okolností. Něco výhodného. Nějaký čupr kšeft. Jsme Češi, ne?

A já je s sebou vodím, Rózo Rozárie. Oni tu jsou. Dědeček Vojtěch Druhý tamhle v trávě polyká švestkové knedlíky. Tatínek Julius jde do obecní rady a zdraví po hřbitově nebožtíky pány majory. Mein Kompliment! Wie geht's?

Batolil by se po věznici vnouček a oni by si ho našli. Oni by mu už něco zafírovali. Nedali by zahynouti svým budoucím. Kdyby se ukázalo, že se vnouček podařil. Že je schopen se drát.

Nepůjdem do širé krajiny? Je tady nevlídno.

Jenže co bude potom? Co?

– Co bude potom? – dotíral Suškin. – Já mám ženu a dvě dcery,

Karle Pavloviči. A sbírku ikon. Jedna ta ikonka je stará tři sta let. Stroganovská škola, o tom se píše ve všech kunsthistoriích! Formát třikrát tři centimetry a je na ní sedm světců, čtyři andělé a archanděl na koni, stromy a oblaka a různá lesní i polní zvěř. Já nedovolím, aby to shořelo! Oč vám jde? Nehraj si na tajemství. My přece nejsme ochranka.

– Jaké tajemství? – řekl Karé. A pošoupl si do týla čepici, svou carskou ztratil v bitvě u Gorlice a už se po ní nesháněl, pošoupl si do týla umaštěnou austrijáckou čepici a mrkl na austrijáckého vězně, ani ten nebude od ochranky, podíval se, jak vysoko je slunce, k odchodu na oběd ještě nepřihořívalo, ukroutil si třetí dramo z jahodového listí a jal se vykládat o zemi svobody.

O zemi, kde bude zadarmo chleba a nebudou provize a kšeft a páni majoři a bude volnost a bude rovnost a bude bratrství.

Něco z toho vyčetl z brožurek, něco si vysnil a vyrozuměl sám. Byla to čistá, mladá, zelená země svobody, ačkoli Karl Pavlovič Karé nepopíral, že bude nutno prostřílet se do ní zbraněmi značky Mannlicher, Mauser, Mosin, Maxim a kterýmikoli, jež se seženou. A nebyla tak strašně vzdálená co do času, neboť Karlu Pavloviči Karému zřejmě netanuly na mysli bývalé ani příští dějiny panování sultána Sulejmana, nýbrž spoléhal, že k revoluci dojde letos nebo napřesrok. A nebyla tak strašně vzdálená co do prostoru, neboť Karlu Pavloviči Karému zřejmě tanula na mysli nikoli desátá planeta v nebeském fajrverku, nýbrž obyčejná světská země ruská.

Tanuly mu na mysli i některé další světské země, i mnoho dalších zemí, ale tím si nebyl tak docela jist a mluvit o tom se neodvažoval.

Dědek Karla Pavloviče se psal Pierre Carré, otec se psal Paul Carré, připluli do Oděsy na sklonku panování Alexandra Druhého, připluli z přímořské nížiny languedocké, od města Narbonne, od řeky Aude, a byli to námořníci. A Karl Pavlovič Karé potajmu věřil, že se tam vrátí. Předělat Languedoc na zemi svobody. A kdoví ne-li i Provence. A Dauphine. A Auvergne. A odtamtud už je to do Paříže poskopečka. Ale jist si tím nebyl a nemluvil o tom. Uvidí se.

– Uvidí se, – potvrdil Karého výklad Gennadij Fjodorovič Panov, jako by to vše již málem byla holá skutečnost.

Nejprve se zajatci Karé a Panov dostanou z lágru. Civilní oblečení

získali výměnou za dva carské šiněly, převléknou se tady na hřbitově, vyrazí koncem srpna, až bude na polích klidněji. Vyrazí dolů podle řeky Labe, opačným směrem, nežli je budou patroly hledat. Na dva tři dny zalezou někde do stohu. Pak teprve obejdou velkým kruhem Josefstadt a vzhůru podle řeky Metuje dojdou do hor a zamíří k severovýchodu. Městům se vyhnou. Asi za pět neděl minou Grodno a vzhůru podle řeky Němenu dojdou k frontě. Fronta je kdesi na půl cestě z Grodna do Minska; změřili si to sirkou na mapě. Škvírku mezi armádami Panov najde. V městečku Ivljích, v grodenské gubernii, se narodil a lidi si tam na něj vzpomenou. To bude koncem září, nejpozději začátkem října. Přejdou frontu a Panov si zaskočí do Kalugy přesvědčit se, jak je to s dětmi. Karé na něho počká ve Smolensku. Pak půjdou rovnou do Petrohradu. Tam to začne. Tam půjdou, aby byli u toho. Že je to bláznivý nápad? I není. Že se to nevydaří? I vydaří.

– Uvidí se, – uzavřel Panov debatu, jako by již nebylo zhola co vysvětlovat.

Leon Dobrowolski se zamyšleně díval na portrét Henriho Bergsona, nakreslený uhlem do vzduchu; filozof rozpačitě zvedal obočí a šeptal, že právě v možnosti volby je svoboda člověka a atribut lidství.

A není-li? A volit smrt je taky lidství? A volit hlad? A provize? Je válka, m'sjé Bergson. Ta kaše je très chaude. Velice horká.

Pan profesor Bergson se však jen zdvořile pousmál; připadalo mu absurdní, že by se svobodou člověka souvisela nějaká, mon Dieu, kaše.

Naser máter, pomyslel si Leon Dobrowolski v rodné polštině a smazal dlaní ten vzdušný kontrfekt.

Nikolaj Alexandrovič Suškin pozoroval skaraba, jak se houpe. Lhostejný. Důležitý. Idiot.

O své brzké pouti jim Panov a Karé nevykládali. To bylo tajemství.

C. a k. vojín pod lipou vstal, utáhl si opasek a hvízdl. Šlo se do lágru na polívku. Pro c. a k. strážní oddíly s pěti dekagramy hovězího. Pro zajatce bez masa.

Marcel Flanderka osaměl. Růžena se ušklíbá a nese na stůl fazole.

Otec Čeněk Swoboda si nandává na talíř, láme si chleba do šedé omáčky a nenápadně nahlíží pod stůl, jestli se tam už nebatolí vnouček.

To nejde.

Ale Róza Rozárie není. Střílí se. Musí být jasno. Je jenom Swobodová Růžena, manželská dcera Swobody Čeňka vulgo fotra Berty, šikovatele národnosti české a náboženství římskokatolického, a Swobodové Karolíny, rodu i náboženství též bezúhonného. Proti sňatku jmenované dcery Růženy s Flanderkou Marcelem není ze strany otce ani zesnulé matky námitek. Novomanželé dostanou svou vlastní postel, dva polštáře, peřinu a polovinu zahrádky.

A Růžena se ušklíbá na kastrol od fazolí a vdechuje kouř.

To prostě nejde.

Marcel Flanderka napumpoval vodu do konve a šel znovu pokropit hroby svých kriminálních kolegů, kteří si na tomto pomateném světě svoje odbyli. Aby to lahodilo vojenskému zoru.

Potom se potloukal po starém hřbitově a zaháněl vidiny rozmanitých pokrmů, jež za dozoru Frau Sophie servírovala děvečka Lojzka ve flanderkovské jídelně. Rostbíf anglický. Lojzka, před hosty Lujza. Bažant s červeným zelím. Lujza, naše panská. Boeuf à la mode. Na podpal mistra Jana. Skopová kýta s bramborovým knedlíkem. K pohřbům flór.

Nakonec usedl na hrobku feldmaršála Reisingera a tiše si hryzal nehty.

Róza Rozárie není.

Země Šehrsor není.

Šiml Ferda není.

Nic není.

A země svobody?

———

Koncem srpna vyrazili. Jen tak nalehko, s kufříčkem prádla, s vlněným plédem, kdyby se ochladilo, s deštníkem, kdyby sprchlo. Začínalo babí léto, pole potichla, foukalo ze strnišť.

Marcel Flanderka se převlékl na hřbitově. V kapličce svatého

Vincence. Knírek si oholil už ráno v kuchyni. Převlékl se do černých kalhot a do saka z kárované látky, uvázal si kravatu a na hlavu si posadil žirarďáček. Bylo to kapku nemoderní, ale profous Čeněk Swoboda poslední dobou silně zbřichatěl, jediný tento oděv, zapomenutý na půdě v almaře, se jakžtakž hodil k danému účelu. Móda teď taky byla vedlejší. Hlavní bylo, že v náprsní kapse károvaného saka se k sobě něžně tiskly panenské, nefalšované papíry. Osobní doklady. Antonín Prágr, obchodní cestující. Trvalé bydliště Budweis – Budějovice. Domovská obec Džbánov, soudní okres Vysoké Mýto – Hohenmauth. Dokonce i cosi jako potvrzení od asentu tam bylo, podezřelé sice, patrně i radýrované, ale s razítkem a s čitelným slovíčkem untauglich, při trošce obezřetnosti a štěstí s tím můžeš provandrovat České království i Markrabství moravské od Rožnova – Rožnau až po Asch – Aš.

Tu přepychovou totožnost koupil Marcel Flanderka od hrobníka. Antonínu Prágrovi, který cestoval v tužkách a jiném psacím náčiní a takto bezelstně zabočil i do Josefova, zmátly se v noční tmě a v rauši z peprmintového likéru světové strany a byl k ránu nalezen při silnici pod hřbitovem. Už nedýchal. S hlavou v kaluži ani dost dobře dýchat nemohl. Hrobník se mrtvoly ujal, prošacoval ji, osobní doklady uschoval a pak teprve přivolal četníky. Nač by byly umrlému osobní doklady? Jsou tu potřebnější spoluobčané. Marcel Flanderka dal za papíry kapesní hodinky Roßkopf a pečetní prsten ze čtrnáctikarátového zlata. Antonín Prágr byl pohřben na obecní útraty, úředně neidentifikován. Válka rozšmelcuje i pancíř z kruppské oceli; co je pro ni jeden cesťák namočený v likéru?

Marcel Flanderka se převlékl a na nádražíčko v Černožicích, první zastávku od Josefova, doběhl včas. Růžena stála u okénka ve druhém vagóně. Nastoupil, smekl žirarďák, s dovolením si přisedl a představil se dámě. Antonín Prágr, obchodní jednatel. Tužky, pera, rýsovadla. Spiklenecky se ušklíbla. Bavilo ji to.

Vláček se rozjel, vláček si to šinul dolů při pravém břehu Labe, opačným směrem, než budou jednoročního dobrovolníka Flanderku hledat patroly.

Flanderka není.

Fouká ze strnišť.

Začíná životopis.

V Hradci přesedali. Marcel Flanderka elegantně nabídl Růženě rámě jako nefalšovaný commis voyageur. Prošli se po nástupišti, švihák zakoupil dámě sáček kyselých bonbónů. Jeho základní kapitál v portmonce obnášel 15 K 40 h; ze svého soukromého vlastnictví neponechal v profousově šuplíku ani špendlíček. Růžena cucala bonbón a bavilo ji to. Nasedli do vlaku na Třebechovice.

V Třebechovicích pod Orebem zahajoval direktor Jožka Kočka v sobotu druhého září divadelní sezónu. Růžena se o tom přednedávnem doslechla v Josefově na trhu. Od marionetáře, který tamodtud táhl, anžto se mu v Třebechovicích nevedlo.

A Růžena si umínila, že to znovu zkusí. Lepší mizerné bláznovství nežli rozumné zadělávané fazole.

Co si umínil Marcel Flanderka, nebylo dostatečně známo.

Umínil si, že pláchne. Zmizí. Dál o tom, zdá se, neuvažoval. Jeho perspektivy byly, zdá se, mlhavé.

Nebereme-li v potaz jeho zamilovanost. Zamilovaný jednoroční dobrovolník ovšem nekomplikuje své city úvahami. Perspektiva zamilovaného jednoročního dobrovolníka nepodléhá zákonům optiky ani geometrie. Zamilovaný jednoroční dobrovolník rozpráví s lunou. Šplhá vstříc rozžatému oknu po drátě od hromosvodu a uklouznuv padá do jiřin. Anebo ukradne slamák s plochým dýnkem, přidrží si ho nonšalantně dvěma prsty a nastoupí do vlaku. A fertig.

Růžena měla vyčesané vlasy a na nich bledě modrý klobouček, bílé šaty do půl lýtek s tříčtvrtečními nabíranými rukávy a bledě modré střevíčky. Direktor ať vidí, že její exteriér v závětří domova nedoznal úhony.

Vláček zastavil na Slezském Předměstí, minul Svinárky, Blešno a vzhůru podle řeky Orlice se blížil k Třebechovicům.

Růžena si mezi zuby hvízdala U zvonu je candrbál a Marcel Flanderka zapomínal na blazeované chování protřelého rajzáka, vyveden z míry jejími kotníky v perlových punčochách a pomyšlením, že není dne, který by nebyl dovršen nocí, že i v hnízdě jménem Třebechovice je nepochybně hotýlek či alespoň zájezdní hostinec a to by sakra bylo, aby voják a jednoroční dobrovolník a uprchlý trestanec s perfektními papíry nedokázal svést Swobodovou

Růženu, jež se s ním vydala do neznáma navzdory filistrům. Sama a dobrovolně. Ba nestyďme se přiznat, že ona dala auftakt k tomuto vaudevillu.

– Půjdu za vámi jako psík, – vyhrkl a ukroutil si knoflík u saka.

– Kam?

– Všude.

Marcel Flanderka byl šťasten. Růženu to bavilo.

———

Karl Pavlovič Karé a Gennadij Fjodorovič Panov leželi toho odpoledne za vsí Černilovem ve stohu. Leželi tam už čtvrtý den. Noci byly světlé, měsíc svítil jak posedlý, vyrazili v pátek až kvečeru a od Josefstadtu byli sotva tři hodiny chůze, vydat se k řece Metuji přes louky a posečená pole jim nepřipadalo bezpečné.

Tři dny se živili císařským a královským komisárkem a okusovali vařené vepřové koleno, ukořistěné v lágrové kuchyni, opatrně a střídmě je ohryzávali, aby jim vydrželo.

Od včerejška už nejedli. Leželi na zádech v temné díře pod pšeničnou slámou, venku na mezi vrzal cvrček a Karé vykládal o třídním boji, o proletářské revoluci a o zemi svobody.

———

Vyprané bílé šaty se sušily na provázku, nataženém od kliky otevřeného okna ke skobě, kterou si tu kdysi kdosi zarazil do zdi nade dveře, snad aby se na ní oběsil. Růžena seděla na pelesti a přišívala ukroucený knoflík. U postele stála židle, v protějším koutě stojánek s umyvadlem. U dveří zouvák. Hotelový pokoj to věru nepřipomínalo. Podobalo se to komoře. V zájezdní hospodě host o vzhled a o komfort nedbá. Nají se, vyspí se, opláchne si obličej a jede dál. Pospíchá za svým cílem.

Ale co Dafnis a Chloé, Thetis a Péleus, Aucassin a Nicolette, když je sem vítr zanese?

Času měli až do rána. Jožka Kočka v Třebechovicích nebyl. Sháněl v Hradci pianistu pana Sedláčka, se kterým si před čtrnácti

dny plácl, i foršus mu vysolil, a pan Sedláček se na první štaci nedostavil. A Jožka Kočka aby se šel naložit do láku. Usmyslel si zahájit sezónu efektním šantánovým večerem, kaleidoskopem kabaretních produkcí a žertovných i pikantérních výstupů se zpěvem a tancem, ale v Třebechovicích uměla plynně na klavír jenom slečna Vondráčková, soukromá učitelka hudby a francouzštiny, a ta k těm špumprnáklům a frivolnostem hrát odmítala, efektní projekt se náhle hroutil a hrozilo, že sezóna se bude jako vždycky zahajovat Maskou červené smrti, při které už usínal i hasič v portále, a namísto přetékající kasy se bude opět začínat s dluhy a tak to půjde furtumfurt a do toho ta zatracená válka a drahota a šikany úřadů a Jožka Kočka aby nakonec v rozkvětu tvůrčích direktorských sil prodal koš s rekvizitami a koš s dobovými kostýmy a fungl nový prospekt, na němž byla umělecky vymalována Hradčana a který se měl spustit při písni Spi Havlíčku v svém hrobečku, přednesené tutti celým souborem na závěr onoho večera šansonů, Jožka Kočka aby nakonec ta veškerá kouzla, zázraky a iluze, to dědictví Shakespearovo, Šamberkovo, Lehárovo, Marie Hübnerové i Mařenky Zieglerové, veškero to skvělé umění aby nakonec prodal vetešníkovi a za stržený peníz si pořídil flašinet.

Času bylo až do rána. Najedli se v začouzeném lokále, Marcel Flanderka vypil křtěné pivo, Růženě objednal čtvrtku ryzlinku. Po večeři jim hostinská přinesla klíč. Neptala se, přejí-li si spát spolu, nebo každý zvlášť, pročpak by bez příčiny spali každý zvlášť, noc byla teplá, vítr vlahý a vlhký, na zahradě padaly do trávy hrušky solanky.

Růžena ve spodničce a bosa seděla na pelesti a přišívala ukroucený knoflík. Zamilovaný jednoroční dobrovolník se vykláněl z okna, měsíc šílel, hrušky bubnovaly na břicho matky země a on nevěděl, co teď bude.

Růžena věděla, co teď bude. I když to nebyl její cíl. Ale v takové noci by bylo směšné bez příčiny se tvářit, že si přejeme spát každý u své pelesti, s rukama sepjatýma mezi koleny.

Umyla se, z kufírku vytáhla noční košili a hodila ji přes provázek, sfoukla petrolejku a vlezla pod duchnu.

Marcel Flanderka zavřel oči, noc se vzdouvala větrem a čpěla

hlínou a kouřem a maštalemi, a potom klekl k posteli a objal Swobodovou Růženu kolem krku a polkl slzy, neboť nadešla chvíle, kdy jí to všechno vypoví, všechno od narození až do smrti, všechen žal, všechen strach, všechnu radost a všechno srdcebolení, nebude hanby, již by před ní zatajil, nebude tužby, kterou by jí nevyjevil, nebude naděje, již by s ní nesdílel, od nynějška až do nedozírného konce svých dnů, vždyť člověk není sám, nemůže být sám, člověk je stvořen k lásce a je nesmrtelný v lásce a láska budiž vyvzdorována a proměněna v čin.

– Bez řečí, vojáku, – zavčas ho umlčela Růžena, pohladila ho po vlasech a rozvázala mu kravatu.

Milovali se jako Dafnis a jeho Chloé, jako Thetis a její Péleus, jako Aucassin hrabě de Beaucaire a jeho ztracená a nalezená Nicolette; a ještě o něco víc.

Tu noc možná ani nebyla válka. Na Sommě se nestřílelo. Zvlhl prach. Maršál Hindenburg se uchýlil na své pruské statky, hověl si v křesle pod lampou a četl si Božskou komedii od Danta Alighieriho, byl už stár, byl už v penzi a válčení se mu zhnusilo. Italská třetí armáda nedobyla Doberda; neměla na to momentálně náladu. Bezvýznamné městečko Pless nad řekou Vislou usnulo jako králík v pelechu. Vojáci na frontách od Soluně po Verdun si nasadili žirarďáčky, objednali si kávu nebo čtvrtku rýnského, namáčeli pera do kalamářů a psali při měsíčku dopisy. Má milovaná Thetido! Nejdražší Chloé! Nicolette, mon chou!

Milovali se jako pod myrtami v Thesalském zálivu nahá bohyně moře Thetis a její nezkrotný, prudký Péleus, syn Aiakův; a ještě o něco déle.

Tak dlouho, že vítr přival mrak a mrak pozakryl lunu a potemněla noc a rozpršelo se.

Pršelo na Třebechovice, pršelo na Verdun, pršelo na spadané hrušky a na břidlicovou střechu zájezdní hospody. Lehoučký průvan prolétl komorou, rozevlál plátýnko noční košile a sušil pot na tělech milenců. Leželi naznak, mlčky, v míru a v tichu, vlny Thesalského zálivu se vpíjely do písku a moře bylo klidné a uspával je déšť a Péleus byl šťasten a v Thetidině klínu zařinčel zbrojí neviditelný dosud, avšak již chrabrý Achilleus.

———

Panov se probudil a vysoukal se ze slámy. Bylo tma jako v pytli, pršelo. Zburcoval Karého, posbírali si svých pět švestek a vyběhli.

Temnotou, blátem, po stráních a oranicí, poslepu, nikde hvězda, jež by je vedla, jenom v dálce po levé ruce tušili slabou zář, to byly lampy nad ostnatým drátem josefovského lágru, to určitě nebyla země svobody.

Promočení, hladoví, uštvaní klopýtali marastem a lučinami a ornou půdou země České a pospíchali za svým cílem.

A válka tu noc byla. Na Sommě se střílelo z houfnic hrubých ráží, z moždířů a minometů, z kanónů pevnostních i dalekonosných, střelami nárazovými, časovanými i plynovými, šrapnely, granáty a bombami. Italská třetí armáda pod velením prince Emanuela Filiberta z Aosty chutě drancovala ves Doberdo. Městečko Pless, sídlo hlavního stanu německých císařských armád, šumělo jako úl a řinčelo plechem přílb a cvakaly v něm okované podpatky adjutantů a drnčely zvonky polních telefonů, Alarm!, a cinkaly sklínky šnapsu v generálním štábu, Prosit!, maršál Paul Hindenburg von Beneckendorf byl právě toho dne namísto generála Ericha von Falkenhayn jmenován vrchním velitelem všech německých vojsk na evropských bojištích. A maršál pevně a mladistvě rozkročen stál ve své pracovně nad mapou Evropy a s potěšením si tlustou tužkou poznamenával, co teď bude. Průlom na Arras, Amiens a na Paříž. Dobrudžou k Dunaji. Oděsa, Kyjev. Přes Rigu na Petrohrad. Ponorky. Letadla. Tanky. Houfnice. Kulomety. Plyn. Bylo to geniální. Bylo to povznášející. Im Namen Gottes! Vorwärts! Vojáci v helmách a v gázmaskách se krčili na dně zákopů, šrapnely a granáty a bomby hučely vzduchem a rozrážely déšť a lazarety páchly krví a smrt bruslila po blátě ve žlutém žirarďáčku, v krajkové noční košilce, s pistolí v pazouře. Nicolette, mon chou! Liebe Leute! Maminko!

Když se rozednilo, zjistil Panov, že sklouzl až po kůtka do mokra. Do vody řeky Metuje. Do příbřežního bahna.

Přestalo pršet. Vydechli si, svlékli se a vyždímali své oděvy.

Pode vsí Šestajovicemi chytili zatoulanou slepici.

V třešňovce za vsí Dolskem objevili opuštěný sadařův přístřešek.

Krabičku sirek uchová voják v suchu, i kdyby pršelo čtyřicet dní.

Slepici oškubali a vykuchali, upekli na ohýnku a snědli. Roztáhli mapu a položili na ni kompas. Střelka se chvěla a ustálila se. Nebylo nejmenší pochybnosti, kde je Grodno, Minsk, Petrohrad.

Že je to daleko? Zajisté. Daleko.

S večerem vyrazili vzhůru podle řeky Metuje.

———

Jožka Kočka se navrátil dožrán a s nepořízenou, ale Růženu Swobodovou angažoval.

Zahajovalo se Maskou červené smrti. A byly i s ní potíže. Anglický původ díla vzbuzoval podezření a nelibost obecního úřadu, byť se Jožka Kočka vcelku oprávněně hájil, že díky úpravám a škrtům jde o kus pouze vzdáleně originálu podobný a že ho hraje nerad, ale co má hrát?

Občané třebechovičtí si na dramatické umění nepotrpěli. Scházelo si jich v hledišti jako medvědů u kadeřníka.

Hrálo se na party. Dales. Po týdnu velel Jožka Kočka balit a stěhovat se. Do Týniště. Týniště je městečko starobylé, týnišťští měšťané ctí umění.

Marcel Flanderka strávil ten týden v zájezdní hospodě. Čekal. Na Růženu. Až přijde domů. Odpoledne ze zkoušky, večer z představení. Pak spolu skromně pojedli a odebrali se na lože. On klečel u postele a objímal ji kolem krku. Ona ho hladila po vlasech. Denně se to opakovalo. Milovali se pod myrtami v prohřátém zálivu, mezi myrtovým listím však bylo chvílemi vidět i umyvadlo, zouvák, skobu. A modří thesalského nebe stále neodbytněji prosvítal popraskaný strop, denně nižší a šedivější. Jako by v láhvi s životopisem, plovoucí k mysu Esperanza, bzučela moucha. Snažili se ji neslyšet.

Do Týniště přibyli se základním kapitálem ztenčeným na dvě koruny a sedmdesát haléřů. Málo peněz na tak veliký životopis. Z výnosu Růženina partu se stěží navečeřeli. Marcel Flanderka se nabídl hostinskému, že bude za nocleh a stravu pro dvě osoby vypomáhat na dvoře i v kuchyni; přes den i večer se beztak nudí,

jelikož čeká. Hostinský slíbil, že tu nabídku uváží, hodlal ovšem především zajít na četnickou stanici a přeptat se, co to může být za obchodního cestujícího, když od rána do večera trčí v komoře a žije na hromádce s komediantkou a nabízí se kydat hnůj a škrábat brambory. Než se ale stačil té podlosti dopustit, umělecká družina Jožky Kočky sbalila koše a truhličky, opustila Týniště a jeho měšťany, kterým bylo naplivat na takové umění, a přesídlila do Opočna.

Marcel Flanderka za ní. Za Růženou.

Už bez halíře. V Opočně se nabídl Jožkovi Kočkovi, že bude dělat cokoli. Jen aby mohl popojíždět s nimi.

– Bída a nouze, příteli, – shakespearovským chrapotem zanaříkal Jožka Kočka a prohrábl si lví hřívu, zknocenou prachem zvířeným za korbou káry Terpsichořiny.

– Hubneme a z prdele nám kouká úmrtní list. Marcel Flanderka stál pokorně pod forbínou, ochoten přetrpět i monolog v shakespearovském blankversu, jenom když direktor posléze přejde k věci. A Jožka Kočka, který ještě před patnácti lety vskutku hrával u Frýdovy společnosti Merkucia a Demetria a Cassia, odkráčel schillerovským krokem k portálu a přikráčel zpátky a opřel si pravou nohu o mušli nápovědní budky a rozpřáhl ruce.

– Pro kalich a národ! S tím heslem se to sladce umírá, – zarecitoval ze hry Žižka z Trocnova od Josefa Kajetána Tyla, dějství páté, výstup devátý. – No a co umíš?

Marcel Flanderka se až lekl, jak promptně přešel direktor od dramatu k věci.

– Maturoval jsem. Na gymnáziu.

Direktor jenom našpulil rty a opovržlivě prskl.

– Gadróbu máš? Trika? Frak? Lagýrky? Španělskou košili?

– Ne.

– A v čem chceš hrát? Jak tě Pánbu stvořil? To se nesmí.

– Nechci hrát.

Jožka Kočka se zasnil, bylo by sichr vyprodáno, na každé štaci aspoň dvakrát, kdyby tenhleten mladík, úhledný jinoch, blonďáček, vystoupil v Bouři jako Ariel nebo ve Snu noci jako Oberon, kompletně nahatý, natřený tekutým pudrem nahnědo, opočenské paní

a panny by se rvaly o lístky, farář by o tom kázal v kostelíčku, zadarmo reklama, už by se nehrálo na party, vyplácely by se gáže, pořídily by se opravdovské kostýmy, opravdovské dekorace, jelo by se na zimní stagionu do Hradce, do Pardubic, direktor Jožka Kočka v čele svého uměleckého tělesa čítajícího osmnáct pánů a deset dam a opravdovského inspicienta, jako stálí hosté spolupracují Anna Sedláčková, Bohuš Zakopal a samozřejmě Eduard Vojan v roli Prospera, nezapomenutelný výkon najmě v dialozích s obludou Kalibánem, parádní to rolí ředitele Jožky Kočky, Jožka Kočka je totiž shakespearovský herec, vážení, a ne nějaký usmolený a zadlužený principál. Jenomže nesmí se to. A jak taky hrát Bouři? Vždyť je tam čtrnáct pánských rolí. A v ansámblu je herců momentálně pět. I milovník už zase zahnul, zůstal v Týništi a prodává v drogérii petrolej. Na pět mužských figur Bouři neseškrtáš, i kdyby ses v tom ryl jak kanec v jahodách. Nebudou gáže. Nebude stagiona v Pardubicích. Nic se nedá hrát. Nejlíp snad prodat fundus, pronajmout koncesi a jít někam na poštu za podúředníka. Dales a svrab. Vytrhl se ze snění a proklál prosebníka užaslým, shakespearovským pohledem.

– Ty nechceš hrát? A nač tě máma rodila?

Uplivl si, otočil se na patě a odešel vzpřímen, pyšný, odešel jako vítěz z bitvy u Fifu, kde zkrotil krále Norů; Macbeth, akt prvý, výstup druhý.

Marcel Flanderka se chytil za kraj forbíny, že vyskočí nahoru a dohoní toho tatrmana a střihne mu po hubě jednu vojenskou, jednu kriminálnickou. Pak ale jen pokrčil rameny. Kam ses dral, vojáku? Uchem jehly ani škvor neproleze.

Nový milovník v Kočkově ansámblu se jmenoval Arnošt. Arnošt Engel. Objevil se v Opočně jak na zavolanou. Utíkal z Moravy, od německé šmíry, popral se v Šumperku na náměstí o holku a použil přitom nože, obratně použil, bohužel sok byl fendrych od husarů, Arnoštek musel honem utíkat. Byl to krásný chlapec, Arnoštek Engel, černý, okatý, s kapkou krve taliánské a s kapkou cikánské, nadarmo nepocházel z rodu jarmarečníků, šlejfířů a kolotočářů.

A na strop už vleže skoro dosáhli. Denně byl níž.

– Ale roste tu mandragora, Rózo! Tam v stinném přítmí, dole u

dveří. Mandragora je kořen magický.

– To není mandragora. To je zouvák. Probuď se, vojáku.

Arnoštek svedl Růženu Swobodovou už v Opočně. Noc předtím, než se odjíždělo do Dobrušky. Arnoštek se jen podíval a ženským vlhla ňadra a třásla se jim kolena.

Marcel Flanderka čekal pod nizounkým stropem a poslouchal, jak na zahradě padají jablka, byl konec září, tambor bubnoval, na furgonu vezli křídlo kormorána, posla volnosti, podobalo se zouváku. Potom svítalo, potom se nad colloredovské lesy vyhouplo boží sluníčko a Růžena si přišla pro kufírek.

– Nic netrvá věčně, vojáku.

– Já vím.

– Nebo si pořídíme flašinet? Půjdem ode vsi ke vsi? Jak sis to představoval, vojáku?

– Já nevím.

– Každá ženská je mrcha, vojáku. Potká hraběcího myslivce a třesou se jí kolena. Tady je panství Colloredo-Mansfeld. Vydržujou si italské myslivce. S tím jsi měl počítat.

– Já vím.

– Kam se teď vrtneš, vojáku?

– Já nevím.

Vzala si kufírek a ten večer hrála missis Pleestronovou v Dobrušce. Arnoštek ve vypůjčeném fraku a s elegancí krotitele hadů hrál jejího bratra Roberta. Dobrušské hospodyňky bolestně zatoužily po městě nad Temží, kde žijí džentlmeni s pletí jako kakaový koláček a jmenují se Robert Danley.

Ne že by byla Růžena mrcha falešná. A ne že by se jí roztřásla kolena, když se v šatně objevil Arnoštek Engel, bez gadróby a bez šminkkostnu a v rozšmaťchaných střevících, a utkvěl na ní nacvičeným žhavým pohledem. Růžena nebyla zrovna zvědavá na hraběcí myslivce, na milovníčky s rukama pod sukní a s dírou na patě; počestný vdovec, fořt nebo poštmistr, by jí byl býval asi milejší.

Růžena tušila, že je v jiném stavu. S vojákem. Že se v ní pošetile chystá k žití a k slávě ne snad syn krále Pélea, ne zlatotřpytný Achilleus, nýbrž ubohý panchartek, nepatřičný již v lůně matčině.

A s tím si Růžena musela poradit sama. U toho by jí zamilovaný voják jenom překážel.

Ještě se ohlédla, když se kodrcali po silnici k Dobrušce, a pak si začala mezi zuby hvízdat U zvonu je candrbál.

U zvonu je odjakživa veselo.

Všecko tančí, co nohy má.

Křídlovka troubí sólo pro dámu v bledě modrém kloboučku a vojáci chutě roztloukají okna.

Adié, vojáku. Růžena Swobodová je zvyklá jíst si svou slanou polívčičku sama.

———

Podle kroužků a číslíček na mapě, zašité do podšívky Panovova kabátu, měli toho dne minout Grodno a městečko Ivlje už mělo být na dohled.

Ve skutečnosti stáli na břehu jakési prostředně velké řeky a usoudili, že je to Varta a že minuli teprve Čenstochovou. Do Grodna i přímou čarou po mapě to bylo odtud nejmíň čtyři sta kilometrů. A na dohled se táhla jednotvárná krajina, i v noci na těch pláních bezděky hrbíš hřbet s pocitem, že tě až odněkud z Berlína pozoruje vachmajstr od polního četnictva a už si chystá pytel, do kterého tě lapí jako podsvinče.

Svlékli se a s uzlem šatů nad hlavou přebrodili a přeplavili řeku Vartu. A ohřáli se ve vysoké trávě u ohýnku a našli červa a nabodli ho na háček a ulovili rybu. Když se pekla, vypárali mapu a zadumali se nad ní a rozhodli, že se budou držet víc na východ, aby co nejopatrněji obešli Lodž i Varšavu. Přeplavat zbývá řeku Pilicu, řeku Vislu, řeku Bug a řeku Narew. Bude to čím dál horší, už teď jsou noci studené.

Oholili se, aby nevypadali jako bůhvíjací dranti a zběhové, až zítra nad ránem někde za humny natrefí děvečku s trakařem chrástu a namluví jí, že jsou zbožní poutníci, Huculové, od řeky Dněstru, z Haliče, byli se pomodlit u černé Matky boží čenstochovské a s duchem občerstveným a tělem drobet utrantlovaným se vracejí domů. A Karé jen tak jakoby náhodou mrkne jedním okem na

děvečku a děvečka mrkne na Karého a pochopí, že starou belu matka boží, starou belu Dněstr, že jsou to dranti a bezpochyby zběhové. A přinese jim půl bochníka chleba, aby se občerstvili na těle.

Snědli cejna, zdřímli si, dočkali soumraku a vyrazili k řece Pilici. Noc byla chladná, do Grodna dojdou nejdřív za tři neděle. Do Smolenska koncem listopadu. Ne-li později. To už tam bude padat sníh. Prstem po mapě, v útulném přístřeší zajateckého baráku se příjemně cestuje. Pěšky po zemi je to čím dál klopotnější. Oni však neztráceli naději.

———

Vězeň na útěku měň kůži jako had. Buď lstivý jak polární liška. Kryj se a kličkuj. Zametej stopy. Dnes přijď na mši svatou převlečen za dandyho na zotavené a pozítří opouštěj městečko v landauru, na hlavě kokrhel hraběcí komorné. A rozum do hrstí! Úsměv na tvář! A myslet na svůj cíl!

Marcel Flanderka vyměnil žirarďák a kárované sako za olezlý zimníček opočenského podučitele. Seznámili se večer v hostinci, podučitel zaplatil za oba talíř hrachu se zelím, štamprli výčepního rumu a hned druhou i třetí, pohovořili o řídkém pivu, o neveselém zaměstnání rajzáků i podučitelů a pomlčeli o všem ostatním, co kalí štěstí mladých mužů v šestadvacátém měsíci války; úzkost, strach, samota, všude soldáti, budoucnost nejistá jako vejce na trotoáru.

Okolo půlnoci Marcel Flanderka popřál kamarádovi mnoho dalších úspěchů, zapnul si zimníček a vrávoravě se vydal do tmy, vstříc osudu.

Klopýtal po silnici ven z Opočna, ani se neohlédl. Taky tam tekla v lukách nějaká voda, ale jeho nenapadlo ji přeplavat. Po obou březích té vody byla budoucnost stejně nejistá. Přešel trať a přikrčil se za násep, nefoukalo tam, nahmatal kupku zatuchlé slámy, zahrabal se do ní a usnul.

Zdálo se mu o Růženě Swobodové. O čem jiném se mu mohlo zdát? Růžena Swobodová byla jediná jeho radost. Jediný důvod k žití; šikovatel Wagenknecht už v jeho paměti dočista vybledl.

Růžena Swobodová spala tou dobou po boku Arnoštka Engla v

Dobrušce, ale vojáku Flanderkovi se o ní smírně a přívětivě zdálo. Jak odkopává kanýr a mluví o lásce. Jak jede vlakem nahoře po náspu, stojí u okénka ve druhém vagóně a náhle zvedne ruku v glazé rukavičce a káže zastavit a vystupuje a hází noční košili přes provázek a leze za vojákem do slámy, přestože ve vagóně na ni čeká kardinál Richelieu a několik urostlých Kapetovců a právě začala bitva u Arrasu. Nebo u Hermannstadtu? V novinách píšou, že byla bitva u Hermannstadtu. V Sedmihradech. Falkenhayn v čele deváté německé armády zvítězil a táhne k městu Brašovu čili Kronstadtu a brzy padne Bukurešť. Ale to nic. To je válka. Válka není radost. Ani důvod k žití. A do snů nepatří. Voják Flanderka nemá na válku kdy. Nedovolí, aby mu kalila štěstí, když se mu zdá o Róze Rozárii.

Ovšemže o Róze Rozárii; už opět se tak jmenuje. Už opět je a není, průsvitná, těkavá, takové bývají nejvěrnější. Vítám tě u nás, Rózo Rozárie. Co bych rád? Všecko. Kde to jsme? Nikde. Na tom snad záleží? Na málu záleží, Rózo Rozárie. Na tom, že člověk nemůže být sám. A že je stvořen k lásce. Leč na tom málu visíme jak panák na niti, ó Rózo Rozárie. Na niti nad šachtou. Nad hrobem. Nad nicotou.

Procitl v ranní mlze. Po náspu jel vlak, ale nezastavil. Na okénka ani vidět nebylo. Jen na podvozky. Na kola. Tíha, která nás rozmačká. Co teď? Modlit se? Předklonit se jako pokorný commis voyageur u dveří nejvyššího, císařskokrálovského kontoáru, zapřít dlaně do kolen a zvracet malovanou bídu světa?

Ale ne, vojáku. Nepředbíhej. Dnes ještě ne.

Seděl na slámě, bylo mu špatně z včerejšího rumu, při zemi houstla ranní mlha a náruč osudu se rozvírala všude, kam oko pohlédlo.

Kdože se těšil, sestřičko Fíno? Nikdo se na nic netěšil. Flanderkové jsou vzhůru břichem, ale mně je to wurst. Vylepte do oken na Velkém rynku moje parte, bude se tam vyjímat. Náš drahý Marcel, syn a bratr a statečný jednoroční dobrovolník, je nesvéprávný a nepoužitelný a nezvěstný. Já jsem se totiž ztratil, sestřičko. Já teď vstanu a půjdu vstříc osudu, to znamená lhostejno kam.

– Pan Brejška leží s dírou v hlavě. Zastřelil šimla Ferdu a potom

sebe.

Co je mně do toho?

– Musíš se ujmout dědictví. Splatit dluhy, nakoupit zboží. Plátna, kartoun i plst. A vyplácet nám úrok.

Nemusím, sestřičko. Plst nemusím a úrok taky nemusím. Dokonce ani táhnout na Bukurešť nemusím. Jedině musím jít vstříc osudu.

– Přece nebudu šlapat chodník. Jméno firmy tím utrpí! Jenom šlap. Nic lepšího nás nenaučili. Voják a šlapka, tak z toho ještě vyjdem se ctí. I když to, hádám, dlouho nepotrvá.

– Jsi ovce! Nikam nechoď. Podříznou tě. To je právě ten osud. Už půjdu. Je mně zima.

– Kam?

Ale ma chère! Slušná ženská se neptá. Kampak asi jdou vojáci? Na kraji podzimu?

Lstivý jak liška, nutno přiznat, Marcel Flanderka zrovna nebyl. I úsměv na tváři mu povadl. A cíl?

Cíl? V tomhle marastu? Ale mes chers!

Třásně mlhy visely z mokré oblohy, zdálky klinkal zvon, zval na jitřní, byla neděle po svatém Duchu, bůhvíkolikátá. A svět byl čarovný. Těch zvuků! Opodál zurčela nějaká voda, stékala nejspíš z louky do strouhy, strouhou pak bystře uháněla na velkou pouť do moře Severního, obkroužit hrdinný Helgoland, polaskat utopence, nežli je ryby sežerou. A sláma pod botou tiše vzdychla, jako by snila, že už záhy ji deště splaví a zatlačí do hlíny a ona bude tlít a práchnivět, až se stane humusem a s jarem z ní vyroste psárka luční, pýr obecný a možná i tuřín, v čas války plodina užitečná pro skot i pro lidi. A z nedaleké švestkové aleje sem zalétaly, zabalené v chomáčcích zvlhlé vaty, šplíchance nějaké hudby, činel a heligón, dzn tára, dzn tarara, už ho vezou, už s ním plují do země mandlí a máku, kvadrátek, pláč a koně s chocholy.

Nabízela se spousta možností. Jít k jihu. Tam byla ves Pelesov a ves Očelice. Jít k západu. Tam byla Výrava, rovněž pozoruhodná ves, s kaplí Jana Křtitele na rozcestí. Anebo k severu, odkud kynula pocestnému ves Pohoří a železniční zastávka. Anebo k východu, tam v pokojíku s oknem do náměstí vyspával opici opočenský podučitel a ve snu mu kouzelná Šahrazád nesla dvojitou porci hrachu se zelím.

Pohříchu Marcel Flanderka si tyto možnosti sdostatek neuvědomoval. S rozumem lehce zatemněným, ruce v kapsách odrbaného zimníčku, vykročil nikoli ke vsi Výravě, kde se mohl svěřit do ochrany Jana Křtitele, ba ani ke vsi Pohoří, kde mohl sednout na vlak a odjet například až do Týniště. Vykročil nazdařbůh vstříc osudu. To je to nejhloupější, co může udělat vězeň na útěku.

Je třeba uznat, že neměl peníze na jízdenku. Cestovat na nárazníku ho nenaučili.

A koneckonců co v Týništi? V Týništi už jsme byli. A jablka mezitím opadala.

A Jan Křtitel?

Ale moji rozmilí! Válka vás naštosuje do hlíny a vyroste z vás psárka luční a Jan Křtitel nehne ani prstem, vždyť je z gypsu a přišel na tento čaroskvoucí svět, aby pokřtil v Jordánu Pána našeho Ježíše Krista a ne aby chránil po Čechách vandráky, kteří úmyslně zanedbávají povinnost sloužit Apoštolskému Veličenstvu Františkovi Josefovi Prvnímu, znepříjemňujíce mu tím poslední týdny života.

Kdyby byl zůstal sedět na té ztuchlé slámě, udělal by líp. Ale bylo mu zima. A smutno. Šel.

Mrňavá svoboda. Mlha spadla, zemský ráj ukázal své bledé barvy a své prořídlé tvorstvo, kdo byl schopnější a svědomitější, dávno se odebral na frontu a netalácel se tu po polích, zkropených močůvkou a rozrytých leda motykou. Z houští pod lesíkem vylétlo hejno koroptví, na stránce stařík pásl kozu a pálil bramborovou nať, kouř se plazil a mizel, snad že ho polykala země, snad že tam byla mezi trávou tajná díra a tudy se unikalo rovnou do říše hlíz a kořenů a spár ve spodních horninách, do říše pramenité tmy. Ale takovou dírou se protáhnou jen brouci. A žížaly. A splasklé duše psů. Člověk ničemu neunikne rovnou. Natožpak člověk s kozou. Nebo s milostným, srdcebolným steskem, který ho nadouvá a nadnáší a činí směšným, nehodným obcování s červy;

Šel podle potoků, šel po mezích, při samotě nad vsí Meziříčím stála pumpa, napil se a ze skloněné větve si utrhl dva zelené ořechy a vyšla hospodyně s kopisti a on už měl na jazyku, že není zběh, že je Antonín Prágr, obchodní jednatel, ale žena pochopila, že je to zběh, a přinesla mu patku chleba a hrnek česnečky. Najedl se a poděkoval a

šel dál. Boty ho netlačily a byl naživu. Co víc?

Nic víc.

Mrňavá, hubená svoboda.

Šel mez nemez a pole nepole, směr se zdál celkem uspokojivý. Pokud ho neklamaly polední zvony a polední slunce, mířil k severu. Na severu jsou různé slibné země. Scandia. Pomořany. Gotland. Själland. Modrý led a příbřežní parníčky; v zálivu Botnickém se neválčí.

Směr se zdál dobrý, jenomže pozdě odpoledne se ukázalo, že cestu do severních zemí přetíná jakási řeka. Nebyla veliká, ale přeskočit se nedala. Přinejlepším se dala přebrodit. Nečíhala-li ovšem uprostřed zrádná hlubina. A co potom? Plavat? V zimníku? Tolik zase Marcel Flanderka po severních zeměpásech neprahl. Vzal řeku na vědomí, i řeka je zajisté dílo osudu, chviličku zaváhal, jít-li po proudu či proti proudu, i to bylo konečně lhostejné, po proudu to jen bývá utěšenější a dřív se dospěje k cíli.

K jakému cíli?

Ale proboha! To se tak říká. Aby se děti nevyptávaly. K žádnému cíli. K žádnému!

Nemohl vědět, že čtvrthodinku proti proudu, pode vsí Šestajovicemi jsou dva mosty a oba vedou dobrým směrem, pryč od trapného osudu.

Nemohl ani vědět, že ta řeka je Metuje. Že hodinku odtud po proudu je město Josefov. A že se k němu utěšeně blíží. Že jeho stopy uzavírají kruh.

Mrňavá cesta k svobodě.

Ostatně už se stmívalo.

Vlekl se ostřicí a mokřinou, znovu ho obestírala mlha, obzor zmizel, nebe se zatáhlo, nikde hvězda, ze zátočin páchlo bahno, večer jak stvořený k rodinné pohodě v domě na Velkém rynku, maminka Sofie nalévá čaj, bratříček Alfréd se cpe koblihami a čte si Villona, Fína leží na otomanu a piluje si nehty a voní fialkovou mastičkou. Nedaleko v té houstnoucí mlze tušil urousaný a ospalý Marcel Flanderka nějakou slabou zář, snad že tam do noci svítil colloredovský zámek, všechny svícny a lustry, snad že tam panstvo slaví svatbu, Róza Rozárie se vdává, bere si hraběcího myslivce,

společnost tančí, dvorní družina v opravdovských kostýmech, s nalepenými nosy, s maskami na očích, obrsti, milovníci, biskupové, arciknížata, přílby a kvadrátky a koně s chocholy, výskají, šoupou nožkama, točí se dokolečka a uprostřed pláče ztracená Róza Rozárie, nahá a hladká jako oříšek.

Nemohl vědět, že jsou to lampy nad ostnatým drátem josefovského lágru. Vlekl se a jeho sil už bylo namále.

Pak zčistajasna se pod ním země propadla, zřítil se dolů a ocitl se v čiročiré temnotě, v jakési úzké a hlinité chodbě, bůhví kam vedla, anebo to byl hrob, hromadný hrob, vykopaný pro batalión zběhů, zítra je sem budou vozit na káře a skládat. Marcel Flanderka na ně vyzrál, Marcel Flanderka je chytřejší, přišel dřív, vybere si nejvýhodnější místečko, suché a vystlané olšovým listím, bylo tam teplo, ticho a mír, stulil se na dno toho štěstěnou seslaného zemního příbytku, ještě zaslechl shora, z nezměrné výšky cinkot hraběcích postrojů, společnost už se rozjíždí, novomanželé se ubírají na lože, sbohem, Rózo Rozárie, člověk nedokáže žít sám. A usnul, aniž toužil se probudit.

Když se probudil, bylo bílé ráno. Probudil ho řev. Hlasy, jejichž chrabrou razanci důvěrně znal, drsné hlasy kaprálů a šikovatelů. Řvali Bajonett auf! a Vorwärts! a Feuer! a bylo slyšet důvěrně známý dusot, to vojenská bagančata udupávají bojiště, to je válka, vojáku, válka je radost, válka je důvod k žití, válka je sen feldvéblů, proměněný v razantní a chrabrou skutečnost, cinkaly polní láhve, rachotily závěry pušek, frkaly kobyly vyšších důstojníků, chrchlali z hloubi nastydlých hrdel prostí vojíni a řev poddůstojníků se nesl k nezměrným výšinám.

Marcel Flanderka opatrně vyhlédl ven. Bitevní vřava tam plála v plné kráse. V rozvinutých rojnicích klusali vojáci, bodla na puškách, čepice naražené do čela, z boku je kryly dva těžké kulomety a vzadu lelkoval houfec lapiduchů, kteří odpradávna neberou bitvy vážně.

Boj byl lítý, dusot zněl odhodlaně, cinkání lahodilo armádnímu uchu. Jen střelba se zatím neozývala. Krev zatím netekla.

A jako vhodná kulisa tyčil se za dějištěm té bitvy pochmurný, cihlový festunk Josefstadt.

A Marcel Flanderka vbrzku rozpoznal účel toho zběsilého a

přízračného děje. Pěší batalión, rozvinut do švarmlinií, nacvičuje útok. Šturm, zteč a závěrečnou řež.

Konec putování. Kruh se úpravně uzavřel a tato planinka je tedy přece jenom cíl. A je to obyčejná planinka, nic bizarního, poetického. Je to cvičák. Execírplac josefovské posádky.

A ten tichý a kýžený hrob, to není hrob. To je obyčejný zákop. Střelecký. Cvičný. Schützengraben. Nic zásvětního, kde by člověk ze sebe úlevně střásl žití jak olše své žluté listí.

Štěkly povely a dusající rojnice dobyly zákopu. Zmícení infanteristé naskákali dolů, ledabyle napodobujíce vrcholný akt, Durchstechen neboli propichování nepřátel ocelovým bodlem v boji muže proti muži.

Bylo to snadné vítězství. V zákopu se krčil samojediný nepřítel Flanderka Marcel, schoulený do zabláceného zimníčku. Ani ho neprobodli, pouze mu jistý vojín maďarské národnosti dosedl na hřbet a vykřikl cosi neslušného ve své mateřštině, ne z nenávisti, nýbrž z leknutí.

Řádně ho zadržel teprve velitel roty v hodnosti lajtnanta, který se přiběhl podívat, co to tam mají lemouni za povyražení. Dopadené individuum, podezřelé na první pohled, rozkázal dopravit pod eskortou do posádkové věznice, kde se už případ vyjasní dle běžné praxe a dle předpisu.

———

30. listopadu toho roku, ve čtvrtek, sunul se městem Vídní truchlivý průvod. Za rachotu bubnů pochodoval ulicemi smutečním krokem devadesátý devátý pěší pluk, za ním jel na koni osamělý jezdec ve vycíděném černém brnění, jakoby vypůjčený z dějepisu, pak jely hory věnců a potom, tažen osmispřežím, pohřební vůz a kolem něho jako zlaté mouchy dragouni a gardisté. Františka Josefa, císaře rakouského, vezli k definitivnímu odpočinku.

Za rakví kráčel nový císař Karel První a Zita z rodu Bourbon-Parma, jeho choť, uprostřed mezi nimi korunní princ Otto, čtyřletý panáček, poté bulharský car Ferdinand a bavorský král Ludvík a saský král Bedřich August a německý kronprinz Ruprecht a

arcivévodové a generalita a oba ministerští předsedové, Körber rakouský a Tisza uherský, a mnoho ministrů a knížat a prelátů a plukovníků a poslanců a profesorů a zkrátka všichni, kdo byli nezbytnou ozdobou tohoto velebného dvorního a státního konduktu, ba i leckteří, bez nichž by se byl kondukt klidně obešel. Publikum zvědavě přihlíželo, jak si vašnostové při té parádě vedou, nezívají-li u toho, neškrtí-li je korzety a netlačí lakýrky, nešeptají-li si o tramínku ze strání nad Adiží a o sboristkách z divadla An der Wien, a co říká sychravému počasí jejich revma a jejich podagra. Na mocnáře v rakvi nikdo přespříliš nemyslel; duše starého pána beztak svůj pobyt v hospodě pozemského těla neslušně přetáhla. A jeho vojenský génius hanebně nesplnil, co nasliboval; třetí válečné vánoce na spadnutí a pořád se to jaksi nevyhrávalo ani neprohrávalo a bylo to nekřesťansky drahé a u Sachrů servírovali dort bez šlehačky a kafe se vařilo ze žaludů, ekelhaft, a starý pán jako by se poslední dobou stěží upamatovával, proč oni se ti národové u Dunaje a u Verdunu a bůhvíkde všude um Gottes willen mydlí. František Josef První, císař rakouský, král uherský a český, opouštěl tento svět, který ho zklamal, který mu nikdy valného potěšení neskýtal a patřičnou vděčnost mu neprojevoval.

Karl Pavlovič Karé a Gennadij Fjodorovič Panov opouštěli toho dne večer městečko Ivlje, které jejich naděje nezklamalo. Lidé se tam na Panova rozpomněli. Člověk se vždycky s lidmi domluví snáz nežli císař. Lidé Panovovi poradili, že nejlepší to bude po řece. Za tmy a hezky při břehu, potichoučku, necákat veslem, nekašlat, nenadávat, že to jde proti proudu ztuha a pomalu, i dýchat radši míň. A proklouznou. Nebude to poprvé. Už se jich tady letos prosmýklo frontou na tucet. Všelijak se teď národové toulají. Loďka se potom pustí po vodě a lidi si ji chytnou.

Vyčkali tmoucí tmy a pluli. Panov vesloval. Karé šmátral před špicí loďky, aby neškrtli o kámen a nevrazili do nízké větve.

Sem tam to šplouchlo, ale jen ztichounka, jako když rybka vyskočí. Do vody padal sníh a roztával.

Byla to líbezná, sladká řeka. Proklouzli po ní čárou fronty jako užovky.

Vyskočili na břeh i s rancem křupavých podplamenic a kozích

klobásek, které jim lidi zabalili na cestu, loďku pustili po vodě a objali se a smáli se a zhluboka si oddechli, až se jim zakouřilo od úst.

Pak teprve si připomněli, že stojí po kotníky v mokrém sněhu.

A do Smolenska že je odtud bezmála čtyři sta kilometrů. Měřeno sirkou na mapě.

A ze Smolenska do Kalugy a zpátky pět set padesát.

A potom do Petrohradu skoro šest set.

A všady že tam bude sníh a sníh a sníh. Schroustali podplamenici a vyrazili k severovýchodu. Do toho sněhu.

———

– A co ten Prágr? Kde je?

– Toho jsem zastřelil.

– Prd jsi zastřelil.

Otec Liberté přijal uprchlíka nevlídně. Tohle se nedělá. To byl nevděk. Všivárna.

Jak takový profous vypadá? Když mu muklové utíkají a neřeknou ani sbohem? Jak si to profous zodpoví?

Praštil pěstí do stolu, kalamář se zakymácel a inkoust vyšplíchl. Marcel Flanderka si ležérně přehodil nohu přes nohu a odfoukl si kadeř, ovšem jen pomyslnou, otec profous ho za trest a pro výstrahu poručil ostříhat dohola.

Fotr Berta praštil pěstí do pokaňhaného stolu a zařval nejpřísnějším hlasem profouským.

– A co můj žirarďák?

– Je v Opočně, – s politováním přiznal Marcel Flanderka a okázale se podrbal na pravé hýždi, dávaje tím najevo, že věznice během jeho nepřítomnosti k neuvěření zpustla a v ajnclíku, Bože, chraň císaře a jeho rod, a v ajnclíku jsou blechy. Byl to výslech.

Vyslýchat vězně není profousova práce. Profous vězně hlídá. Profous o vězně pečuje. Aby se najedli, aby jim v noci nepršelo na čumák. Aby řádně pykali a polepšovali se. A hlavně aby neutíkali.

Ale kdo ho měl, neřáda, vyslýchat? Páni důstojníci od divizní prokuratury se povalovali kdesi ve Lvově nebo v Lublinu, ládovali se polským špekem a ztráceli spisy. Profous byl tady na to sám. Kam

oko dohlédlo, na všechnu spravedlnost, na všechen dějepis, na všechnu státní ideu sám a sám.

Kamínka hřála a otec Liberté ukusoval z krajíce namazaného husím sádlem; vězeň Mára už opět nedovoleně dostal z domu pucláček.

Ukusoval, olizoval si pysky, sádlo mu teklo po prstech, za oknem poletoval prosincový snížek, ale nic naplat. Když nejsou prokurátoři, ujmi se díla profous. Vlast se ptá na činy. Ne na formality. Je válka. Musí se zjistit a zaprotokolovat, co bylo. Jak to bylo. Kdy to bylo a proč. Musí se na vězně udeřit a vyškrábnout ž něho doznání, dokud je měkký. Vlast čeká, vlast se ptá.

– A kde je Růžena?

Kamínka hřála, otec Liberté si rozepjal límeček u košile a upřel na provinilce vyčítavý, usoužený zrak.

A jeho hlava rostla, až byla jako balón a hrozilo, že pukne těmi císařskými a královskými starostmi.

Protože vlast se kroutí a peče na ohni dějepisu, císařskokrálovská vlast se ptá, císařskokrálovská vlast žádá činy a prase aby se v tom vyznalo.

Mimoto Čeněk Swoboda už zase nevěděl, jestli je to s Růženou horší nebo lepší. Kreuzdonnerwetter!

Jestli to není nakonec úleva. Ať si Růžena táhne. Ať zmizí. Ať se nevrací, dorota dorotská, ať zdechne někde na mezi pod nadrženým kaprálem od trénu, který jí za to ani nezaplatí!

A bylo ticho, profousova hlava zprůsvitněla a žbluňkaly v ní krvavé otcovské slzy jako v láhvi od okurek zkvašená rybízová šťáva.

A bylo ticho, Marcel Flanderka převalil jazykem žvanec tabáku, co dostal zdarma na uvítanou od Venci Stránského alias Vajglaře, a rázně po vojensku bagoval. Aby se nepoznalo, že je mu smutno jako psovi.

– Vdala se. Za hraběcího myslivce. V Opočně.

– Moje Růžena?

– Jo. Moje Růžena.

– V Opočně?

– Jawohl. Leží tam na hřbitově. S tím myslivcem.

– Kde leží?

– V koutě. Pod drnem. A na drnu je žirarďák. Já jsem ji zastřelil.

– Růženu?

– Růženu. Vy jste ji znal?

Kdo pochopí tu bolest? Ten stesk? Tu hrůzu z opuštěnosti? Komu to všechno vypovědět, od narození až do smrti?

Nikomu. Člověk je sám.

Člověk nemůže být sám. Nicméně jest.

A profous civí, prsty od sádla a mluvnici dokořán. Rostou mu uši, už je má jak dvě umyvadla, asi poslouchá ten trauermarš, dzn tára, dzn tarara, tu závěrečnou řež muže proti Bohu. Je tady vedro. Mouchy. Proč nechcípnou, když je prosinec? Co bylo? Jak to bylo?

Kdo to pochopí?

Čeněk Swoboda vstal a obezřetně, na dištanc obcházel vyslýchaného. Někdy jsou nebezpeční. Rupne jim v palici a troufnou si. I na šikovatele si někdy troufnou.

Chudák František.

Z Františka je magor. Mešuge.

Příště při výslechu ať je pod stolem nachystaný kýbl se studenou vodou. Kdyby si troufl. Koho že zastřelil? Že leží na hřbitově? Ovečka ubohá!

– Prd jsi zastřelil, – opatrně hlesl a upřeně pozoroval šílence a vraha Flanderku, prozradí-li se. Zkušenému profousovi stačí i křivé mrknutí a už ví, na čem je.

– Prd, – pokorně doznal Marcel Flanderka a ani nemrkl.

Zaplaťbůh. Provinilec je normální. Provinilec lhal. Provinilec si cintá na vestu, aby mu to do oběda líp uteklo. Profous přistoupil k normálnímu Flanderkovi a dal mu po hubě.

– Je válka. Troubo. Kam ses hnal?

Marcel Flanderka neprotestoval, nebránil se, zavřel oči a facku nevrátil. Mouchy. Dzn tarara. Kam se hnal? Róza Rozárie leží naznak pod myrtou a válí se po ní nějaký jiný Péleus. Ó kterak umřít, mořská Thetido? Bolí to?

A tím byl případ vyřízen.

Skandál by nikomu neprospěl.

Příhody zběhů se zbůhdarma šíří jako legenda a škodí vojsku,

narušujíce bojovou morálku.

A škodí profousům.

Marcel Flanderka byl zavřen do ajnclíku s dřevěnou pryčnou místo kavalce, odebrána mu šněrovadla, vycházet směl jen na dvorek, na noc byl svědomitě zamykán. Po tři dny strádal o pouhém chlebu a vodě.

A tím to zhaslo.

Ani umřít nám není přáno, mořská Thetido. Zdálo se, že mě aspoň popraví. Na úsvitě. Kuličkou do srdce.

Ale kdež. Nepopraví. Kočárek uvízl v blátě, koně s chocholy rozemelou do salámu a je jen ostuda.

– Pitomo krále Václava, – už smířlivěji oslovil čtvrtého dne otec profous žalostiplného vězně v ajnclíku, přisedl k němu na pryčnu a popleskal ho po rameni.

Protokol o výslechu nesepsal. Nadřízeným orgánům případ neohlásil. Vzal to břímě na svá bedra, obtížil jím své samotinké svědomí, připraven zodpovídat se přímo matce vlasti, hospodyni a hundsfrajli domu habsburského, kdyby zavítala do Josefova na vizitaci a zeptala se, co že to kruci sakra tady bylo s jednoročním dobrovolníkem Flanderkou Marcelem za malér.

A ona nezavítá. Ona se ptát nebude. Slavná vlast rakousko-uherská pomalu už neví, kde bydlí a který z pánů jí dnes před usnutím přijde číst z Písma svatého a poté se k ní soucitně a neochotně přitulí. Zda arcivévoda, generalissimus či nedej Bože liberální demokrat. Takový je s prominutím již čurbes v domě i státě habsburském.

A co by bylo za malér? Jednoroční dobrovolník Flanderka Marcel se nerozvážně vzdálil z císařského a královského vojenského vězení a po jisté době, když nastalo pošmourné počasí, do vězení se zase dostavil. Uvědomiv si, že venku je to ještě blbější. Není-liž v tom kus vlasteneckého ducha? Občanské, císařskokrálovské kázně? Nebo alespoň moudrosti?

Jakýpak medle malér, vlasti matičko? Hleď si svých nocležníků, dbej, aby ti lůza nenatrhla podolek, o císařství a království profousa Čeňka Swobody se neboj. Profous Swoboda si svůj kriminálek náležitě hýčká a futruje a svou povinnost zná.

Vše běží, klape, přede a nebrání se. Vše je normální. Vězňové Pakštajn a Říha sbili na dvoře ze starých prken chaloupku, uteplili ji, vytapecírovali senem a pytlovinou a vězeň Mára v tom bohumilém doupěti krmí dva čuníky. Stará se o ně jako o vlastní, ba s nimi tam i spí. Už tloustnou, už se zakulacují. Profous je denně vizitýruje a ptá se jich, jak se jim daří a nemají-li stížnosti. Pakštajn, neznaboh, jim dokonce uspořádal křtiny. Kadet Krystion byl za kmotra, lili na ně vodu z flašky od rumu, hráli na hřebeny a na harfu a Pakštajn hulákal Pán s tebou, já tě křtím.

Jednoho jménem Konrád, to podle šéfa generálního štábu maršála von Hötzendorf, druhého jménem Karel na počest ministerského předsedy, tehdy byl Karl hrabě Stürgkh dosud naživě. Povedená slavnost. Dlouho se na ni ve věznici vzpomínalo. Na svatého Vincence, mučedníka španělského, se píchne Konrád. O masopustě Karel. Bude ovar s křenem, bude trdlovka, budou jitrničky, presbuřt, sulc, škvarky na cibulce, budou žebírka se zelím a šťavnatá krkovice a nadívaný bůček a šnycle z kejtky, a pokud by se všecko nesnědlo, může se poslat i malá výslužka nadřízeným orgánům. Namísto nezáživných protokolů. Ale ono se s požehnáním božím všecko sakumpikum sní.

Je válka. Z hlediska padlých vojínů bezpochyby jev politováníhodný. Ale jinak se žije v mezích možností. Jsme Češi a jsme lidi, ne? Profousa Čeňka Swobodu kupříkladu žádná podstatnější stížnost nenapadala. Žijem a šmakuje nám, melde gehorsamst.

Popleskával vyhublého vězně po rameni a bylo mu ho líto, chrastily v něm kostičky. Trouba František. Válka nás okouše a ocucá jak drůbky z kuřete. Když si nedáme pozor. František buličí oko. Co s ním?

– A kde je Růžena?

– Já nevím.

– Tebe postavit do fazolí. Aby na tebe srali holubi.

– Já vím.

Bylo by se to časem usadilo. Přestože otec profous Františka už tolik nepotřeboval. Pro Růženu ho nepotřeboval. Růžena byla pryč. Ale zvykl si na něho.

Jen kdyby válka trvala déle. Kdyby trvala navěky.

Přiznejme si to. Nestyďme se za to. Kdyby nám vydržela přinejmenším, než půjdem do penze.

Samozřejmě ne v Josefově. U Verdunu. U Dunaje. U Grodna. Tam ať se pilně válčí.

V Josefově byl klid. V Josefově si dávali pozor. Zato si mohli spořádaně vařit ovar, strouhat křen, bílit průjezd, udržovat vězení v čistotě a suchu.

A zajatci? Čtyřicet tisíc otrhaných duší a těl? V lágru hned za městem? Ve špíně, ve vších, o hladu?

Co by zajatci? Nic zajatci. Dumat o zajatcích není profousova povinnost.

A vdovy? A sirotci? A kriplové bez nohou?

Nic vdovy, nic sirotci. Není povinnost.

Válka však se přehoupla přes vršíček, jako hořící hvězda přesršela zenitem a nachylovala se k pádu. Zbývá rok? Půldruhého? Princ Sixtus Bourbonský, bratr hezounké císařovny Zity, se už v Paříži nenápadně poptával, zač by bylo jedno zánovní příměří a dostala-li by rakouská říše slevu, pakliže by se rozhodla pro separátní mír.

– Už to tu přečkáme, Františku. Nežili jsme si špatně. Uznej.

– Já nevím.

– Žili jsme si tu za větrem. Na frontě sprostě fouká. V zákopech se lidi propichujou bodákem.

– Já vím.

– Jenže co potom? Po válce?

Profous se utrápeně škrábal v podpaždí, asi tu opravdu někde byla zatoulaná bleška.

– Po válce bude nepořádek, – vzdychal moudře a vlastenecky. – A z armády se bude propouštět. Válka je hrozná, ale zvykli jsme si na ni. Válka je psovská, okusuje lidské plemeno, ale co my si bez ní počnem, Františku?

Marcel Flanderka se natáhl na pryčnu, podložil si hlavu čepicí a pohodlně si žalostil nad ztrátou něčeho, co stejně nebylo, avšak profous se upřímně a nefalšovaně trápil, vytrvale a zamyšleně se škrábal a civěl do prázdna, jako by objevil chybu v dienstreglamá. Kaz. Černou díru. Trhlinu od pařátku pravdy. Temnou budoucnost.

– Možná bude i amnestie. Amnestie je svinstvo. Vyvěsím bílý prapor a v hospodě se mně i frajtři budou smát. Nebo nakonec někoho zabiju a sám se zavřu a sám se budu hlídat. Žijem a šmakuje nám, ale ježíšikriste, co nás čeká? Neopouštěj mě. Nespi, Františku.

A otci profousovi se zakalily oči a on, ač dědic tuhých rajteráků a krígsmanů a prétoriánů, on hořce zaplakal.

3

V pondělí na svatého Vincence v šest hodin ráno, ještě za egyptské tmy, byl pečlivě naostřeným bajonetem proboden Konrád. Krev schytána do neciček a kadet Krystion, na odpovědnější práci trdlo, tou vlažnou hustou tekutinou míchal, až se mu zvedal žaludek. V deset patnáct, opět navlas podle časového rozvrhu, kladl vězeň Mára na mísu první kousky horkého ovaru. Otec profous si uřízl sousto ouška, sousto sleziny, šrůteček laloku a čtvrtku ledvinky, co do množství nepřeháněl, aby se předčasně nepřejedl. Drobátko přisolil. Napíchl na vidličku. Obalil v křenu. Vložil do úst, jazykem přitiskl na patro a soustředil se. Bylo ticho, jako když velitel divize před útokem svírá v dlani své generálské cibule a rafička odměřuje poslední vteřiny. Pět. Čtyři. Tři. Dva. Jedna.

– Epes ráres! – zašeptal.

V tu chvíli vězeň Pakštajn, vykloněn z okna prádelny, kde se to nanebevzetí konalo, zalícil k obloze pěchotní puškou soustavy Mannlicher a vystřelil. Nabito měl jen slepákem, nebyla to rána do prsou nepřítele, byla to rána pro potěšení a čistě pro kravál.

Vzápětí pak i všichni ostatní si naložili na talíře a štědře to posypali křenem. Ale nežli se dali do bezbožného hltání, pozvedli způsobně štamprlátka s borovičkou, počestně vyhandlovanou za dva erární lajntuchy, a připili na zdraví profousovo, na libozvuk jména Vincenc, latinsky Vincens neboli Vítězný, po česku Vincek, Čeněk, Čenda, otec profous oslavoval jmeniny a pašík byl obětován mučedníkovi španělskému na oltář.

Cpali se jako zběsilí. Jen kadet Krystion na reterátě trvale zvracel, bylo to dítě městské, z Krakova, jaktěživ neviděl tolik mastnoty.

Ve čtrnáct třicet už se jasně ukazovalo, že nadřízené orgány nedostanou ani bančičku krvavých krup. Zato ve věznici že bude nejmíň do neděle ráj na zemi.

V patnáct pětapadesát, když se otec profous navrátil mezi své věrné, odbyv si nahoře v pokoji odpolední siestu, drapl ho opilý vězeň Stránecký zčistajasna pod krkem.

Jitrnice už chladly na prkně, škvarky v kastrole zlátly a šuměly.

– Hajzle otlemená, – pravil ke svému ochránci a pečovateli Václav Stránecký vulgo Vajglař.

A bylo po ráji.

Bůhví co toho chlapa posedlo. V civilu trégr na nádraží. Který je rád, když kápne navíc šesták diškrece. V armádě ukoptěný purš, pucuje obrlajtnantovi boty a běhá pro pivo. A odsouzený kvůli mravnostnímu deliktu, málemže zprznění panny. A dovolí si sáhnout na šikovatele, na profousa, na vyhlášeného dobrodince trpících vojínů, jenž jim, šibeničníkům, pěstuje zelí k vepřovým žebírkům a div jim v noci nechodí přikrývat cemr, aby se nenastydli a nepočurali.

Ale v opilství se to někdy stává. Zahlédneš nahou prdel, kde odpradávna splýval vyšívaný ornát a kryl posvěcené pozadí. Švihne ti mozkem proutek pravdy, ani ses nenadál. Obvykle je to pouhý mžik, nestačíš porozumět, co ti to bliklo v kotrbě, nestačíš pohnout prstem, aby ses té holé pravdy dotkl, a už tě znovu zalije rmut, chandra, sklovitá metylalkoholická nirvána. Václav Stránecký, nicotný kšeftaříček s tabákem z nasbíraných oslintaných slavíků, však tentokráte stačil. Václavu Stráneckému bliklo v kotrbě, že arest je ze všeho nejkrutější a nejodpornější, třebaže do něho nefouká. Že nosit bagáž nafrněným paničkám je proti tomu rozkoš, ptačí let, brouzdání jitřní rosou. I chcípnout že je proti tomu ptačí let. A snad i lozit blátem na frontě.

A on? On dostal za neprokázané znásilnění majorovy dcery, která s ním hupla do křoví dobrovolně, takřka s nadšením, devět měsíců a propuštěn měl být už loni v květnu. A dodnes aby hnil v lapáku. Protože rozkaz k jeho propuštění nedošel, divizní soud vesele honí polské holky po Lublinu a profous, šikovatel a dobrodinec Čeněk Swoboda bez písemného rozkazu beránka ze svého stáda nepropustí, někdy ani ten písemný rozkaz nepomůže, je-li na něm rozmazané razítko, Čeněk Swoboda si zvykl na své beránky, kromě nich nemá živou duši na světě, nejradši by je zaházel slámou, hnojem, zatajil,

zapřel i nejvyšším orgánům, schoval před nepořádkem, před separátním mírem, před amnestií, nejradši by je na doživotí zavřel do sklepa a tam si o ně pečoval a vyslýchal si je a polepšoval je a nakládal s nimi okurky a hrál si s nimi na kriminál, i kdyby od Verdunu po Soluň už byl klid a na rumištích, kde stály posádkové věznice, rostl kmín a heřmánek.

Šestnáct měsíců v smrdutém lapáku, z toho sedm zbytečně, a vstávaje lehaje děkovat za proužek tlustého od šunky!

– Hajzle jeden křivá, – upřesnil svoje oslovení, levačkou stále svíral poddůstojnický krk a pravačku napřahoval k Márovi, který na stole naklepával řízky k večeři.

– Dej sem tu paličku, vyflajznem se mu na řízky.

Neboť ti nejhodnější dobrodinečkové bývají nejšpinavější ksindl pod sluncem, svitlo ještě Václavu Stráneckému v kotrbě a byl by to navzdor opilosti spoluvězňům i vysvětlil a paličku na maso jim potom předal, aby si taky poklepali na základní kámen císařského a královského vězeňství.

Spoluvězňové však zaváhali. Asi že nepovažovali za vhodné řešit otázky natolik složité ve stavu natolik podrouš̌eném. Anebo se příliš těšili na smažený řízek bez chleba? Mára paličku nevydal. Pakštajn odklidil do bezpečí načatou láhev anýzovky, vyhandlovanou za dva tucty erárních onuček, a zapálil si portoriko, ukradené v profousově pokoji, když tam byl dopoledne pro flintu. A Flanderka se rozesmál jako pominutý a hodil po Vencovi Stráneckém půlku jelita, jímž zajídal pachuť anýzové tresti, říznuté denaturovaným lihem.

– Nech toho!

Tou dobou v podvečerním šeru, jižně od městečka Borisova, v minské gubernii, v borisovském Újezdě, přecházeli Karl Pavlovič Karé a Gennadij Fjodorovič Panov zamrzlou řeku.

Soužil je hlad, od včerejška od rána nejedli. Od včerejšího večera si Karé nepřevázal nohy, zarudlé a plné puchýřů, zima je na Bílé Rusi zlá a mráz, při němž vranám křehnou křídla, lidským nohám na zdraví nepřidá.

Nemohli vědět, že zrovna tudy prchal domů také jeden voják, také to bylo ve sněhu, ale už dávno, a ten voják byl císař a prchal směrem opačným a nezábly ho nohy, adjutanti mu je omotali kožešinkami.

Řeka se jmenovala Berezina.

Na Napoleona Prvního se tu nikdo nepamatoval. I živých carů a císařů je vždycky víc než dost.

– Nech toho, – smál se Flanderka. – Aspoň jsme naživu. Ve fazolích. Mně je to wurst.

A bylo s konečnou platností po ráji.

Václavu Stráneckému se jelito rozplesklo na čele a on překvapením zavřel oči. Profous ho hbitě kopl kolenem do podbřišku, o krůček poodstoupil a praštil ho, přikrčeného a skučícího, pěstí do vazu. A velel odchod na cimry, kehrt euch, Schluss, Ruhe, poklusem!

O poklus se ani nepokusili, vždyť sotva stáli na zadních. Ale šli, potáceli se, motali se, opírali se druh o druha, přiomráčeného Vencu Vajglaře strkali před sebou, šli na cimry.

– Škoda je tě, má panenko, škoda je tě nastokrát, – lítostivě zapěl Pakštajn, naposledy obhlížeje klenutou místnost a umaštěný stůl. Nebylo docela srozumitelné, má-li přitom na mysli maso anebo paličku. Obojí ta příležitost beztoho už byla v sakrech. Šli na cimry.

Šero černalo a od severu byl cítit kouř. Voněl dřívím, voněl vrbovou kůrou, voněl jahodovým kyselem, politým smetanou. Panov se nadechl a ochraptěle zavolal do té promrzlé tmy:

– Christos voskres!

A hned se za to trochu zastyděl, jednak že voják na útěku ztíška i našlapuje, natož aby řval na lesy, jednak že Karl Pavlovič Karé každou jeho zmínku o Bohu, byť to bylo i v přísloví, potrestal zdrcujícím pohledem. A jednak že nebyly velikonoce.

Ale Panovův dědek též takhle z hruba hrdla křičíval, když se mu otelila kráva, když vylil a utloukl křečka na poli, slovem když se vylíhl velký důvod k radosti, ať si to bylo třeba v prosinci:

– Vstalť jest Pán z mrtvých!

A velký důvod se vylíhl. Panov a Karé byli doma. Sto osmdesát kilometrů za frontou, měřeno sirkou na mapě.

Vylíhl se arci i důvod dostavit se k nejbližší komandantuře a hlásit se poznovu do carské armády. Ale o tom Panov a Karé prozatím neuvažovali. Šli do Petrohradu. A předtím Panov na skok do Kalugy, přesvědčit se, jak je to s dětmi. Armáda Mikuláše Druhého musela

zatím bránit a rozhojňovat carské impérium bez jejich pomoci; oni měli důležitější starosti.

Čeněk Swoboda osaměl v prádelně a smažil si řízek.

– Christos voskres! – neudržel se Panov a zvolal podruhé do tmy borisovského Újezdu.

Sádlo prskalo a profous byl rozmrzelý, s gustem by byl plivl na kamna. Svinská práce! S gustem by si byl zalezl do kotle na prádlo a přikryl se pokličkou, polibte mně všichni šos! Svět se řítí do zkázy, do košťálů a na kompost dějin a nikde špetky uznání pro služebníka sivého, jenž miloval ten svět a v předklonu, v pokleku tomu světu sloužil.

Karl Pavlovič Karé potrestal zdrcujícím pohledem Panovovo zaostalé vzývání osoby nezcela historicky doložené; pravdaže pohledem nezcela účinným, bylo už sotva vidět na cestu.

Sádlo čmoudilo, profous obrátil řízek a poodtáhl pánev na kraj plotny. Miloval vlast. Krkonoše ji zdobí, Jadran ji omývá. Alpy Ötztalské ji střeží, Alpy Transylvánské při jejím prahu leží. Širou vlast, bez řečí, bez přemýšlení, předklonmo jí sloužil. Věčnou vlast, kde se daří jedli i vinné révě, chmelu i bramborám, kde jsou stepi i ledovce i háje oranží, kde se hovoří německy, maďarsky, česky, polsky, charvátsky, rumunsky a čertvíjak ještě a kde ševelí modlitby katolické, pravoslavné, luteránské, židovské i mohamedánské a vojsko je pyšné, policie svědomitá, úřednictvo solidní a kde jsou lidé jedna rodina. Habsburskou dynastii miloval, prastarou, houževnatou, plodnou, Františka Josefa Prvního oddaně miloval, císaře v polní uniformě, vdovce opuštěného, otce nešťastného, dobrodince posmívaného. Svou hodnost miloval, nejvyšší poddůstojnickou. Svou službu miloval, svůj úřad profouský, poklidný, nenáročný, lenivý, svůj byt, svůj mundúr, svoje uhlí. Svou zahrádku. Večery miloval, kdy je tak divně teskno vdovci opuštěnému, tikají hodiny, venku padá snížek, v pokoji je teplo a zdola, z cel a cimer se line hra na hřeben a oplzlá píseň anebo smích a mlácení do dveří, jež nikomu neškodí.

A vše se náhle hroutí? Štírové ohniví! František Josef tlí v rakvi, prý že ho lajdácky nabalzamovali. Válka se přehoupla přes vršíček, emisaři císařovny Zity škemrají o příměří a vojsko nedobylo ani

Benátek. A úřednictvo defrauduje i saze v komínech. A zdola z cel a cimer není slyšet jediného hlásku. Vězňové trucují. Šeptají si. Pomlouvají svého profousa. Nebo se obmyslně dorozumívají? O vzpouře. O vraždě. O spiknutí. Bude nepořádek. Bude mír. Amnestie. A je vůbec vlast věčná? Čeněk Swoboda sundal pánev z plotny a sedl si s řízkem ke stolu. Sám. Kamna hřála. Co nás čeká? Venku je tma, svatý Vincenci umučený, hrobová tma, štírové pářou Františku Josefovi výložky a pomazaná hlava smrdí.

Řízek byl chutný, lahodný. Není nad prase doma krmené.

– Chyť se mne kolem krku, – řekl Panov, když řádně pozdravil rodnou zem. – Ber to jako rozkaz.

Karé ho poslechl. Congelatio bullosa, omrzliny druhého stupně, působí postiženému silné bolesti. Pověsil se na Panova a šli. Zamotáni do ukradených koňských houní, přilepeni k sobě propoceným a zmrzlým suknem, zabořeni do sněhu, hladoví, šli. Panov táhl Karého jako suchou větev; puchýře při druhém stupni omrznutí jsou četné a některé z nich krvácejí dovnitř. Šli. Do Smolenska, odtamtud Panov na skok do Kalugy a potom oba spolu do Petrohradu. Jednoduchá maršrúta. Nic temného, nic trýznivého, nikde štírek z apokalypsy. Jiné cesty nebylo.

Začátkem února zahájilo Německo ponorkovou válku.

Venca Stránecký vyfasoval čtrnáct dní temnice se stravou poněkud fádní, komisárek a voda. Jelikož předpisová temnice v josefovském vězení nebyla, vsadil profous delikventa do nejprťavější cely a poručil v ní začernit okno. Příkaz důmyslně provedli Pakštajn s Říhou, tlustě pomazavše to okno térem. Venca Stránecký přežil pobyt v temnici bez úhony, jenom pak dlouho, nasáklý dehtovými výpary, nutkavě připomínal pisoár. Jeho případ Čeněk Swoboda nadřízeným orgánům neohlásil. Byl by se nesnadno vyhnul vylíčení okolností, za nichž k incidentu došlo; zejména přiznání faktu, že se vězňové pod jeho osobním dohledem nadrátovali jak ježíšci. A co je nadřízeným orgánům mimochodem do toho? Profous Čeněk Swoboda hrozící katastrofu císařskokrálovského vězeňství zvládne. V hranicích města Josefova ji spolehlivě zvládne a od hranic Josefova ji odvrátí. Sám. Tak slibuje své vlasti, habsburské dynastii, chmelu i bramborám, Františku Josefovi Prvnímu.

Jehož hlava, šupácky nabalzamovaná, ohnívá a ztrácí podobu a smrdí.

Během února potopily německé ponorky sedmačtyřicet miliónů krychlových stop nepřátelské tonáže. Byl to skvělý úspěch, orlice na vilémovské standartě pozvedla zplihlou schránu malého, ale sporého militárního mozku, popřála britským utopencům příjemnou koupel v mořské hlubině a zazpívala Wacht am Rhein. Válka, ó drazí orlové skalní i královští, válka je safraportsky nádherná. Pokud se vyhrává. Hoch!

– Ponesu tě na zádech, – rozhodl Panov kdesi mezi městečkem Borisovem a městečkem Toločinem, na polní cestě uježděné saněmi a udupané špatně okovanými herkami.

Panov, ačkoli prasprostý koňák od artilerie, ujal se velení. Karé byl zchvácen a zmrákocený bolestí; být sám, dávno by se už svalil do sněhu a usnul.

– Ber to jako rozkaz, – stroze dodal Panov. Ujal se velení a nepřipouštěl debaty.

Karé ho poslechl. Jako přízrak, jako dvounohé hrbaté zvíře se potáceli z minské gubernie do vitebské, zarytě sledujíce svůj směr, svůj cíl, svůj neslitovný vizión.

Nazítří ráno, Toločin už byl v dohledu, Panov upadl.

Leželi mezi kobylinci a usínali. Směr, cíl i vize, vše se rozmazávalo a měnilo v horký, pocukrovaný tvarohový piroh a opět v zasněženou stráň a znovu v piroh. Nedaleko jel vlak. Pomalu, tiše, v chuchvalcích bělostného kouře. Lokomotiva, tendr, lazaretní vagóny. Tak pomalu, jako by stál a jen země-piroh zlehýnka uplouvala. Sníh. Olše. Domek při trati. Kdopak by věřil, že ještě jezdí vlaky? Kam jezdí?

– Donesu tě na nádraží.

Panov se otřepal, zahnal spánek, vstal a rozhodl. Ten vlak jel totiž do Smolenska. Kam jinam?

Ponorka jest opatřena torpédomety, jež vystřelují torpéda.

Utopení jest násilná smrt, jež nastává, jakmile se dýchací cesty naplní vodou.

Torpédo pomocí čtyřválcového motoru **m** pohybuje se k nepřátelské lodi, na kterou narazí, a úderník **u** způsobí výbuch trhací náplně **n**. Je to zbraň

perspektivní, velmi účinná.

Smrt utopením u normálních jedinců nastává za pět až patnáct minut. Za pět až sedm dní objevuje se macerace kůže. Vyplouvat na hladinu započne tělo v létě asi za týden, v zimě za dva týdny. Utopenec plove zády vzhůru, hlava je mírně pokleslá do vody, i končetiny visí dolů. Teprve když hnilobné plyny prostoupí tělo, vynořuje se mrtvola úplně. Po třech týdnech začíná odlučování vlasů, obličej je černofialový a značně zduřelý, poškození od ryb a ptáků častá a zpravidla rozsáhlá. Identifikovat zesnulého je procedura náročná, v podmínkách válečných zhusta neproveditelná. Mrtvola působí velmi odpudivě.

Leccos působí odpudivě. Je válka. Neomdlévejme nad macerovanou lidskou kůží, jestliže jsme předtím pozapomněli omdlít nad lidským životem.

Panov Karého zul, opatrně mu sňal onučky a zaťal zuby, když viděl to dílo matky přírody. Ale hned se rozesmál a pohrdavě mávl rukou.

– Za tři dny budeš ve Smolensku tancovat s gubernátorkou.

Umyl Karému nohy a zabalil je do houní, aby se vyhřály. Propíchal puchýře. Pak nohy třel a hnětl, namazal kouskem žluklého špeku a zase hnětl, pak znovu umyl, polil jalovcovou samohonkou, odcizenou z kapsy kolemjdoucího opilce, a obalil onucemi, které vypral a usušil za nádražím na sluníčku.

– Za tři dny ve Smolensku zapálíme paškální svíci. Že ses uzdravil.

Karé ho ani nepotrestal pohledem. Spal.

Za tři dny byli stále ještě na toločinském nádraží. Vlaky jezdily zřídka a v Toločinu nezastavovaly. Naskočit za jízdy by Karé nedokázal.

I za čtrnáct dní byli ještě na toločinském nádraží. Karé se už dobelhal ke kolejím, když z dálky zahvízdal vlak, potom však ve strkanici a rvačce zůstal vzadu. Naskakovali jiní. Někteří také padali pod vlak. Zmatek byl jako při potopě světa.

Tábořili pod střechou nádraží, zběhové, bosáci, kriplové, trestanci na útěku, zabloudila-li ke stanici patrola, neodvážila se mezi ně. Ve dne žebrali a kradli po okolí kostnaté slepice. V noci polehávali

kolem jediných nádražních kamen a pálili v nich zbytky nádražních dveří a nádražní podlahy. Zmatek byl jako před posledním soudem. V Toločině a v Petrohradě a ve Smolensku a všude od Kišiněva po Vladivostok.

Vpolou března se tatíček car Mikuláš Druhý vzdal trůnu. Dynastie Romanovců po třistaletém panování prchala do dějepisu.

– Konečně, – pravil dějepis, otevřel dubovou truhlu s dynastiemi a trochu to uvnitř sešlápl, aby se tam příchozí vešli.

Koncem března se vrátila Růžena.

Těhotná. V sedmém měsíci.

Vrtkavé jsou hvězdy carů i hvězdy kočovných milovnic.

Arnoštek Engel kvůli tomu už před vánocemi utekl na Moravu k německé šmíře; ale Arnoštek byl nevinen. Růžena byla těhotná s jednoročním dobrovolníkem Marcelem Flanderkou.

Doktor v Bydžově ji vyhodil. Doktoři v Chlumci a v Přelouči taktéž. Abortus arteficialis provedený bez vážných důvodů je čin trestný. A vážné důvody Růženě chyběly. Celá ta věc byla jakási neseriózní. Chyběly jí i peníze.

Když už se to nedalo ušněrovat, objal ji Jožka Kočka a uronil soucitnou, těžkou, shakespearovskou slzu.

– Spanilá Ofélie! Tisíc přirozených ran, jichž tělo dědicem! S tímhle pupkem na bínu nemůžeš. Jeď domů k mamince.

Růžena se vrátila domů. A kam se měla vrátit?

– Kdyby se k tobě moc tiskla, – zkušeně radil Panov, – šlápni jí na palec. Ženská je fretka. Lísá se, mžourá a myslí na vdavky. Šlápni jí na palec!

– Komu na palec?

– Gubernátorce!

Smáli se a překřikovali skřípění, rachot, vítr. Byl konec března, jeli do Smolenska. Vlakem. Zadarmo. Na nárazníku.

Růžena seděla v kuchyni na štokrlátku, kouřila cigaretu a ušklíbala se.

Životopis jak z knížky.

Dáma s kaméliemi. Ve vůni viksu na boty a kyselého zelí.

Johanka z Arku naslouchá svým hlasům. Ale zbouchnutá.

– Jaké štěstí! – šeptaly hlasy. – Plod života tvého. Jaké neskonalé

štěstí!

– Utopíš se dnes nebo až zejtra? – šeptaly hlasy.

– I porodila vojáka, – šeptaly hlasy. – V hodnosti šikovatele.

Otec Čeněk Swoboda stál nad ní, oblékl si na to parádní uniformu, rozhodnut neprodleně případ vyjasnit a vyřešit dle běžné praxe a dle morálního kodexu.

– S kým? – zahájil výslech, pominuv delikventčiny personálie, které znal, a pominuv i obřad přísahy, který se mu zdál nepřiměřený.

– S myslivcem, – odvětila Růžena a ušklíbala se. Rozpřáhl se a potěžkal pěst. Růžena zvedla hlavu, aby se mu dobře mířilo.

– Na seně. Byl v parádní uniformě. Chtěl si ji svlíkat, ale já říkám nesvlíkej, Liebling, sluší ti, rozepni si jen knoflíky. Ještě nějakou podrobnost?

Otcovská ruka klesla. I profous někdy pozná, že rána pěstí mezi oči zbloudilé ovci potrhaný kožich nespraví a ovčákovy chmury nezažene.

Parchanta!

Po všech snech o vnoučkovi, který by se v uniformičce batolil po věznici a dával nový smysl té prastaré budově, té svatyni císařského, v posměch a opovržení a hrůzy amnestie upadajícího vězeňství. Maličký profous František Flanderka. S maličkou pěstí. S maličkou šavlí. S maličkým císařstvím a královstvím. Za větrem. V hodnosti šikovatele. Trubač náš, kornet stříbrný, po němž plačíce a poníženi, od puršů fackováni voláme.

A ne. Marnost. Růžena přinesla parchanta a je drzá a neprozradí s kým. I kdyby ji zabil. I kdyby ji zavřel do ajnclíku a denně mlátil prutem, až by jí naskákaly pryskýře.

Rozepjal knoflíky, svlékl uniformu, přestože i jemu slušela, a lehl si v pokoji na kanape. Usínaje zahlédl kytici růží, byla to nepochybně svatební kytice, a za ní tvář Marcela Flanderky. Stál na zahrádce ve fazolích a srali na něj holubi. Milý chlapec. Naděje vlasti. Jen ho vzít pořádné u huby.

V pondělí devátého dubna Angličané pod velením vynikajícího dělostřeleckého taktika generála Henryho Horna, barona a v čas míru pěstitele skotu na panství Stirkoke, prolomili frontu u Arrasu směrem na Vimy, úspěšně použivše tanků. Nebyly však po ruce čerstvé

divize, jež by do průlomu vnikly, a tudíž Němci díru zase zacpali. Ztráty na padlých i raněných byly oboustranně hojné. Změny v linii fronty zanedbatelné.

Smrt v zapáleném tanku je pravděpodobně velmi nepříjemná. I na otrlé sběrače padlých působí mrtvoly depresivně.

Toho pondělí Gennadij Fjodorovič Panov, průměrný koňák od dělostřelectva a v čas míru živitel čtyř dětí, překročil další řeku. Tentokrát po mostě. Už mu otrnulo, šel i za dne, už si i pískal, už se tak obezřetně neskrýval. Byl doma. Řeka tekla jarním proudem a unášela kal, při jejích březích se zelenaly mladé listy jív a jasanů a jmenovala se Dněpr. Christos voskres! Panov pospíchal do Kalugy svolat si děti, běhají po lukách nad cihelnou anebo v potoce chytají mříinky, jsou to divoké děti, zdravé děti, vydrží všecko, voda jim neublíží, mráz je nespálí, voják Panov jde domů podívat se, jak jim rostou zuby a kštice jak jim vlhnou v dubnových přepršákch. Do Kalugy už bylo sotva dvě stě verst.

Bývalý voják Panov, řečeno skromněji. Do armády už se Gennadij Fjodorovič navrátit nemínil.

Z Kalugy se mínil navrátit co nejdřív do Smolenska. Čekal tam na něho bývalý voják Karl Pavlovič Karé. Bydlel v boudě u říčního přístavu, ujala se ho vdova po nočním hlídačovi, ale tancovat s ní nechodil; hojil si nohy, posedával nad miskou brambor s jinými bývalými vojáky a vykládal jim o zemi svobody, už dozajista blízké, a čekal na bývalého vojáka Panova, půjdou spolu ze Smolenska do Petrohradu, vyrazí, jen jak žito vystrčí první klásky, tak rozhodl Panov, zhruba odhadnuv, kolik může trvat cesta do Kalugy a zpátky a brzo-li se dočista vyhojí omrzlé nohy. In puncto nohou se asi trošku zmýlil, nehojily se, dala se do nich plíseň a nepomáhal kafr ani líh, ale žito už bylo nad kotníky, koncem května budou klásky delší než myší copánky a Karl Pavlovič Karé půjde do Petrohradu třebas i po rukou.

V Petrohradu to začne, věděl Karé. Po žních, počítal. Patří se, aby byli u toho.

Panov pospíchal, jako by v Kaluze hořelo. Jenom se kraťounce podívat na děti. I to se patří.

Typhus exanthematicus je prudké infekční onemocnění,

způsobené mikrobem Rickettsia Prowazeki. Šíří se rychle, přenáší se i dotykem, k hromadnému rozšíření přispívají zejména vši, kromě vysoké horečky a celkového těžkého stavu je choroba charakterizována červenými skvrnami po celém trupu. Epidemický výskyt je zaznamenáván odevždy v dobách válečných. Onemocnění velmi často končí smrtí.

– Nestyď se. Přidej si, Františku, – pobízel otec profous.

Jedli na ušmudlaném ubruse. Z polévkových talířů. Lžicí. Růžena si přitom četla noviny. Byli doma. Jedli hrách s močenou okurkou.

– Pasovala by k tomu vířtle, – správně poznamenal profous. – I husí stehno by pasovalo. I šunka. Vařená. Jenže co naděláš? Zaplaťbůh, že je dost hrachu. Jsou lidi, že by ti za pytlík hrachu položili do postele vlastní dceru. Sami by jí roztáhli nožky a šoupli by ti ji do postele. Za pytlík pod pytlík! A zas by bylo o vojáka víc!

Polkl, aby se mohl jaksepatří rozesmát, ale včas mrkl po Růženě a zarazil se.

Růžena jedla málo. Hrách nadýmá.

– Nemluvte o provaze v oběšencově domě, – ušklíbla se.

– Mluvil jsem o pytlíku. Jenom tak všeobecně. Nevykládej si to hned sprostě. Pytlík přece nemá nic společného s domem ani s provazem, – zevrubně vysvětloval otec Swoboda, pro něhož bylo Růženino podobenství příliš složité. – Kde je tu oběšenec? Kde?

– Tady já, – zažertoval Marcel Flanderka, aby pomohl hostiteli vybřednout z lepkavého tématu.

– Ty si stěžuj! – vytrvale klábosil profous. – Žijem si špatně? Nežijem si špatně. Uznej to, hergot, Františku. Přidej si hrachu, neostejchej se.

Marcel Flanderka olízl lžíci a poslušně si přidal. Nejíst hrách není vzpoura. Plivnout do kastrolu není čin. Nacpi se, chlapče, zesílíš. Je tady teplo. Darmo se vzpírat. Růžena dostane dvoje peřiny. Za větrem. Už to tu přečkáme. Jez, ztloustneš. Bude voják s křenem. Bajonett auf!

Bože můj, Rózo Rozárie! To už jsme nejspíš v zemi Šehrsor. Která, jak známo, není.

Hnusí se mi to všecko. Vířtle i oběšenci i roztažené nožky. Já jsem vás, Rózo, miloval!

Ty mně vlez na hrb, vojáku.

Milovali jsme se v mořském zálivu. Kvetly tam palmy. Rostliny jednoděložné. Achilleus se je učil rozpoznávat podle druhů, probírali to právě v přírodopise. V tercii. Palma datlová, palma vosková, palma betelová. Typická flóra tropická. Ecuador, Kongo, Sumatra, ostrovy Šalomounovy, korálové i sopečné, vzdálené devět tisíc anglických mil. Tam všude jsme se milovali, ó růže sáronská! A vás teď nadýmá hrách!

Drž pysk, vojáku. I já jsem jednoděložná. A podívej se na mne, podívej!

– A okurku si vezmi, Františku. Je ti smutno? Inu jo. Taky jsem si představoval. Zamlada. Že budu lajtnantem u husarů, jsem si představoval. Bojovat proti Bosňákům. Blejskat šavlí a v Sarajevě rekvírovat harémy. Nebo že budu vrátným v nóbl bordelu. To hodně vynáší. Spřáhneš se s drahou rajdou, nadháníš jí šamstry a nosíš je od ní z budoáru do kočáru, když je vycucá. I uniforma je u toho pěkná, povycpávaná. Pije se maraskino a sekt. A amnestie se tě netýká. Ale co naděláš? Člověk se musí smířit. O Sarajevu hanba povídat. A rajdy už nejsou, jako byly. Jdou a je jim jedno, kam a s kým. Do průjezdu. Do jetele.

– Na seno, – svárlivě připomněla Růžena, sebrala talíře popatlané rozvařeným hrachem, naskládala je do škopíku, zalila horkou vodou, zasakrovala a sedla si na stoličku ke kamnům. Zmáhalo ji to.

Otec profous vzdychl a přitáhl si Flanderku k sobě a usouženě se mu zadíval do očí.

– Nemá ona to nakonec s tebou?

– Já nevím, – neméně usouženě přiznal Marcel Flanderka.

– Tak se jí zeptej!

– Ne.

Růžena se držela za břicho a vypadala, že vsedě spí. Mastné vlasy jí spadly do čela, kolem naběhlých a poodchlípených rtů jí stékaly na bradu dvě ubohé, vycmrndlé slzy, které by Shakespeare nepochybně vyškrtl a místo nich složil na závěr toho výstupu šaškovu písničku.

– Oženíš se s ní, viď, Františku? Smiř se s tím. Necukej se. Jinak tě zavřu do temnice a zaživa z ní nevyjdeš. Na to se můžeš spolehnout. Jedině na to se dneska můžeš spolehnout. Já tě mám rád.

Já tě od sebe nepustím.

Svatba byla na svátek Johany královny. Profous Čeněk Swoboda předtím obětoval velikonočního beránka. Nadřízeným orgánům. Za povolení pro vězně Flanderku.

Ve čtvrtek na svátek blahoslavené Johany královny. Koncem května. Snoubence oddal páter Brýdl, feldkurát.

Oddal je v posádkovém kostele, v boční kapli, po ránu, kvaltoval, odskočil si sem mezi pohřby.

Ženicha hlídali u oltáře dva vycmrndlí císařskokrálovští strážní vojíni. S bodáky na puškách. Dle předpisu.

Strážní vojíny by Shakespeare nevyškrtl. Vymyslel by pro ně komický dialog.

Císařskokrálovští vojíni stáli a slova nepromluvili a tvářili se netečně. Komického tu bylo i bez nich ažaž.

Slzy na nevěstině líčku také tiše stály. Pak stékaly. Za sloupem si šašek mručel nemravnou písničku. Nebo se to už hlásil chrabrý Achilleus? Na dialog nebyla nálada. Jakýpak zatracený dialog? Lidé byli sami. Růžena. Voják. Otec Liberté. Feldkurát. Achilleus. A všichni vojáci. Válka je zvěrstvo. Milujte se a množte se, vězte však, že jste u toho sami, a plačte si a křičte si, nedovoláte se. Dotazy nejsou? Nejsou. Abtreten!

Nevěstu hlídaly ostřížím zrakem josefovské svíčkové báby; s takovým plukovním bubnem se tu naposledy vdávala dcerunka obrsta Scholtze. Stejná kanálie. Zrovna tak bylo na pováženou, jestli to k oltáři vůbec donese. Donesla, a za týden při porodu umřela. Smilstvo Bůh trestá. Bohu neunikneš.

Johanu královnu hlasy nenavštěvovaly; nebyla svatá, byla jen blahoslavená. Friedrich Schiller o ní truchlohru nenapsal. Svatba se odbyla potichu a jednoduše. Jenom co bylo nejnutnějšího.

– Amen, – skončil páter Brýdl a už si podkasával sutanu, chtěl si zaběhnout do kantýny na hrnek čaje, při pohřbu se lehko nastydne. Válka jaksi valem ztrácela říz, hanebně se převalovala jako vepř v blátě, v sajrajtu zákopů, i papež prý sumíruje notu ke křesťanským národům, aby toho nechaly, aby si odpustily a aby všechno zůstalo při starém, už to přečkáme, křesťané moji, zas bude pučet láska k bližnímu, ergo pročpak by si mírumilovný služebník boží Brýdl

huntoval zdraví a nedopřál si mezi pohřby šípkového čajíku? Amen, jsme živi, chraňme se nádchy a množme se. Pokud možno až po svatbě. Pochválen Pán Ježíš Kristus. Servus, mein Feldwebel!

A to bylo vše. To byl ten životopis.

Růžena Flanderková bydlela v kuchyni. Marcel Flanderka v cele. S Oskarem Pakštajnem a s kadetem Krystionem. Kadet Krystion čas od času mlátil do dveří a vyzpěvoval Jeszcze Polska nie zginięła a žaloval chodbám šerého vězení, že Krakov byl sídlem polských králů, když Habsburci ještě pásli po alpských úbočích kozy a přespávali na loži z jehličí. Pakštajn se Krystionovi pošklebo val. A pošklebo val se i Flanderkovi, leží na kavalci, němota, prohlíží si garnizónní pavouky a nahoře v kuchyni, na loži s matrací a prostěradlem, nudí se sirá choť.

– Divně ses přiženil. Oni už tě nepotřebujou? Příště se netlač mezi poddůstojnictvo, neumíš kvérgrify. Venca ho aspoň polehtal pod krkem. A co scházelo, aby mu rozmanžíroval ksicht paličkou? Ale my jsme se zachovali jako hovada. Já o tom ustavičně přemejšlím. Jako hovada v chomoutu. Jako voli s vymiškovaným vercajkem.

– Nemanžíruju ksichty, – odsekl Marcel Flanderka a otočil se ke zdi.

– Zásadně?

– Zásadně.

– No rychtyk, beruško. To je ta naše chyba.

Ve čtvrtek na svátek Johany královny podle katolického kalendáře, po ránu, při kraji města Kalugy, kde byly domky cihlářů, dřepěl Gennadij Fjodorovič Panov na bobku před vrátky a klacíkem vyrýval do utlapaného jílu písmena. B, J, F, S.

Babka odnaproti v černém šátku a s kočkou v náručí se na něho dívala přes plot a bála se ho vyrušit. Píše. Do země. Asi se pomátl.

Ale on se nepomátl. B byl Boris. J byla Jekatěrina. F byl Fjodor po dědkovi, S Sergej, jestlipak mu už vyrostly zuby?

– Všecky? – za drahnou chvíli vzhlédl k babce za plotem a dlaní pomalounku smazával písmena, jako by je hladil.

– Všecky, Gennadiji Fjodoroviči. Všecky čtyři. Loni v září. Na tyfus.

– A žena?

– Loni v říjnu. Na trámě na půdičce. Asi se pomátla. Pánbu tě potěš.

– Jo, – poděkoval Panov a zvedl se. – Kde najdu hrob?

– Nenajdeš, Gennadiji Fjodoroviči. Sváželi je na káře. Házeli do jámy. Po dvaceti. I víc. Pojď, ukrojím ti chleba, vojáku.

– Nejsem voják, – řekl Panov a odcházel.

– Jsou v nebi, – volala za ním babka sousedka. – Svatá Teodora jim vaří kaši. Svatý Cyril je učí zpívat.

– Jo, – zaťal Panov zuby a kopl do kamene u cesty. – Kaši.

A šel a šel.

– Pánbu tě ochraňuj a potěš, vojáku, – volala babka z dálky.

– Jo. Pánbu. Hovno, – odříkával si Panov do kroku.

– Já jsem tu taky sama. S kočkou. A ta je prašivá. Usmažím ti mřínky, nachytej si je v potoce!

Ale Panov už ji neslyšel.

Hošík se narodil na začátku června. Místo narození Josefstadt. Lože manželské.

Ale Panov se už jenom rozpomínal, jak tenkrát sněžilo. Ten den, kdy se narodil Sergej.

Hošík byl zdravý a byl silný. I matka se zdála v pořádku. Profous ji upozornil, že se to pokřtí jménem František, a odebral se zapít své štěstí do posádkové kantýny.

Leželi v kuchyni, mlčky, ona v posteli po nebožce Karolíně Swobodové rozené Jílkové, majitelce papírenského krámku a cizí osobě, jež ji shodou okolností před pětadvaceti lety zrodila, a on v prádelním koši, se svraštělým obličejem, zažloutlý, shodou okolností zrozený, zavinutý do povijanu jako mumie v modrém čepečku, pták bez peří a bez křídel, kukla, v které to šumí příštím životopisem, jiným životopisem, nesrozumitelným životopisem, cizí osoba. Lehoučký průvan vyháněl z koutů pach lyzolu a potu a bolesti. Mor na ty vaše rody! Hodinu po porodu ženská v nikterak radostném rozpoložení nebývá; to jen chlapi se domnívají, že je z jejich díla celá pryč.

Šeřilo se, když byl vpuštěn nezkrotný, prudký Péleus. V dřevácích a ve vězeňském mundúru, plandavých kalhotách a kazajce z tlusté, chlupaté šedohnědé látky s plechovými knoflíky. Nakrátko ostříhaný,

předevčírem se ve věznici konal letní obstřih a profous nepovoloval členu rodiny nižádné úlevy, úlevy plodí nevděk, za úlevou vzápětí jde všivárna, mukl nepožívající úlevy je věrný mukl, ostříhaný mukl a zamčený mukl a vzorně vymóděný mukl tak snadno neuteče.

Stál u dveří, pobledlý, rozpačitý, nedospělý. Opora a záštita, pán a vládce. Dveře si nechal pootevřené. Přešlápl, kousíček pokročil a zase couvl. Rozvázaná tkanička na levé botě se za ním táhla po podlaze. Hubený, umouraný, překroucený život. Vleče ho za sebou a ani o tom neví. Cizí osoba.

Pak spatřil dítě. Bylo to jeho dítě. Počaté v Třebechovicích anebo v Týništi. Do trávy na zahradě padaly hrušky solanky. Nikoho druhého být nemohlo. Střevlíku! Kamaráde! Co sultán Sulejman? Že tys mu pláchl! Poplujem na ostrov Marie-Galante. Kde to je? No přece v atlase. A do Třebechovic poplujem. Na štíhlé brigantině. A do Týniště nad Orlicí. A třeba taky nikam. Sednem si tady na podlahu, budem si kreslit střevlíky a trpaslíky a porostou nám zuby. Ne?

Gennadij Fjodorovič Panov daleko nedošel. Na silnici za Kalugou ho zastavila patrola. Pět vojáků a oficír na koni. Lovili zběhy. Dle přísahy, dané carovi Mikuláši Druhému. Car sice abdikoval, ale on se vrátí. A bude se dál bojovat. Armáda se zkrotí, vyčistí, zběhové se postřílejí, dobude se Dardanel a Soluně a bude se věčně bojovat za vlast, za cara Nickiho, za Alix Hessenskou i za martyra Grišku Rasputina, za jeho nehynoucí památku.

– Kam jdeš? – stroze se tázal oficír. Panov se rozpomínal, jak sněžilo.

Sněží a sněží. I teď, ačkoli je červen. Sněhu pokolena, po pás, po uši. A chumelí a chumelí. Nikdo si toho nevšímá. Kůň škrtá podkovou o kamení a netuší, že je zachumelený. Pět vojáků civí na Gennadije Fjodoroviče Panova, jako by netušili, že je až po uši zachumelený. I oni že jsou po uši zachumelení. Jen oficír trčí ze sněhu a lesknou se mu šňůry na prsou a knírek na pysku mu poskakuje. Něco se ptá.

Panova ta otázka obtěžovala. Rušila ho v rozpomínání.

– Kam jdeš? – vříškal vycíděný oficír, posetý červenými skvrnami.

– Dopředu, blahorodí, dopředu, – nevrle odvětil Panov. – Uhni s tím valachem. Smrdí.

– Voják? – nechutně obtěžoval oficír a tasil šavli. – Ukaž papíry!

– Trhn i si kyčlí, – doporučil mu Panov, vyhnul se valáškovi a chystal se jít si po svých.

Důstojník švihl šavlí. Vojáci obstoupili zběha.

Panov se pral.

Potom mu spoutali ruce za zády, odvedli ho k poli pod silnicí a přivázali ho tam k višni.

Na poli se ježilo chudé, řídké žito. Klásky už byly jako myší copánky.

Pět vojáků namířilo na zběha pět karabin soustavy Mosin.

Netušili, že jsou úplně zachumelení. I zběh že je úplně zachumelený. A višeň. A klásky. A silnice do Smolenska, kde čeká Karl Pavlovič Karé a bos tancuje s gubernátorkou a vyplazuje na ni jazyk a gubernátorce sněží a sněží na bílá ramena.

Do Smolenska Gennadij Fjodorovič Panov nedošel.

– Tak co, vojáku?

– Nic, – řekl Marcel Flanderka a přešlápl a pokročil a za se couvl. – Kruté počasí. Sněží.

– V srdci? – pochybovala Růžena Flanderková.

– Člověk je sám.

– A to je řešení?

– Ne. To je k oběšení.

– Chtěl jsi žít.

– Ale člověk se musí smířit.

– Člověk se musí bránit, vojáku.

– Paličkou na maso? A proč? Proč? Abych povýšil na portýra v bordelu?

– Jak myslíš. Oběs se, vojáku.

– Nemám sílu. Je tma. A chumelí.

– To svítí měsíc. Podívej se.

– Opadává.

– Šílí.

– Zoufalstvím?

– Láskou.

– Ba ne. To po tmě pluje luminal. A vojáci jsou malovaný děti.

– Čím malovaný? Strakatou tužtičkou?

– Jakoupak tužtičkou? Vápnem.

– Chtěl jsi žít!

– Ba ne. Spát.

A jinak bylo všechno v pořádku.

Hošík se jmenoval František Flanderka.

V neděli desátého června ho páter Brýdl pokřtil. Nakvalt. Odskočil si sem mezi dvěma pohřby.

Marcel Flanderka v kostele nebyl. Nevzali ho s sebou. Nač? Netřeba povolovat vězňům nadbytečné úlevy. I tak jsou neklidní. Onehda někdo namaloval na zeď šibenici.

Vápnem. A pod ni panáka.

Panáka na niti.

Nepodobal se nikomu, ten panák. Ale kdo jiný by to mohl být nežli profous? Nežli profous a šikovatel Čeněk Swoboda? Laskavý otec grázlů, kteří tu za větrem žerou erární chleba a nepolepšují se.

Určitě Pakštajn to namaloval. Švorcák a ercgrázl a šmejd.

A vězňové se tomu smáli. Vraždě se smáli! Vraždě svého velitele a laskavého profousa. Vraždě, jelikož o ní, dacanové, přemejšlejí. Ježíšikriste!

Odnesli hošíka ke křtu, na první výpravu do širého světa, do rušných vonných ulic, kde hraje flašinet a jednoroční dobrovolníci korzují po náměstí France Josefa a vlahým vzduchem poletují včely a mikrobi, typhus exanthematicus, dysenteria, tbc, na šancích číhá smrt kmotřička, přítelkyně dětí s handgranátem za ňadry, ze vrat posádkové nemocnice jdou pohřby, sbor, žalmy, pop v černém tvrďáktu, a Marcela Flanderku s sebou nevzali.

Dávej na sebe pozor, kamaráde!

Střevlíku!

Karl Pavlovič Karé čekal až do sklonku léta. Žito už bylo posečené. Anebo zrostlé; mužik-li na poli válečném, žitnému poli ouvej.

Jednoho večera pak nad miskou brambor vyprávěl přátelům o urozeném a šlechetném Gennadiji Fjodoroviči Panovovi, bohatýru s krví bohatýrskou, v brnění stříbrném, přemožiteli Slavíka

loupežníka, ochránci vdov a sirotků, který přešel řeku Vartu a řeku Pilicu a řeku Vislu a bezpočet dalších řek a sníh mu sahal po kolena a po pás a po uši a on stále šel a neumdléval, aby se neopozdil, aby došel včas do Petrohradu, kde to začne, a aby byl u toho. A který je nyní mrtev, odpočívá přikryt rodnou zemí, spí pod vysokou mohylou a potulní pěvci o něm po vsích a tržištích a přístavech a garnizónních věznicích pějí nénie a rozhlašují jeho poselství.

Protože Gennadij Fjodorovič Panov byl dozajista mrtev. Jinak by byl už zpátky ve Smolensku. Třeba i bez nohou.

Nazítří ráno se Karl Pavlovič Karé vydal na cestu.

Vlaky skoro nejezdily. Doplahočil se na silnici ze Smolenska k Velikým Lukám, městu na řece Lovati. Kulhal, opíral se o hůl, prsty na nohou měl zjizvené a znetvořené. Předjel ho sedláček s fůrkou slámy.

– Vylez si nahoru.

– Jo, – poděkoval Karé a vylezl si nahoru.

– Taky dezentér?

– Taky.

– A kam jdeš?

– Dopředu, – smál se Karé.

– Domů?

– Jo. Do Petěrburgu.

– To je dost daleko.

– Daleko. Smáli se a jeli.

4

Lide československý! Tvůj odvěký sen se stal skutkem.

Lide československý, vše, co podnikáš, podnikáš od tohoto okamžiku jako nový, svobodný člen velké rodiny samostatných svobodných národů. Novými činy v těchto chvílích zahalují se nové a bohdá slavné dějiny Tvoje. Celý svět sleduje Tvoje kroky do nového života, Tvůj vstup do země zaslíbené. Zachovějž štít čistý, nezapomínej národní kázně! Buď si stále vědom, že jsi občanem nového státu nejen se všemi právy, nýbrž i povinnostmi!

Na počátku velikého díla ukládá Ti Národní výbor, ode dneška Tvá vláda, aby Tvé chování a Tvá radost byly důstojný veliké chvíle nynější! Naši osvoboditelé Masaryk a Wilson nesmějí být zklamáni ve svém přesvědčení, že dobyli svobody lidu, který dovede sám sobě vládnouti. Ani jediným rušivým činem nesmějí býti zkaleny nynější veliké okamžiky, ani jediný z Vás nesmí se dopustiti ničeho, co by mohlo vrhnouti stín na čisté jméno národa. Každý z Vás musí šetřiti všeho, co jinému je svato. Svobody osobní i majetku soukromého nesmí býti dotčeno. Podrobte se bezvýhradně rozkazům Národního výboru!

V Praze dne 28. října 1918.
Za Národní výbor československý:

Antonín Švehla v. r. **Dr. Fr. Soukup v. r.**
Dr. Vavro Šrobár v. r.
JUDr. Al. Rašín v. r. **Jiří Stříbrný v. r.**

Madelon, nalej mi vína,
v naše padni veselí!
Rakousko už dohasíná,
to jsme jim to natřeli!

Úkazy na obloze: Saturn ve svrchní konjunkci se Sluncem, Jupiter v konjunkci s Měsícem, Slunce vstupuje do znamení Štíra. Venuše v lesku, Merkur v největší vzdálenosti západní.

Madelon, nos víno stále,
dones lahví celý koš,
ať nám v slávě žijí dále
Joffre, Clemenceau a Foch!

– A to mě oběsíte? – s úsměvem se optal Marcel Flanderka a pohodlně se opřel o pokaňhaný stůl.

– Venku se dělá hezky, – s úsměvem ukázal otec Liberté na špinavé okno, jako by se už těšil na odpolední špacírek. – Podzim je letos extrovní. Vezmi si jablíčko.

A přisunul mu k lokti ošatku červeňoučkých, včera natrhaných renet.

Už byli po snídani. Profous ji osobně připravil a přinesl do kanceláře. Slunce teprve prvními nesmělými paprsky zlatilo mušince na okně, a oni už spořádali tři vejce na špeku, krajíc namazaný pravým máslem a na zahřání osminku kvalitního, nepančovaného alaše, kancelář zavoněla tureckým fenyklem, běhutou vodou Kizilirmaku, opiem ze Smyrny, ovčinou z Trapezuntu, vypili na ex a mlaskali a žilami se jim rozlila horkost, jaká nutí pastevce zabít pěstí koně anebo se mu vyhoupnout na hřbet a hnát ho tryskem do hor, jež mají jméno Pontus, Antitaurus, Mons Agareus, Ararat a kde se daří cedru a myrtě a pinii.

– Poslední večeře? – optal se Marcel Flanderka, když si utřel pysky a když se vidina pinií rozplynula a zbyl opět jen kalamář, rozskřípané pero, úřední papír s hlavičkou divizního soudu, popsaný vojácky stručným sdělením, a profousovy chlupaté prsty, uctivě spočívající na nohu toho lejstra.

– Neopírej se mi o stůl, nejsme v hospodě, – s mírnou výčitkou namítl otec Liberté, rozmrzelý, že hovor odbíhá od krás a darů podzimu. – Je ráno. Co sem pleteš večeři?

– Nudím se, šikovateli.

– Svítí sluníčko. Padají ořechy a nabarvené listí. Den jako stvořený pro špacírek.

– Co bude k večeři? – zívl Marcel Flanderka a podíval se na uprášené švarcvaldky, jedinou ozdobu profousovy zatuchlé a zanedbané služebny. Nudný den. Pokaždé stejný. Až do skonání světa. Kdyby aspoň hořelo. Kdyby se rozplemenily mouchy. Lezly pode dveřmi. Z podlahy, komínem, regiment much, lezly do bot a do kapes a do očí, udusily paměť i dech. Ne. Nic se nezmění. K večeři budou vystydlé slejšky z posádkové kantýny. A potom spát. A znovu. Stejně. Dokola. Profous usmažil vejce, protože si potřebuje popovídat o vnoučkovi. V noci se mu o něm zdálo a potřebuje si porozprávět o jeho růžových pacinkách. Zlatý voči. Spát.

Střevlíku, kde jsi? Dávej si pozor na mouchy!

Bylo ráno, bylo úterý. A byli ve věznici sami.

Jen kadet Krystion dole mlátil do dveří a zpíval Jeszcze Polska nie zginięła. A když ho přemohla marnost toho počínání a dlaně už ho pálily, hrál na hřeben. Hrál

Soňo, Soňo, jediná ty moje,
vlasy černé, čelo jako sníh.

Hrál smutně, až to šimralo v krku. Co sem plete nějakou zatracenou Soňu? Vždyť je Polák. Odeslat ho do cvokhausu. Jenže jak? I feldpošta chodí, že by z ní choulostivějšího profousa ranila mrtvice. Tohleto lejstro poslali ze Lvova na jaře. Patnáctého května. A přišlo včera. Včera! Sedmadvacátého října! Za pět a půl měsíce! Když už se vlastně neví, jestli je ještě pořádná válka. Jestli se to už všecko neprosralo od Bělehradu po Štrasburk. Ježíšku na nebi!

Byli tam sami dva.

Grázli a dacanové vzali roha. Před čtrnácti dny. Bez pozdravu. Bez dovolení. Vedl je Pakštajn. Žídák a pingl. Petrolejník a kriminální element. Že prý šli do Hradce, žaloval na ně Mára. Že je v

Hradci stávka a buntování a bůhvíco. Že aby byli u toho. Pakštajn se Stráneckým přepadli profousa v bytě. V noci! V posteli! Ozbrojeni sekyrou a kuchyňským nožem. Vyhrožovali. Uráželi. Posmívali se. Svému laskavé mu profousovi, který je krmil jako ptáčata v hnízdě, hýčkal je, rozmazlil je, svatý Vincenci, mučedníku nebohý! Co s i měl profous počít, tváří v tvář Pakštajnovi a Stráneckému? A kuchyňskému noži? A sekyře? Vydal jim klíče, oni si odemkli a byli v trapu.

U čeho aby byli? U čeho?

Ježíšimarjá!

Mára se ztratil druhý den nato. Asi domů. Je zblízka, ze Stěžer. Co by kamenem dohodil. Teď už možná zapřahá krávu. Pojede pro burák. Praseti. Po vánocích prase píchne, budou jitrnice, bude ovar, bude trdlovka. Líp by bylo profousovi, kdyby teď na dvorečku zapřahal krávu! Mnohem líp.

Nadřízeným orgánům profous Čeněk Swoboda případ uprchlých vězňů neohlásil.

Nadřízené orgány by profousa Čeňka Swobodu zavřely do temnice. Degradovaly by ho. Penzionovaly by ho. Nadosmrti. Navěky!

Jenomže nadřízené orgány se o tom beztak dovědí. Devět uprchlých vězňů, to není piksla na tabák. Aby se mávlo rukou, někam jsem ji založil, nejdražší orgánové, spadla za kanape, ona se najde. Marjájosef!

Profous a šikovatel Čeněk Swoboda prosí o milost!

Profous a šikovatel Čeněk Swoboda uctivě prosí, aby se přihlédlo k jeho zásluhám! K jeho pokročilému věku! K jeho oddanosti a poslušenství navzdory děsu, že už se to všecko prosralo!

Profous a šikovatel Čeněk Swoboda se polepší!

Nebo zapřáhnout krávu a jet pro burák?

Ale kdež. Čeněk Swoboda to neumí. Čeněk Swoboda umí pouze být profousem a šikovatelem. Jiného života pro něho není. Jiného štěstí pro něho není. Čeněk Swoboda přísahá, že se skrznaskrz polepší!

Čilý ruch ustal, věznice osiřela, potichla. Zbyl jenom kadet Krystion. A Marcel Flanderka.

Kadet Mariusz Krystion ze všeho nejraději mlátí do dveří. Zvykl si. Veseleji by mu bylo ve cvokhausu, ale i tady si užije.

A Marcel Flanderka?

A Marcel Flanderka prostě zůstal. Marcel Flanderka vytrval. Nepodlehl svodům těkavých živlů. Bludičce volnosti s děravými škrpály.

Ležel na kavalci a napjatě naslouchal, kdy za nimi zapadnou vrata. Aby se mohl překulit ke zdi a litovat, že s nimi nešel. Že ho málo přemlouvali. Že ho tu nechali.

A snad i doufal, že zítra vyjde s mokrým hadrem na chodbu a bude tam stát Růžena. A střevlík. Lidská obraznost je někdy velmi hravá a nezná logiku.

A snad se v něm kmitl stínek pomyšlení, že nesmí ztratit z dohledu svého šikovatele. Své fátum, svoje nezbytí. Neboť mají spolu účet a v nekonečném zástupu smrtelníků, mašírujících od kolébky k hrobu, jim potměšilý Bůh přikázal jít po boku, spoléhaje, že si to mezi sebou už nějak srovnají a že bude sranda pro bohy.

A snad v tom byl i strach. Ze světa. Ze země svobody. Rozryté střeleckými zákopy. Marcel Flanderka byl člověk nestatečný. Byl hoden obecného opovržení lidí, hvězd i polních zajíců.

Marcel Flanderka zůstal za větrem. V přiměřeném klidu, stesku a mlčení. Prodal rachejtli volnosti za jisté živobytí. Okasní cena. Čupr kšeft.

– Kdyby mně to někdo řek před rokem, dal bych mu přes hubu, – čertvíproč prodlužoval otec Liberté tu intimní pánskou jízdu. – Napijem se, ne? Chutná ti?

Zvedl olepenou láhev a fenykl zavoněl podruhé.

– Nechutná. Napijem se. Co kdyby řek? – ležérně utrousil Marcel Flanderka, aniž byl zvědav na odpověď.

– Že tady budem spolu sami dva. Málem na světě sami dva. Taky bys mu dal přes hubu?

– Nedávám přes hubu. Zásadně.

– Ale dals!

A profous náhle a zprudka přitiskl dlaň na lejstro.

Marcel Flanderka se posadil zpříma a na chviličku se mu zúžil dech. Podivné žertování. Otec Liberté se však už zase usmíval,

lejstro složil a nedbale je zasunul do holínky. Obvykle v tuto dobu nebýval obutý. Snídával ve spodkách a bos. Že by ho lákal ranní špacírek? Dělá se opravdu hezky. Extrovní den.

Ale proč kvůli tomu budí nevinného vězně Flanderku?

Aby ho nutil číst ten nesmysl? To by přece počkalo. Na nesmysly je nálada spíš po obědě. Večer před spaním. Jindy. Později. Po válce. Až se tomu všemu budeme smát.

A co jestli válka končí? Venku. Na světě. Všichni se rozutíkávají. Profous už před měsícem přísně zakázal pašovat do věznice noviny. Zatrhl tajné vycházky. Dopisy. Návštěvy. I polívku a slejšky z posádkové kantýny vozí dva cizí bagáni, Maďaři, Maďar je němá tvář, německy rozumí jen kehrt euch a marschieren a Feuer!, s Maďarem se nedohovoříš. Co jestli válka skončila?

Nač potom takovéhle nesmysly? Takové nejapné žertování? Slušelo by se vyjít do ulic a jásat.

Co jestli jsme tu jak o párek chroustů v krabici? A třetí dole mlátí do dveří a je to cvok.

– Neplaš se, Františku, – usmíval se otec Liberte, vytáhl z úředního šuplíku zrcátko a kartáček a rozvážně si přičesával řídké chmýří, jež mu hyzdilo pleš. Růžek nesmyslu mu laškovně čouhal z holínky.

V nesmyslu stálo černé na bílém, že einjähriger Freiwilliger Flanderka Marcel, geb. am 10. März 1894, wurde wegen des Verbrechens nach § 148 (Subordinationsverletzung) zum Tode durch den Strang verurteilt. Se všemi potřebnými podpisy a razítky. Datum rozsudku: 20. prosince 1916. Odesláno: 15. května 1918. Vykonat: neprodleně po doručení.

No a co?

Komedie. Nejapná komedie. Kreténská, nejapná, zupácká, blbá komedie.

Nebo nějaký omyl.

Omylem vyhrabali Flanderkův spis. Kaprál od justiční služby hledal kus papíru na podpal, kus vyhozeného starého papíru, chcíplo mu v kamnech, a našel za skříní Flanderkův spis.

A usoudiv, že to bude vtipné, vtipy kaprálů jsou vždycky ein bissel idiotisch, odeslal rozsudek z Lembergu do Josefstadtu. Ať se i

v Josefově kaprálové zasmějí. Ať shánějí jednoročního dobrovolníka Flanderku Marcela, syčáka a kriminálníka, kterého polní divizní soud odsoudil podle § 148 k smrti provazem se všemi potřebnými razítky, ať je volán k raportu jednoroční dobrovolník Flanderka Marcel, narozený 10. března 1894 a mezitím zaručeně už taky zemřelý, padlý za vlast v řadách trestní roty, v prvním útočném sledu, neidentifikovaný a ledabyle zahrabán u Tarnopole, na břehu Piavy a Jordánu, v Albánii a v Mezopotámii a všude, kde bylo ždibec místa a o mrtvoly se nepostarala v noci zvěř. Vykonat neprodleně po doručení, připsal vtipný kaprál od justiční služby, stvrdil razítkem, zalepil do obálky a pro pořádek učinil záznam v knize denních úkolů, že spis číslo 3172/16/18 byl předpisově vyřízen.

To proboha neplatí!

Bodejťže. Neplatí. Smrt pracuje v poli. V ošklivé krajině. Na vidrholcích dějin, kde hoří benzín a ržají brůny císařů. Ne tady v kanceláři s pavoučky, švarcvaldkami a ošatkou renet, natrhaných spravedlivou rukou hospodářovou.

Otec Liberté, spokojen s účesem, profoukl kartáček a uložil ho do šuplíku a zapálil si viržino.

– Máš rád zelňačku? My doma obden snídali zelňačku. Maminka ji vařila s marjánkou. To už je nejmíň padesát let. Když byla rakousko-pruská válka. Ne, u nás nebyla, já jsem od Prachatic. Kdopak by v Prachaticích válčil? Znamenitou zelňačku. Z domácího zelí. S marjánkou a kmínem. Máš ji rád?

– Rád, – způsobně souhlasil Marcel Flanderka, zkoumal dobrácké vějířky kolem profousových očí a ujišťoval se, že to neplatí.

– A housata?

– K jídlu?

– Kuš. Housata u rybníka. Na jaře. Kdy ty se narodil?

– V březnu.

– V březnu je hezky. Já jsem se narodil v červenci. I v červenci je hezky. Máš rád hrušky? Jakubky. A stín? Stín věže. Kaštanu. Stoupneš si do stínu a piješ vodu s octem. Ze džbánku. Tatínek staví žito do panáků, od Boubína se ženou mraky. Co ty máš vlastně rád?

– Pavouky, – způsobně zalhal Marcel Flanderka, aby si nepohněval spokojeného pána a hospodáře. – A koně.

– Kůň přijde draho. Leda si opatřit staršího. Od armády. Vy jste drželi koně?

– Šimla. Ferdu. Schovával jsem mu od svačiny cukr. A Fína bonbóny. Fína je moje sestra. Psala, že je všecko v hajzlu. Dům a kšeft. Mně je to wurst, ale co bude potom? Já mám rád déšť. Já rád poslouchám, jak venku prší. Večír.

– V létě. Na rybník.

– Do trávy. Jenom aby to nevyplavilo střevlíky. Ležím a poslouchám a strašně se mně stejská.

– Ty jsi něžná duše, Františku. Něžná a telecí. Ono je vůbec na světě hezky. Když se člověk umí podívat.

– Je. Hezky.

– Moc hezky.

– Moc hezky.

– Tak půjdem, ne?

Roztomile se zapovídali. Ale Čeněk Swoboda Už dokouřil. Zapalovat si druhé viržino by byla rozmařilost. Za cigára se dneska vyhodí hrůza peněz. Voják si může užívat, užívá-li si ukázněně. Zná-li svůj příděl. Své reglamá. Ctí-li svou mez. Za kterou je utrum s rozprávkami i s kamarádšofty. I s deštěm.

– Kam půjdem? – s úsměvem se divil Marcel Flanderka, oběma lokty opřený o pokaňhaný stůl.

– Na vzduch. Na špacírek. Spolu, – tiše a jaksi stydlivě pravil profous.

– Je mi líno, – vymlouval se Marcel Flanderka.

– Vstávej a jdi se oblíknout, – trval na svém profous a zaznělo to téměř jako rozkaz.

Podivné rozmary. Marcel Flanderka krok sun krok zašel do cely a dooblékl se. Zvenčí, z dálky sem doléhal křik. Velký křik. Veselý křik. Jásot.

Nazul si dřeváky, navlékl kazajku z chlupaté šedohnědé látky s plechovými knoflíky, narazil si čepici s černým kšiltem. Rozkošný, malovaný chlapeček. S tvářinkou drobet počmáranou. S vlásky tu a tam štětinatými. Ale od toho je císařskokrálovská armádní intendantura, aby císařskokrálovské armádní trestance vybavovala příhodnými, dostatečně rozměrnými čepicemi, jež skrývají vlas i

tvář, a trestanec je jeden jako druhý a podoben je především trestanci; člověku, toť se ví, méně.

Zvenčí sem doléhal zpěv, břinkání činelů a zdušené, osamělé výstřely. Kadet Krystion, unaven marností svého počínání, hrál na hřeben.

Život můj teď ku konci se chýlí,
naděje na spásu nekynou.

Co sem plete nějakou vybledlou Soňu? Nějaký konec? Nějakou naději? Kdo se ho o to prosil? Kdo mu to poradil? Je tady katorga? Je tady příhodné, útulné, dostatečně rozměrné císařské a královské vězení. Válka tu není a nebyla. Svítí slunce a Venuše je v lesku. Marcel Flanderka v předpisové uniformě jde se svým přítelem Čeňkem Swobodou na špacír. Nic ostatního Marcela Flanderku neinteresuje. Ať si řvou, ať si břinkají, ať si kňourají do sajnpapíru, přeloženého přes hřeben. Ať si, baví-li je to, střílejí. Marcel Flanderka je mimo. Nic se mu nikam nechýlí a nic mu nekyne. Marcel Flanderka ničemu nerozumí. Finis.

Bylo po válce. Marcel Flanderka to však neuznamenal. Marcel Flanderka se chystal s Čeňkem Swobodou na špacír. Někam na šance, na čerstvý vzduch. Dělal se extra prima den.

A vyběhl na chodbu, aby utekl před tím hořekujícím hřebenem, a stála tam Růžena. S Růženou střevlík. Maličký František Flanderka. I on stál jako svíčka, jako kralevic Fortinbras, čacky a bez držení, ačkoli mu bylo všeho všudy rok a půl pátá měsíce. Podivné mámení.

Přišli se rozloučit?

Ale neplakali, to ne.

Jen se tak dívali. Jen se tak podivně dívali.

– Opustil jsi nás, vojáku.

– Vždyť se mně stejská! Strašně! Jsem sám.

– Kdo se tě o to prosil? Nebuď sám. Kdo ti to poradil?

– Osud.

– Nevymlouvej se. Nelži. Sám sis to poradil.

– Jsem v kriminále. Pod zámkem. Zašitý. Co se tak díváte?

– Nahoře v kuchyni je hromadu věcí. Hromadu šikovných věcí,

vojáku.

– Nerozumím.

– Snaž se.

– Ničemu nerozumím!

– Nespi. Tobě je bez nás líp?

– Je mi hůř! Je mi čím dál hůř!

– Tak sebou sakra hni!

Bylo to nepříjemné. Oni měli pravdu. Stáli jako svíčky a podivně se dívali a měli pravdu. Jak jim vysvětlit, že pravda není pro každého? Že pravda nejsou hrušky, jež dobrovolně a štědře padají, když nastal jejich čas?

Že je to všecko mizérie, šeredná nejapná mizérie, ale že Marcelu Flanderkovi zbývá jenom jít s přítelem Čeňkem Swobodou na špacír.

Jelikož Marcel Flanderka prohrál válku. Je prostřílený, je zmrzačen, je na ústupu, žadoní o příměří, bude hradit válečné škody, bude postaven před soud a bude odsouzen a rozsudek bude neprodleně vykonán.

A vyvíjelo se to docela uspokojivě. Byl tu skromně a věrně za větrem. Vytrval. Nechtěl být u toho. Nechtěl být u ničeho. Nepodlehl svodům. Nezkalil veliké okamžiky ani jediným činem; odmyslíme-li si facku nebožtíku Wagenknechtovi, epizodu povýtce reterátní, čin nerozvážný a neblahý, v měřítku dějin však zanedbatelný.

Co teď? Zavraždit pána a hospodáře? Ubít sekyrkou svého šikovatele? Který se těší na ranní špacírek?

– Nože si zamyká. I sekyrku si zamyká.

Zatímco mocnáři se vzdávají trůnů a stěhují se na své rodné statky? Zatímco maršálové píšou psaníčka svému krejčímu, aby jim střihl na republikánský frak?

– Paličku na maso nezamyká, – ušklíbla se Růžena.

– Zabít ho?

– Však on se probere. Nevymlouvej se, vojáku. Kdybys nás hledal, jdi přes Rychnov a na Brandejs a na Litomyšl. Všude tam chovají umění v úctě. Když je po válce.

– Jak to že po válce? Nemůže být po válce! Hradil bych válečné škody. Byl bych exemplárně a neprodleně potrestán. Vyvíjelo se to uspokojivě, a najednou se dějou nesmysly. Kreténské nesmysly!

Měřítko dějin je vzhůru nohama! Válka trvá jedenapadesát měsíců. Padlo deset miliónů lidí. Někdo by musel být potrestán!

– Budem asi hrát něco vlasteneckého. V sokolovně. Kdybys nás hledal. Lidi už ti řeknou, neboj se. Nebo se zastav na rynku a poslouchej. Odpáře se mně kanýr, lidi se budou smát. Ale tobě je bez nás líp. Mám pravdu? Sbohem, vojáku.

Klid. Nadýchnout se. Vypnout hruď. Kupředu. Oni se rozplynou. Klid a nezbláznit se, kupředu, zpívat, přímý krok. Mají pravdu, leč rozplynou se. Jsou přelud. Jsou mámení. Brandejs je vymazán z mapy. I Rychnov je vymazán z mapy. Zbývá Josefstadt.

Soňo, slyš hlas nešťastného,
prokletí mé slyš, než mne skryje temné noci tiš,

hořekoval kadet Krystion, opřený o zamčenou bránu krakovských hradeb, uvnitř v Krakově se jásalo, králové projížděli davem na brůnách a rozhazovali drobné mince, kadety však dovnitř nepouštěli, kadeti jsou zavšivení a roznášejí skvrnivku, ostatně co by tam kadet Krystion pohledával, generál Józef Pilsudski už sní o tažení polských legionů na Kyjev a na Oděsu a krejčí už mu přitom stříhá na diktátorský dres a uprchlí zajatci a kriminální elementy patří do cvokhausu anebo za katr.

Jen klid. On přestane. On pochopí, že mlátit do dveří dlaní je příliš zdlouhavé. Hlavou že to bude spolehlivější. On už je taky vymazán. Zbývá jen Marcel Flanderka a jeho přítel Čeněk Swoboda, sami dva. Chrousti v dírkované krabici.

A chodba byla prázdná. Nikdo se nepřišel rozloučit. Nikdo se nedíval. Růžena zmizela z Josefova na konci léta. V září. I se střevlíkem. Seděl jí na klíně, mezi koleny svírala kufírek a jeli. Svezl je houpačkář; taky mířil někam jinam, do ostřejšího povětří, pryč z toho ponurého festunku.

Kam jeli? Dopředu. Do Rychnova. Jožka Kočka tam zahájil divadelní sezónu. Růžena byla odjakživa splašená. Umínila si, že to znovu zkusí. Že se protluče. Přejedl se jí erární hrách. A jisté živobytí. A dírkovaná krabice. Rachejtle volnosti jí byla milejší. Znovu a znovu a znovu.

A střevlík ji obveseloval historkami ze světa nemluvňat a elfů a mravenců a ona věděla, že ji bude chránit. Všude pod nebem i pod sufitami z balicího papíru. Jako hrdinný Fortinbras. A věruže ne cizí osoba.

V kufírku si vezli štrycli komisárku, homolky, švestky, trochu prádla, šminky a Roxanin závoj a dřevěného koníka. K životu a k pravdě to pro začátek postačí.

Smáli se a jeli.

Zbylo po nich prázdno a mlčení. Zbyl po nich Marcel Flanderka a jeho přítel Čeněk Swoboda.

Marcel Flanderka čeká v kuchyni, Čeněk Swoboda se ještě točil v pokoji před zrcadlem. Parádní uniforma není župan. Objevit se v parádní uniformě na veřejnosti je úkon odpovědný a závažný; reprezentuješ armádu, stát, dynastii, jejich sílu a svatost a tradici. Je vyloučeno, aby ti odstávaly šosy a na rukávě se kroutila zaschlá nudle nebo gumička z podvazku.

Rozumnější by arci bylo momentálně se na veřejnosti v uniformě neobjevovat. Situace je nepřehledná. Křik zvenčí nezní nijak povzbudivě. Nepodobá se náležitým ovacím. Nezdá se, že by národové provolávali slávu svému mocnáři Karlovi Prvnímu a jeho rodině a ministerskému předsedovi Heinrichu Lammaschovi a předním synům vlasti v parádních uniformách císařských a královských.

A tedy co? A tedy vykolébat se před vrata jako nýmand? Rozumně a v civilu? V žirarďáku a psích dečkách? Nepadá v úvahu. Šikovatel Čeněk Swoboda, libo-li neuniformovaným národům, objeví se na veřejnosti popřípadě i s pistolí. Rozum nikterak nepadá v úvahu. Je válka. Nemůže být po válce! Šikovatel Čeněk Swoboda ukáže lůze, co jsou to ovace. Jak a komu se náležitě provolává sláva a na čí straně je vítězství. A je-li to vůle boží, vrhne se do toho boje i sám. Dost dlouho dřímal za větrem. Polepši se. Projev příkladnou oddanost a poslušenství. Navzdory proradnému, podezřelému rozumu. Je-li to vůle boží, nažene do posádkové věznice celý neuniformovaný Josefov; namačká je tam, civily neduživé, jak sardinky. Jiného štěstí pro něho není. Jiného žití pro něho není. Nic jiného neumí.

Točil se před zrcadlem a byl odhodlán.

Marcel Flanderka čekal v kuchyni, ozbrojen paličkou na maso. Šikovná věc. Nezabije. Omráčí. Profous se probere, ale Flanderka Marcel, odsouzený podle paragrafu 148 k smrti provazem, už bude v tahu. Ztratí se. Vezme roha. Poobědvá v Opočně, povečeří v Rychnově, přespí ve Vamberku, zítra touhle dobou dorazí do Brandejsa.

– Pospíšil sis, Františku. Taky se těšíš? Neodstávají mi šosy? Vyjdem si daleko, až za město.

Profous křepce vykročil z pokoje, přeměřil si mladého svěřence a přítele, jestli i on je schopen reprezentovat dynastii, a uznal jeho vzhled za vyhovující.

A zahlédl v jeho ruce paličku.

A postřehl, že svěřenec a přítel se zhoupl v kolenou, aby nabral švunk a rána aby sedla, až to zadunění.

– Taky se těším, – zachraptěl Marcel Flanderka a rozmáchl se.

Rozmáchl se, nabral švunk, pozdravil cypřiše města Brandejsa, a vtom zaváhal. Co v Brandejse?

Ubytuje se v zájezdním hostinci? Pod nizounkým stropem? Poblíže zouváku? Večer sejde dolů do výčepu a podučitel mu zaplatí štamprli rumu. Opijí se a pohovoří o budoucnosti. Okolo půlnoci popřeje Marcel Flanderka kamarádovi mnoho dalších úspěchů a vrávoravě se vydá do tmy. Lidi se budou smát.

A Brandejs ani není. Je vymazán. Brandejs je mámení.

Bylo to malé zaváhání, krátká vteřinka, nicméně profous jí bystře využil k provedení několika cviků, jež si dávno, avšak natrvalo osvojil v kursech pro poddůstojníky vězeňských strážních oddílů. Pravačkou zasáhl útočníkovu bradu úderem zvaným zvedák. Špičkou boty nakopl útočníkův šourek, partii obzvláště citlivou. Levačkou mu poté hravě odebral zbraň, fraktura loketní kosti nebyla nutná, přestože v kursech se doporučovala; jsme přece křesťané,.

Poplácal paličku, byla to poctivá, dubová palička, a pověsil ji za drátěné očíčko nad kamna.

– Co má viset, ať visí. Já si potrpím na pořádek, Františku. Neublížil sis?

A čtverácky mu nasadil kriminálnickou čepici s černým kšiltem,

která při tom kočkování zapadla do kouta.

A vyšli ven.

Profous první, Marcel Flanderka dva kroky za ním. Nesluší se, aby velitel a jeho moník, notabene moník arestant, promenovali na veřejnosti družně bok po boku. Na důvěrnosti dojde. Za městem.

Za městem v Pleském lese. Slabá hodinka cesty. Tam byl cíl procházky. Čeněk Swoboda se nikdy neprocházel nazdařbůh, kam by ho podrážky donesly. I špacírek mějž cíl.

V Pleském lese, pěkně uprostřed, byla mýtina. Čtverhranná, rozměrů předpisových, obehnaná drátem, obklopená věkovitými smrky, ukrytá vtíravým pohledům, tišina udupaná pěšáckou obuví, vojenský ráj.

Byla to posádková střelnice.

Vyšli a za chvilenku nato vydusali z vrat i dva bagáni, Maďaři, s puškami v ponosu. Hnípali za pilířem v průjezde a taktak že nepropásli svoje poslání.

Profous se po nich vztekle ohlédl, aby jim připomněl, že jejich posláním je zdržovat se vpovzdálečí. Nenápadně. A nedusat. Bachaři tudíž zvolnili a courali se nenápadně a v odstupu. Byli by s chutí i zahodili pušky; i svlékli mundúry; i oželeli oběd z kantýny a dusali ostošest domů, do požehnaného uherského království, zasít zimní ječmen a zimní pšenici. Jejich poslání to však nedovolovalo. A jejich mysl nebyla natolik čiperná, aby jim svitlo, že už nasrat na takovéhle poslání.

Domů a domů, tak jako na podlaze v dobytčáku pospíchal domů propuštěný zajatec Nikolaj Alexandrovič Suškin, ležel v dusnu a ve špíně a vlak se vlekl a jemu se špatně dýchalo, nad ním na řetízku závory se houpal vševědoucí, odporný Ateuchus sacer, skarabeus ověšený drahými ornáty, a neprozradil mu, že stromy v Moskvě na Sadové ulici ještě spatří, manželku Varvaru Vasiljevnu i dcerky Taťánu a Olgu ještě spatří, ale Útěk do Egypta už nespatří, petrohradská Ermitáž sice při revoluci neshořela, jenomže neléčená tuberkulóza už Nikolaji Alexandroviči Suškinovi neposkytne možnost vypravit se do Petrohradu a přivonět si k barvám, jež míchal a roztíral Tizian, Nikolaj Alexandrovič Suškin zemře v tichém moskevském bytě, zahrnut něhou a péčí ustarané rodiny, a pobude si

doma dohromady tři dny. Ale i pro ty tři dny stojí za to jet domů. Suškin se ohnal a srazil na zem brouka v ornátě. Leon Dobrowolski, který právě škvírou zahlédl v dálce Varšavu a skleněnou stěnu ateliéru a za ní siluetu slečny T., vynořující se z vlhké a měkké a bezbranné hlíny, radostí povyskočil a brouka zašlápl. A jeli. Dopředu. Mrtvý Bůh a čtyřicet zavšivených, živých synů člověka.

Vyšli ven, Čeněk Swoboda první, Marcel Flanderka v závěsu, dvě němé tváře nenápadně vpovzdálečí. A došli sotva na roh ulice a sluníčko jim sotva ohřálo dýnka čepic, a už se ten výlet zatrachtile pomrvil. Objevit se na veřejnosti v uniformách kapitulující armády bylo značně nerozumné.

Profousa obstoupil hlouček neuniformovaných osob a kdosi ho šťouchl holí do zadku; snad se chtěl přesvědčit, že ten feldvébl není voskový, že neutekl z panoptika. Profous roztřesenými prsty vytáhl pistoli. Byla mu hravě odebrána. Měl smůlu; ten hlouček byli rumunští zajatci, už navlečení do ukradených svetrů a kabátů, ubírali se z lágru na nádraží a pistole se jim hodila.

Pak se přidaly děti, studenti s nadšenými ruměnci, policajt se širokou trikolórou přes prsa, holičský mistr odnaproti v sokolském kroji a se zvláštním vydáním Národních listů ve vztyčené pravici. Rumuni jim svou oběť ochotně přenechali; byla to očividně česká otázka.

– Ať žije Wilson a Masaryk! – zvolal policista. – Opakuj to!

A přistoupil k profousovi, až mu poprskal obličej.

Čeněk Swoboda ho znechuceně odstrčil. Se šílenci se nedisputuje. Milerád se dostavím k tvé popravě, kolego. Doufám, že se bude konat na náměstí Františka Josefa. A nyní odstup, my tady jdeme na špacír.

Tu ale přiletěla bomba. Zasáhla Čeňka Swobodu mezi třetí a páté žebro, tam, kde je srdce. Tam, kam se připínají řády a vyznamenání.

A kdyby to alespoň byla opravdická bomba! Jaká vyšívala šlechetnou duši ze šlechetného těla arciknížete a následníka trůnu Františka Ferdinanda a poskytla šlechetný podnět k této válce, nejgrandióznější v dějinách!

Byl to shnilý brambor. A nevrhl ho v šlehajících plamenech nenávisti spiklenec a ženich smrti Gavrilo Princip, mrskl jím po

Čeňku Swobodovi neznámý josefovský uličník předškolního věku, bez instrukcí, bez výcviku, ba pravděpodobně i bez vážného důvodu. A trefil se. Ohavná mazlavá hmota přilnula k suknu parádní uniformy, zručně tkanému i valchovanému, čtyřmi vodami vypíranému, a v hustých žmolcích skrápávala dolů.

A rozlehl se pískot a holič se rozpřáhl a tloukl otřeseného habsburáckého tyrana přes záda zvláštním vydáním národních listů se zprávou o kapitulaci Rakouska-Uherska. Odkudsi z náměstí sem opět doléhalo břinkání činelů, kutálka hrála Hoj vzhůru, pestrý sokole.

Studenti mezitím zaměřili své nadšení na utýraného vězně, který se sklidil stranou a netečně přihlížel, odhodláni zbavit ho pout a prohlásit ho hrdinou a pobratřit se s ním. Marcel Flanderka se však zalekl, že též zatoužili něčím ho třískat přes záda, a upaloval zpátky k věznici.

To už i profous zahájil ústupový manévr. Odpoutal se od nepřítele, zkušeně curukoval, nastavoval dlaně jako štíty proti případným dalším bramborům a vydával rozkazy své družině.

Rozkazy si mohl odpustit. Družina je předvídala. Shromáždila se v průjezdu věznice a hotovila se přibouchnout vrata; profous jen stěží proklouzl.

A bylo po špacírku. Byli doma. S úlevou se opřeli o ušpiněnou zeď. Věznice, útočiště ztracenců.

Padla vlčí mha na město Josefstadt? Zbláznil se svět? Poslat ho pod eskortou do cvokhausu!

Kutálka břeskně hrála Hej Slované. Národové vstupovali do zaslíbené země a nakvap sbubnovaná představenstva měst bděla, aby majetku soukromého nebylo dotčeno. Byl mír a lidé, pokud nezapomněli národní kázně a podrobovali se bezvýhradně rozkazům, směli si býti bratry. Ať nám v slávě žijí dále Joffre, Clemenceau a Foch. Svět byl svoboden, lidé se poznovu milovali a přísahali si, že nedopustí války a vraždění.

Na linii od Povorina k Voroněži v prudkých bojích zadržovala Rudá armáda protiútoky Krasnovových kozáků, které před týdnem vyhnala od Caricynu.

Hej Slované!

Ve štábu atamana Krasnova přivykal po dlouhé zahálce praktikám svého řemesla podplukovník Alexej Konstantinovič Nikitin; nedávno sem dorazil z dalekých Čech, prodělav rozmanitá dobrodružství. Skloněn nad mapou krajiny, kudy táhli již Hunové a Avaři a Polovci a Mongolové a Tataři, zakresloval obchvatné pohyby jízdy, palebná postavení, studny, sýpky, vyplundrované vesnice. Jakožto důstojník z povolání, prošlý kadetkou ještě za Alexandra Třetího, znal veškeré válečné taktiky a ani tento osobitý, nepříliš regulérní způsob boje ho nepřiváděl z míry. Protivníkovy důvody neznal a nezajímaly ho. Znal jeho mužstvo. Sebranku zběhů z carské armády. Jež postrádala i jednotný stejnokroj. Jejíž velitelé kdoví jestli věděli, co to vůbec je kadetka. To nejsou vojáci. A nikdy nebudou. Narovnal se v kříži, po evropsku si ukroutil cigaretu, zapálil, vyfoukl kouř a zahleděl se do táhlého, mělkého údolí. Něco se tam na kraji rákosí zablýsklo v poledním slunci. Možná velkokříž. Zlacené generálské portepé. Zítra při útoku si je Alexej Konstantinovič Nikitin najde a ozdobí se jím. Roztodivné jsou šprýmy osudu.

Na kraji rákosí tam ležel za lehkým kulometem francouzské soustavy Chauchat, ukořistěným u Caricynu, Karl Pavlovič Karé. Naproti i nalevo od něho vojáci jeho roty. Plížili se mokřinou už od úsvitu.

Karé měl hlad, prsty nohou ho bolely, myslel na město Narbonne a na přímořskou krajinu languedockou, u moře je písek, u moře je tepleji. A pak ho napadlo, že tady v tom rákosí je doma.

Vojáci napravo i nalevo od něho mysleli na ženské a na rybí polívku a na svoje vypálené vesnice.

Potom za nimi v olšovém hájku zahřměl kanón. Jediný zbylý v celém pluku. Ale velel mu řádný profesor fyziky na petrohradském vysokém učení technickém. Stavení, kde byl Krasnovův štáb, se na třetí ránu sesypalo jako chlívek.

Rota Karla Pavloviče Karého se vynořila z rákosí a vyrazila ke zteči.

Čeněk Swoboda zamkl vrata. Ve schránce na dopisy byly noviny. Zlostně je roztrhal. Schránku shodil a rozdupal ji.

– Asi je po válce, – pravil Marcel Flanderka a představil si, že kuchaři z posádkové kantýny vyměňují na ulicích špek za sokolské

kroje a učí se Kde domov můj. Co bude k obědu?

– Zač nás Bůh trestá, Františku? – naříkal otec profous, odepjal si pouzdro na pistoli a truchlivě je upustil. Leda do něho ukládat staré čamrdy. – Zač nás trestá?

Devět vězňů, a navíc pistole. Jak to vysvětlit nadřízeným orgánům?

A k tomu rozsudek od divizního soudu. Vykonat neprodleně po doručení. To bylo už včera.

Dosud se nenaskytla příležitost, nejváženější nadřízení orgánové. Nebylo místo. Vhodné prostředí. Přece ho neuškrtím v kuchyni!

– Asi je po válce, – opakoval si pro sebe Marcel Flanderka, jako by luštil nějaký nápis. Nějaký šifrovaný vzkaz.

– Není, Františku. Neblbni si tím hlavu, – podrážděně ho okřikl profous. – Svět lupne jako žalud. V plamenech nenávisti. A ty drž hubu. Co ty víš o válce? Posadíme se na zahrádce. Na zahrádce je ticho. Tichoulinko jak v nebi, Františku.

Bachařům přikázal počkat na dvorku. Čeněk Swoboda se s Maďary dorozuměl. Přikázal jim počkat na dvorku a nezahálet. Řádný profous dovede srozumitelně poroučet všem národům svého mocnářství.

Jenže jak dlouho to potrvá?

Shnilých brambor jsou myriády.

A řádných profousů? Stárnou, slábnou, hynou a kdekdo se jim posmívá.

Ale ještě udeří hodina. Ještě se naskytne příležitost. Praskne svět jako dýně, vyvalí se armády arciknížete Josefa Ferdinanda, generála Auffenberga, generála hraběte Dankla, maršála Svetozara Borojeviće, generála Eduarda von Böhm-Ermolli, generála Brudermanna, potáhnou v černých mundúrech, se smrtihlavy na čepicích, potáhnou zakrvavení, podvyživení, rozedraní, omrzlí, zběhů bude víc než brambor, facky na ciferníky šikovatelů budou jen pršet, zločiny podle všech paragrafů porostou líp než houby v zapařeném mlází a profous Čeněk Swoboda to bude sbírat a řadit a hnát bičem do posádkové věznice, do obrovské, bílé, mramorovým prachem štukované posádkové věznice, jež pojme tolik mužů, kolik je císařskokrálovských vojínů, protože všichni jsou koneckonců

grázli a dacanové, Maďar jako Rumun jako Čech, všichni budou srovnáni na pryčny a ostříháni a spočítáni a neztratí se ani brabenec. A nadřízení orgánové odpustí Čeňku Swobodovi jeho viny, jeho dobrotivost, jeho liknavost a císařovna se svým jasným chotěm navštíví Josefstadt a profous Čeněk Swoboda bude stát v pozoru a v parádní uniformě před svou skvostnou věznicí a z oken budou jeho moníci provolávat Hoch Österreich! a Nieder mit Serbien! a císař Karel První pokyne svému oblíbenému profousovi a Čeněk Swoboda vyskočí na stupátko kočáru a císařovna Zita z rodu Bourbon-Parma mu podá novou, perletí vykládanou automatickou pistoli.

– Kde popravíme toho Pakštajna? – otcovsky se otáže Karel První.

– Na náměstí Františka Josefa, – oddaně zařve profous Čeněk Swoboda a ukáže za sebe a ve vratech bude skučet spoutaný socan Pakštajn, politý petrolejem. – Před chrámem Nanebevstoupení Páně.

– Je tam dost místa? – mateřsky se otáže Zita z rodu Bourbon-Parma.

– Místa dost, prostředí vhodné, – ohlásí vzorný profous.

– Gut, – přikývne císař. – Ale proč tedy okouníte tady na dvorku? To nechápu.

– A na zahrádce? – dodá císařovna. – To nechápu.

A kočí práskne do koní a vidina přeplouvá zryté záhony a rozplývá se v rybízu.

– Veličenstvo! – úpí profousovo zmučené nitro a vztahuje ručky k rybízu. – Smilování! Ať přijedou z Prahy! Ať si Františka vyzvednou a odvezou! Do Motola na execírplac! Proti podpisu! Jakživ jsem nikoho vlastnoručně nezabil!

– To nechápu, – ťuká se do čílka korunní princ Otto, šestiletý panáček, a rozplývá se v rybízu.

– Máte tu čurbes, šikovateli, – vojácky hartusí baron Arthur von Arz, náčelník genštábu.

– Jaký zas čurbes? – pláče nitro. – Záhony jsou zryté! Listí shrabané! Kompost jak načechraná postýlka! Čurbes je s prominutím ve státě habsburském!

– Fajn, – zlověstně našpulí rty baron, zapisuje si cosi do zápisníčku a rozplývá se v rybízu.

– Ne! – sténá zmagořené nitro. – Přeřekl jsem se! Výsosti!

Generále! Já se polepším!

– Jen aby, – šeptá císařská a královská vlast a míří na profousa pěchotní puškou Mannlicher 1898; je to odřený, utrmácený kvér, s laufem rezavým, s hledím vychýleným, ale na těch pět metrů by se strefil i skrček předškolního věku, natož taková zkušená, po sedmdesáti sedmi bojištích vyválená translajtánská a cislajtánská vlast. Zvlášť když se míří na břicho.

Bylo poledne. Z domků při hradbách sem vanul kouř, voněl vrbovým roštím. Lidé vařili kroupy.

– Růžičková kapusta se letos vyvedla, – řekl profous. – Tu můžeš sklízet i o vánocích. Ta snese mráz. Máš rád růžičkovou kapustu?

– Je po válce, – rozluštil Marcel Flanderka tajemný vzkaz. – Já mám rád, že je po válce.

– Fajn, – napodobil profous barona von Arz. – Jenom jestli se nemejlíš.

– Nemejlím, – zaradoval se Marcel Flanderka. Ale už bylo asi pozdě.

Už tu nikdo nebyl, komu by se s tím svěřil a s kým by se poradil. A komu by vyprávěl svou hanbu. Všichni vojáci už pospíchali domů anebo odpočívali pod vápnem anebo vyháněli noční můry z táhlých údolí.

Už bylo pozdě na vzdor i odvahu a čin.

– Tak pojď, – ukončil otec profous zábavu. Vzal Marcela Flanderku důvěrně, pevně v podpaždí a loudali se na dvorek.

Bachaři nezaháleli. Na dvorku, v tichu, za větrem stála docela zdařilá, podomácku vyrobená, přesto však císařská a královská šibenice.

Vojáci, vojáci,
malovaný děti…

ČTVRTÝ HISTORICKÝ PŘÍBĚH JIŘÍHO ŠOTOLY

Kdo by si v sobě nenesl nějaké znamení nebo alespoň nějaký podnět z počátečních let? Jiří Šotola prožíval svá mladá léta ve východním konci Čech. Jak bývá uváděno, narodil se roku 1924 ve Smidarech, ale vyrůstal v Litomyšli a pak žil ponejvíce v Hradci Králové, kde studoval a přijal první divadelní zaměstnání. Tamější okolí je rozdělováno mnoha řekami se starodávnými jmény a je ohraničováno kopci, jež se nedaleko začínají rozbíhat do hor na samém okraji země; po cestách tohoto kraje se často procházejí také hrdinové Šotolových próz. A ještě je okolí poznamenáno jednou zvláštní válkou, jež se na mnoha místech dodnes viditelně připomíná. Když si rakouský a pruský císař v šestašedesátém roce vyřizovali své mocenské účty, neměly sice východní Čechy s jejich zájmy nic společného, jenže po císařských bitvách tam zůstaly četné hroby a trvalé vzpomínky. K výročí neblahé války o tom mimo jiné napsal památečné verše Fráňa Šrámek: ze „sladkého" čtyřicetiletého spánku jako by se k raportu znovu zvedali červení husaři, modří dragouni a zelení myslivci – „malovaný děti" – a hlásili se s touhou po návratu domů. Bolestné verše se staly písní a rovněž utkvěly v kulturní paměti kraje. Tuto Šrámkovu báseň si teď Jiří Šotola připomněl, když se opět jednou potýkal se svou otázkou, jak vlastně se obyčejný smrtelník chová na jevišti dějin, co musí a co může dělat v nesnadných chvílích a jak opravdu vypadá, když se od jeho osudu odsunou romantické kulisy.

Ze známé písně si Šotola vzal titul, ale jinak se jeho próza odehrává zase v jiném čase, totiž za první světové války. Dnes už je to rovněž historie, takže lze říci, že i touto novou prózou autor pokračuje ve svých historických románech, sledujících jednání různých lidí a lidiček ve složitých dějinných dobách. Ovšem už sarkastické zabarvení zvoleného titulu napovídá, že se Šotola dívá na dějiny spíše z hlediska obyčejných lidí než z perspektivy historické slávy a velikých historických proměn. Neboť mluvit o „malovaných dětech", to znamená o bytostech, s nimiž obvykle spojujeme

představy něčeho hezkého a citově příjemného, líbezného a nadějného, a myslet tím dvacetileté chlapce na různých stranách Evropy zrovna navlečené do našedlých uniforem, aby šli zase bojovat a navzájem na sebe v zákopech a blátivých prostorách války střílet, není to snad trochu výsměšné? Není to snad kruté zmiňovat se o dětech, když víme, jak náhle a drasticky tyto „děti“ o své mládí přišly a jak teď byly „malovány“ špínou a krví? Jaká vlastně byla jejich úloha v dějinách? Šotola se na to dívá asi takto: „Upozornil mě nedávno jistý kritik v jisté recenzi, že člověk je tvůrce dějin. Nu… děkuji za upozornění, ale já to vím. Jen jsem si představil, že bych přišel dejme tomu někam do hospody nebo do autobusu nebo na dvůr JZD ve východních Čechách, kde to dost dobře znám, a řekl bych tamějším občanům, se kterými se také dost dobře znám: Jste tvůrci dějin, ó přátelé a rodáci, a chcete-li, já vám to nyní vysvětlím. Asi by si pomysleli, že jsem trošku přebral. Nebo by mě rovnou poslali do háje, ne-li i jinam. A přitom oni, jistěže, oni jsou tvůrci dějin. Jenomže jejich způsob myšlení, jejich vkus, jejich životní styl je jiný, nežli je způsob a styl jistých kritiků. Nu… a zhruba o takových lidech píšu své romány a hry.“ A v takovéto perspektivě se nyní rovněž objevují „malovaný děti“ jeho čtvrté historické prózy.

Celý příběh i každý prvek vyprávění jako by byly rozčísnuty nějakou osudovou silou, jež má navíc zálibu v podivnostech. A tak se přímo vedle sebe objeví události nebo pocity třeba vznešené a vulgární, vysoké a nízké, šťastné a tragické, veselé a smutné, krásné a ošklivé. Jako by se spojovaly k sobě nepatřící věci. Už jméno hlavní postavy – Marcel Flanderka – působí jako špatný žert: neobvyklé, cizokrajně a mondénně znějící křestní jméno je svázáno s příjmením, každému připomínajícím zcela protikladný svět haškovského humoru. Už první stránka příběhu se otevírá nápovědí tisíckrát opakovaného poetického motivu „překrásného měsíce máje“ – a v čase té nádherné krásy, kdy kvetou a voní střemchy, dá náš jednoročák po hubě šikovateli u kasárenského záchodu; pomalu končí první rok „vznešené“ války, jak se úředně hlásalo, a vojáci jedné armády se proti zásadám subordinace fackují, a vlastně pro nic. Zatímco pak válka vrcholí a obyvatelstvo hladoví, profous a vězňové mají tučné prasečí hody. Jsou to často groteskní spojení. Někdy by se

Flanderkův příběh mohl brát jako legrace, kdyby se ovšem na konci vyprávění nenapočítalo pomalu víc padlých než živých, kdyby za metaforou malovaných dětí nestálo tolik mrtvých a kdyby se na starých troskách nezačínal nový úsek dějin.

Z takovýchto paradoxů vycházejí Šotolovy otázky, témata a motivy: člověk jako subjekt a jako objekt dějin, historie viděná z různých úhlů a vzdáleností, lidský osud v proudu dějin, jeden všední den a smysl souvislostí atd. Šotolovy příběhy jsou pak vyprávěny tak, že je z nich možno zaslechnout ironický smích. Ironie napovídá, že pravda (často tragická) leží v něčem docela jiném než v oficiálně proklamované velikosti a vznešenosti, že smysl života je v něčem jiném než ve službě válečné nesmyslnosti, že naděje je něco jiného než slepá víra, že každá věc má svůj povrch a své jádro, že nedospějeme k poznání lidí, jestliže je budeme posuzovat pouze z jedné strany. V duchu svého programu autor napsal už před lety: „Náš svět je složen z nejrůznějších, protikladných skutečností. A my nemáme právo zjednodušovat. Nemáme právo vybrat si předem pozorovací místo, odkud je zkresleně vidět jen to čisté a krásné – anebo jen to špinavé a choré. My máme povinnost registrovat, vidět, prožít svět celý. Tak jak je. Hvězdy i bláto. A nad úhrnnou realitou tohoto světa teprve hledat jeho smysl, jeho krásu, jeho budoucnost, zvedat vzhůru vše jeho dobré a škrtit vše jeho zlé.“ Tak si také vymezil prostor své prózy. Snaží se, aby v ní byly zahrnuty různé stránky a situace života, různé lidské osudy a typy.

Čtyři dosavadní historické příběhy však dosvědčují, že je Šotola přitahován pořád spíše těmi lidmi, kteří se plouží po zemi jako „pěší ptáci“ a kteří zůstávají pod koly božích mlýnů, aniž se často vůbec dostanou k tomu, aby něco smysluplného chtěli a usilovali o to. Okruh svých postav vymezoval Šotola ještě dále: „Nu… a zhruba o takových lidech píšu své romány a hry. Jsou všelijací, selhávají i perou se, když mrzne, vezmou si čepici, když jsou závory vysoké metr dvacet, podlezou je a nedělají ze sebe koně, rozvažují o světové politice i o kvalitě piva, vychloubají se, žárlí, dbají na čest a na pravdu, ale nemluví o tom zbytečně a nedělají z toho vědu, živí se svým řemeslem a rozumějí mu a nesnášejí velká slova a někdy mají i dojem, že svět se točí kolem vznešenější osy, než je ta jejich… ale to

je omyl, oni jsou tvůrci dějin, i když to je, smím-li se vyjádřit obrazně, hluboké a krásné tajemství, královské inkognito, jež nevtíravě poodhalovati patří k úkolům umění.“ Ano, o tomto hlubokém a krásném tajemství smysluplné aktivity a o místě člověka v dějinách Šotola píše, aniž je ovšem může vyřešit Ostatně tajemství tu jsou hlavně k tomu, aby vzrušovala a provokovala naši vlastní aktivitu.

Hlasem tohoto inkognita je v Šotolově próze především ironie. Je téměř všudypřítomná. Proniká do stavby vět, takže se na malém prostoru mezi dvěma tečkami mohou vedle sebe objevit nečekaná a třebas protikladná fakta. Prozrazuje se řazením motivů, vedením fabule a řízením jednotlivých osudů, většinou nějak pokroucených a poškozených. Cožpak je to milostné štěstí, když vojenský vězeň uteče s dcerou svého vězeňského dozorce, jež ho na první štaci opustí zase s jiným, takže Flanderkovi nezbude, než se vrátit do milosrdného kriminálu? Hodnoty se nějak divně převracejí. Nebo cožpak je to opravdu očekávaný konec války, když zároveň s vyhlášením nového státu, jímž se ruší platnost dosavadní císařské a královské monarchie, je do josefovského vězení doručeno opožděné lejstro s rozsudkem smrti? Čas se nějak divně zamotává. To však už patří k základním principům Šotolova vypravěčství: vychází z elementárních lidských zkušeností a nechce se smiřovat s tím, co by mohlo připadat jako romantická iluze osobního štěstí nebo jako hrdinské gesto. Šotolovi hrdinové jako by ve svých zkušenostech byli prapravnuky dobrodružného Simplicissima, který se kdysi dávno protloukal třicetiletou válkou podobným způsobem jako nyní oni.

Šotolův úhel pohledu je obvykle polemický, a to ve dvojím smyslu. Názor, zakládající se na nejjednodušších zkušenostech, bývá polemikou se zjednodušenými představami o historii, o lidském štěstí a slávě, o možnostech jednotlivce atd. Ty, kdo strávili léta dospívání za takové krize, jakou pokaždé představuje válka, poznamenala nedůvěra jako generační jizva. Ale obraz malovaných dětí je polemický ještě jinak. Šotolův způsob vedení příběhu, drasticky obnažující otázku po místě člověka v dějinách, sám zase vyvolává diskuse a kritická upozornění, jestliže se v jeho demystifikující ironii rozpustí představa smysluplné aktivity a přetrhne nit natažená od

obzoru jednoho k obzoru všech, prostě spojení od člověka jako jedince k člověku jako bytosti společenské.

Snad všechny důležitější Šotolovy postavy se dostávají do ironického osvětlení. Také tentokrát to platí o vojákovi a potom arestantovi Flanderkovi z Hradce Králové, o mladíkovi z rodu soukeníků a obchodníků s textilem, z rodu zavátého na českou půdu kdysi dávno ze země flanderské, i o jeho hlavním protihráči profousovi a doživotním šikovateli, bodrém a spolehlivém vykonavateli úředních příkazů. Oba patří do řady historických nebo smyšlených nehrdinských hrdinů, křižujících už patnáct let Šotolovou prózou. Jsou to postavy dost všední a obyčejné, s jednoduchými nároky na život – a přesto se jejich existence dostává do konfliktu s dějinami. Nedokážou se orientovat a nenajdou vyšší cíle, jež by je spojovaly s druhými lidmi v důstojných zájmech. Často postrádají hlubší citový základ a není v nich ani silnější touha, jež by je mohla sblížit s jiným srdcem, aby se mohly vzájemně zahřát a darovat si pocit štěstí. Zůstávají osamocené a nesdílné.

Takovéto postavy se rýsovaly už v prvním Šotolově historickém románu, v obrazu barokního bloudění a zápasení s církevní mocí v pobělohorských Čechách (Tovaryšstvo Ježíšovo, 1969). Podruhé autor sledoval, jak stejně bezradně a tragicky táhne se svými loutkami po světě za napoleonských válek Matěj Kuře (Kuře na rožni, 1976). Potřetí tak slavně neslavně pobíhal a smutně skončil Johánek z Pomuku, kličkující v houštinách století čtrnáctého (Svatý na mostě, 1978). Nyní se připojují josefovský profous, ze všech nejtupější, a Marcel Flanderka, ze všech nejmladší, se svou zkušeností z doby první světové války. Všichni jsou si něčím podobní a Šotola to dále vysvětluje: „Mě zajímá potulný marionetář přinejmenším zrovna tak jako Napoleon. A mizerný kněžek v žentouru středověké církve nad všechny hermelínové papeže. A dilema vojáka, kam se skrýt, když zeza kopce střílí minomet, mi připadá přinejmenším stejně vzrušující jako dilema feldmaršála Hindenburga, zda táhnout na Pinsk či na Grodno. Oni jsou tvůrci dějin, jako je podstatou džbánu hrnčířská hlína, a nikoli glazura, nikoli nápis ‚Pij synáčku' a dokonce ani smělý tvar ucha. Ale oni o tom nemluví a papírové úvahy o tom nesnášejí a tváří se jakoby nic.

Snažím se, aby mě neposlali do háje, pokud si moje spisování občas přečtou.“ A pro úplnost je možno dodat, že k podobným postavám, příběhům a situacím mířil Šotola ještě dříve, už v básních, jimiž začínal. Zajímal se v nich o všední den, v němž se vynořují jakoby přeházené nejrůznější osudy a fakta, a s podobnými otázkami přistupoval potom například k osudu K. H. Máchy nebo Václava Tháma, aby poodkrýval romantické nánosy na jejich životní legendě. V tomto zaměření tedy pokračoval i později ve své próze.

Tentokrát si zvolil postavy, o nichž se v dějepisech nepojednává. Marcel Flanderka ničím nevyniká, mnoho neužil ani nepoznal. Je mladičký. Zatím si nestačil v životě nic ani ujasnit, ani prožít, neustálila se v něm ani idea, ani cit, nemá nic pevného a jistého, jenom chybující instinkt. Nerozumí sám sobě ani souvislostem. Vědomí souvislostí má ovšem vypravěč, když podává jeho charakteristiku. Především se netají averzí k prostřednosti a k pasivitě, k vlastnostem, jež tak často bývají spoluviníkem tragédií. A právě k prostřednosti a k pasivitě má náš jednoročák Flanderka, za války schovaný v laskavém kriminálu, silný sklon. Dějinnými souvislostmi se příliš nezatěžuje. Záblesk jeho poznání přichází pozdě. Takže i jeho konec nic nenapraví a je nepodařený a zbytečný jako skoro všechno předtím.

Toto „pozdě“ je jedním z klíčových slov románu. Opoždění subjektu za objektivitou dějin dává příběhu tragickou pointu a dotváří smysl vyprávění o jedné flanderkovské existenci, jež se nechala vláčet událostmi. Na první stránce sice náš voják dal důstojníkovi jaksi mimochodem facku, jak o tom už padla zmínka, jenže to byl asi vůbec největší jeho „čin“, o němž se ví. Potom se šlendriánem úřadů vyhnul válčení na frontě a pobýval v závětří. Další jeho pokus o čin – útěk se ženou, kterou ovšem nepotřeboval unášet, byl zase spíše bláhový a nepovedený. Během dlouhých válečných měsíců nijak nezmoudřel. Černým vtipem je konec, kdy má „domácká“ šibenice uzavřít jeho pozemskou pout Kdysi byl Máchův „strašný lesů pán“ doprovázen na popravu kouzelnými metaforami a obrazy, které dodnes znějí jako vášnivá apostrofa země, jediné nám přisouzené země, a jako vzpomínka na blaženější uplynulý věk dětství a mládí. Marcel Flanderka nyní nestačí povědět nic, co by vypravěč

chtěl zaznamenat. Arestantův osudný omyl spočívá v tom, že nepochopil dějinný čas. Logicky následuje trest. Za tu facku? Nikoliv – je to trest za neschopnost jednat, za to, že se minul s logikou dějin a vůbec si nestačil uvědomit, že také on je „tvůrcem dějin". Hladina vyprávění a historie se za ním beze slova zavře.

Flanderka sám toho mnoho nenamluvil ani předtím. Vypravěčovým záměrům stačilo, aby zaznamenával běh jeho života v jednoduchých, ale výmluvných situacích a datech. Takže autorův názor a smysl jeho otázek s nimiž se obrací na čtenáře, vyplývají až z ostré konfrontace různorodých motivů a z ironického a expresívního vypravěčského stylu. Celý obraz není nijak utěšený a je možná smutnější než v jiných Šotolových prózách. Důvěrnější lyrické tóny se pouze mihnou. Když třeba děj vystoupí ze zamřížovaného prostoru do exteriérů hradeckého kraje – neboť to je také kraj Šotolova mládí. Nebo když se vyprávění přesmykne k divadlu, i když třeba jde o nejhorší šmíru cestující od hospody k hospodě a kazící ze všech sil slavné Shakespearovy reky a scény – neboť to je také kus autorových let učednických u divadla. Jenom z takovýchto ohnisek prokmitne nadějnější strana života, ačkoliv jinak se z příběhu dovídáme, že Marcel Flanderka už na žádnou hvězdu naděje nestačil dosáhnout.

Co tedy s ním? Jaká má být odpověď na otázku, kolem které autor v celé dosavadní básnické, prozaické i dramatické tvorbě kroužil? Co s takovým člověkem v dějinách? Rovněž ostatní Šotolovi vrstevníci-spisovatelé, kteří o té válce v šestašedesátém slýchali pověsti a písně od svých prarodičů a prastrýců, kteří se o té druhé válce, o té Flanderkově, dovídali od svých rodičů a jejichž vlastním nejsilnějším zážitkem pro celý život byla válka následující, také tito spisovatelé přistupovali každý se svou osobní zkušeností k těmto pradávným a pro každého vždycky znovu důležitým otázkám. V širokém záběru společenské, politické a filozofické reality stavěl Jan Otčenášek své mladé lidi opětovně do situací vyžadujících rozhodnutí: aby se prověřovala jejich připravenost na život a jejich charakter a aby vyplývalo, že nikdo nemůže beztrestně zůstat lhostejný k osudu druhých kolem a že společenská aktivita je bytostným lidským znakem. V tragických a groteskních podobenstvích Ladislava Fukse, v těch varovných příbězích, zjitřeně se odvíjejících mezi realitou a

fantazií, převažuje úzkost z hlubokého narušení lidských vztahů a hodnot – a zároveň tiše zní touha po dorozumění a po něčem důstojném a citově upřímném. Ve středu Šotolova zájmu je hlavně člověk ohrožovaný prostředností a slabostí, člověk, který se míjí s vážnějším smyslem a významem života, protože nenajde odvahu a lásku, ani kamarádství a užitečný cíl – a na toho pak události dopadají téměř absurdně a nečekaně.

Z toho také vyplývá smysl sarkastické metafory malovaných dětí. Na ty obyčejné a slabé, kteří se nestačí v životě vyznat nebo se pokoušejí ukrýt se před „velkým" děním přesahujícím jejich osobní obzor a zkušenost, dopadají údery dějin neodvratně a tvrdě. Nebo ještě jinak řečeno: všechno na ně padá tak tíživě právě proto, že se tito lidé – jako Marcel Flanderka, jednoroční dobrovolník z Hradce Králové a potom josefovský vojenský vězeň – míjejí se vzdorem, odvahou a činem.

Miloš Pohorský

JIŘÍ ŠOTOLA
MALOVANÝ DĚTI

Doslov napsal
dr. Miloš Pohorský
Ilustrace Jindřich Pileček
Vazbu a přebal (s použitím kreseb J. Pilečka)
navrhl Zdeněk Ziegler
Grafická úprava (podle osnovy Z. Zieglera)
a technická redakce Vladimír Vácha
Vydala Mladá fronta
jako svou 4529. publikaci
Edice Máj, svazek 410
Edici řídí Tomáš Kybal
Odpovědná redaktorka Jaroslava Jiskrová
Výtvarný redaktor Jiří Svoboda
Vytiskl Mír, n. p., závod 3
Opletalova 3, Praha 1
Náklad 17 000 výtisků
8,05 AA. 9,68 VA
144 stran textu, 3 přílohy
První vydání. Praha 1983

601/22/85.6
13/33 23-037-83

Cena váz. výtisku 20 Kčs